

OLUF NIELSEN

FRANSK SPROGLÆRE
FOR GYMNASIET

GYLDENDALSKE BOGHANDEL. NORDISK FORLAG

FRANSK SPROGLÆRE

FOR GYMNASIET

AF

OLUF NIELSEN

SKOLEBESTYRER

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

1910

FORORD.

I den foreliggende Bog har jeg givet, hvad jeg — efter at have prøvet et Hold til den nye Studentereksamen — paa den ene Side mener, der kan naas, og paa den anden Side anser for væsentligt og nødvendigt til en grundig Forstaaelse af Sproget. Dog bemærker jeg, at af de tre Afsnit, hvori Bogen er delt, er kun det midterste (Formerne og deres Brug) beregnet paa egentlig Grammatiklæsning; de to andre er bestemt til Henvisning eller Gennemlæsning med Læreren.

Hvad jeg ikke har medtaget, bør efter min Mening henvises til Kommentarer. —

Mine tidligere Bøger (Grammatik og Syntaks) er naturligvis paa en Maade Grundlaget for denne. Dog vil en Sammenligning paa mange Punkter vise Forskel, saavel i Anlæg som i Enkeltheder.

Esbjerg, i Juni 1910.

Forf.

Indholdsoversigt.

	Side
FØRSTE AFSNIT: Lyd og Skrift.	
FØRSTE KAPITEL: Lydlære	1
I. Alm. Indledning § 1—3. II. Vokaler: A. Mundvokaler § 4—7. B. Næsevokaler § 8. III. Konsonanter: A. Lukkede Kons. § 9. B. Aabne Kons. § 10—13. C. Nasale Kons. § 14. IV. Tryk § 15. V. Længde § 16. VI. Lydforandringer og Dobbelthformer § 17—22.	
ANDET KAPITEL: Retskrivningen	14
I. Indledning § 23—24. II. Skriftens Udtryk for Lydene: A. Vokaltegn § 25—30. B. Vokaltegnforbindelser § 31—34. C. Næsevokalers Betegnelse § 35—36. D. Konsonanttegn § 37—47. E. Konsonanttegnforbindelser § 48—50. III. Retskrivningsregler § 51—56.	
ANDET AFSNIT: Formerne og deres Brug.	
TREDJE KAPITEL: Artiklerne	29
I. Den bestemte Artikel: A. Former § 57. B. Brug § 58—61. II. Den ubestemte Artikel § 62. III. Substantivet uden Artikel § 63—65.	
FJERDE KAPITEL: Substantiver og Adjektiver	35
I. Alm. Bemærkninger § 66—67. II. Kønsregler: A. Kønsbestemmelse efter Betydningen § 69—70. B. Efter Endelsen § 71—72. C. Efter Oprindelsen § 73—76. D. Vaklende eller skiftende Køn § 77—78. III. Kønsbøjningen § 79—84. IV. Talbøjningen § 85—91. V. Adjektivernes Gradbøjning § 92—95. VI. Adjektiv og Substantiv § 96—97.	
FEMTE KAPITEL: Talord	51
A. Former § 98—102. B. Brug § 103—104.	
SJETTE KAPITEL: Pronominer	56
I. Personlige Pron.: A. Former § 105. B. De tonløse Formers Brug § 106—109. C. De betonedes Formers Brug § 110. D. Pronominaladverbierne <i>en</i> og <i>y</i> § 111—113. E. Det reflektive Pron. § 114. II. Possessive Pron.:	

A. Former § 115. B. Brug § 116—117. III. Demonstrative Pron.: A. Adjektiviske Ord § 118—119. B. Substantiviske Ord § 120—121. IV. Relative Pron. § 122—123. V. Spørgende Pron. § 124. VI. Ubestemte Pron. § 125—129.

SYVENDE KAPITEL: Verber 77

I. Verbernes Bøjning: A. Alm. Bemærkninger § 130—131. B. Regelmæssige Verber § 132—138. C. Sammensatte Former § 139—143. D. Uregelmæssige Verber § 144—148. II. Verbernes Art og Styrelse: A. Transitive og intransitive Verber § 149—152. B. Refleksive Verber § 153—154. C. Upersonlige Verber § 155. III. Brugen af Maaderne: A. Indikativ og Konjunktiv § 156—161. B. Infinitiv § 162—167. C. Participierne § 168—170. IV. Brugen af Tiderne § 171—177. V. Verbets Person og Tal § 178.

OTTENDE KAPITEL: Ubøjelige Ord 120

I. Adverbier: A. Former § 180—182. B. Brug § 183—186. II. Præpositioner: A. Alm. Bemærkninger § 187—190. B. Kasusudtrykkene § 191—192. III. Konjunktioner § 193.

**TREDJE AFSNIT: Sprogbygningen
i Almindelighed.**

NIENDE KAPITEL: Sætningsbygningen 133

I. Den normale Sætningsform § 194—196. II. Afvigende Sætningsformer: A. Eftertryksform § 197—198. B. Spørgeform § 199. C. Omstilling af Subjektet § 200—202.

TIENDE KAPITEL (TILLÆG): Orddannelsen 137

I. Indledende Bem. § 203—205. II. Sammensætning § 206—207. III. Afledning: A. Uegentlig Afledning § 208—209. B. Afledning ved Suffikser § 210—215.

Den benyttede Lydskrift er den af *Association phonétique internationale* vedtagne.

FØRSTE AFSNIT.

Lyd og Skrift.

FØRSTE KAPITEL.

Lydlære.

I. Almindelig Indledning.

§ 1. Talens Lyd (Sproglydene) frembringes af Luftstrømme, som fra Lungerne sendes op gennem Luftrøret (med Strubehovedet) og videre gennem Mund- eller Næsehule eller begge paa én Gang.

I Strubehovedet er der anbragt to fine, elastiske Hinder, Stemmebaandene, som ved visse Lyd lader Luften passere frit imellem sig, ved andre derimod nærmer sig hinanden saa meget, at Luftstrømmen for at bane sig Vej maa sætte dem i Svingninger, hvorved der frembringes en Tone, Stemmelyden. Den første Art Lyd kaldes **ustemte**, den anden **stemte**.

§ 2. Naar Luftstrømmen, efter at have sat Stemmebaandene i Svingninger, passerer videre uden at støde paa nogen Hindring, fremkommer en **Vokal** (Selvlyd).

En Vokal er altsaa en ren Stemmelyd. Sin særegne Klang faar den ved Mundhulens Form, der er forskellig for hver Vokal og beror dels paa Tungens, dels paa Læbernes Stilling: Tungen kan indtage forskellige

Højdestillinger mod Ganen (sml. f. Eks. Lydene *i — e — æ*); det kan dernæst være den forreste eller den bageste Del af Tungen, som virker (sml. Rækken *i — e — æ* med Rækken *u — o — å*); endelig kan Læberne være «urundede» eller «rundede» (ɔ: fremskudte med rundagtig Aabning; sml. *i* og *y*).

Dansk har kun **Mundvokaler**, ved hvilke Luftstrømmen udelukkende sendes gennem Mundhulen, medens Adgangen til Næsehulen er spærret (af Ganesejlet). Fransk har tillige **Næsevokaler**, ved hvilke Luften passerer baade gennem Mund og Næse.

§ 3. En **Konsonant** (Medlyd) opstaar ved at Luftstrømmen i Munden støder paa en Hindring.

Denne Hindring kan enten være et fuldstændigt Lukke, som Luftstrømmen sprænger ved en Slags Eksplosion (det er Tilfældet f. Eks. ved *p*), eller en saa stærk Indsnævring, at der opstaar en selvstændig Lyd, naar Luften presses igennem (f. Eks. ved *f*). Eftersom Konsonanterne frembringes paa den ene eller den anden af disse to Maader, kaldes de lukkede eller aabne. En tredje Gruppe dannes af de nasale Konsonanter, ved hvilke Gennemgangen gennem Munden er spærret, og Luften sendes ud gennem Næsen.

Konsonantlyden kan være ledsaget af Stemmelyd eller ikke (den kan være stemt eller ustemt). Paa Dansk er saaledes Lydene *v* og *f* samme Konsonantlyd med og uden Stemme. Paa Fransk svarer adskilligt flere Konsonantpar til hinanden paa samme Maade som *v* og *f*.

II. Vokaler.

A. Mundvokaler.

§ 4. **Fortungevokaler** (frembragte ved henholdsvis høj, mellemhøj og lav Stilling af Fortungen mod Ganen,

i Forbindelse med tilsvarende mindre eller større Mundaabning) er paa Fransk:

uden Læberunding: [i], [e], [ɛ]
med Læberunding: [y], [ø], [œ].

[i] og [y] lyder ganske som dansk *i* og *y* i *vise* og *lyse*: *lire* [li:r], læse, *ville* [vil], By — *mur* [my:r], Mur, *plus* [ply], mere.

[e] og [ø] svarer til dansk *e* og *ø* i *Fred* og *røde*: *été* [ete], Sommer, *clef* [kle], Nøgle — *feutre* [fø:tr], Filt, *queue* [kø], Hale.

[ɛ] og [œ] er mere aabne Lyd end dansk *æ* og *ø* i *sætte* og *Bønne*¹⁾; de frembringes med betydeligt lavere Tungestilling og større Mundaabning: *être* [ɛ:tr], være, *père* [pɛ:r], Fader, *vrai* [vrɛ], sand — *veuve* [vœ:v], Enke, *peur* [pœ:r], Frygt, *seul* [sœl], ene.

§ 5. **Bagtungevokaler** (med Læberunding):

[u], [o], [ɔ].

De svarer til dansk *u* i *ude*, *o* i *Kone* og *o* i *godt*; dog er [ɔ], i Lighed med, hvad der er Tilfældet med [ɛ] og [œ], adskilligt mere aaben end den tilsvarende danske Lyd: *coup* [ku], Slag, *amour* [amu:r], Kærlighed — *mot* [mo], Ord, *trône* [tro:n], Trone — *poste* [pɔst], Post, *monologue* [mɔnɔlog], Enetale, *porte* [pɔrt], Dør, *mort* [mɔ:r], Død²⁾.

§ 6. Fransk har to **a-Lyd**: [a], som nærmest er en Fortungevokal, der slutter Rækken [i — e — ɛ], og [ɑ], som frembringes med vidt aaben Mund og dybt sænket Tunge.

¹⁾ De nærmer sig mere til *æ* og *ø* i *ærgre* og *tørre*, hvor Forbindelsen med *r* gør de danske Vokaler mere aabne.

²⁾ Ikke sjældent frembringes [ɔ] længere fremme i Munden end normalt og faar derved en [œ]-agtig Klång.

[a] svarer nogenlunde til dansk *a* i *Had*, men dannes længere fremme i Munden og nærmer sig derfor mere til [ɛ]: *bal* [bal], *camarade* [kamarad], *art* [a:r], *Kunst*.

[a] er omtrent den Lyd, vi paa Dansk har i Ord som *Ar*, *Havre* (kort *a* i Forbindelse med *r* og i Tvetyden *av*), dog endnu dybere og mere aaben: *pas* [pa], *Skridt*, *classe* [kla:s], *âme* [a:m], *Sjæl*, *théâtre* [tea:tr].

Mærk vel Forskellen mellem dansk og fransk *a*-Lyd foran *r*; sml. f. Eks. fransk *larme* [larm] og dansk *larme*.

§ 7. Den tolvte Mundvokal [ə] er en altid svag (ubetonet) og kort Vokal, som ligger mellem [o] og [œ] og altsaa frembringes med lidt større Mundaabning (og lidt mindre Læberunding) end [ø]: *me* [mə], *ce* [sə], *regard* [rəga:r], *Blik*.

Denne Lyd forsvinder meget hyppigt i det daglige Talesprog. Der siges f. Eks.: [vumperməte] (*vous me permettez*, De tillader), [ɛsvrə] (*est-ce vrai?* er det sandt?) osv. — Dog mærkes herved, at Fransk ikke ynder for stærk Sammenkobning af Konsonanter; [ə] forsvinder derfor i Reglen ikke, naar der ved dets Bortfald vilde opstaa Grupper paa mere end to Konsonanter (tre, hvis den sidste er [l] eller [r]). Der siges: [œvɛrdœvɛ] (*un verre de vin*, et Glas Vin), [kɛlkəʒo:z] (*quelque chose*, noget) osv. Oven i Købet er der i daglig Tale en stærk Tilhøjelighed til at indføje et [ə], naar Skriftsproget efter to (tre) Konsonanter ingen anden Vokal har; en Udtale som [lɔrsəkə] for [lɔrskə] (*lorsque*, da) er almindelig.

Anm. I Modsætning til [ə] frembringes de andre Vokaler i Reglen meget energisk og med stærk Spænding af Mundens Muskler. I svag (ubetonet) Stavelse bliver de dog — med Undtagelse af [i], [y] og [u], der altid udtales skarpt og klart, aldrig i Retning af den danske Vokal i *til*, *skulle*, *Kul* — ofte udtalt mere utydeligt, hvorved de aabne Vokaler [ɛ], [œ], [o] nærmer sig [e], [ø], [o] og omvendt. Særlig er der i ubetonet Stavelse en Del Vaklen mellem [e] og [ɛ].

B. Næsevokaler.

§ 8. En Mundvokal bliver til Næsevokal (den «nasaleres»), naar den Luftstrøm, der frembringer den, ikke blot sendes gennem Munden, men tillige gennem Næsen.

Enhver Mundvokal kan nasaleres, men det franske Lydsystem bruger kun 4 Næsevokaler, nemlig [ã], [õ], [ẽ] og [œ] (~ er Tegnet for Nasalering).

Eksempler: *rang* [rã], Række, *cent* [sã], hundrede, *enfant* [ãfã], Barn, *danse* [dã:s], Dans — *mon* [mõ], min, *salon* [salõ], Dagligstue, *oncle* [õ:kl], *comte* [kõ:t], Greve — *fin* [fẽ], Ende, *pain* [pẽ], Brød, *bien* [bjẽ], godt, *peintre* [pẽ:tr], Maler — *brun* [brœ], brun, *parfum* [parfœ], Duft, *emprunter* [ãprœte], laane, *humble* [œ:bl], ydmyg.

Næsevokaler findes ikke paa Dansk. Man skille vel f. Eks. [ã] og [ẽ] fra dansk *ang* og *eng* i *lang* og *Dreng*.

III. Konsonanter.

A. Lukkede Konsonanter.

§ 9. De lukkede Konsonanter (se § 3) er:

ustemte: [p], [t], [k],

stemte: [b], [d], [g].

(Ved [p] og [b] dannes Lukket af Læberne, ved [t] og [d] af Tungespidsen og Overtænderne, ved [k] og [g] af Tungeryggen og den bløde Gane, lidt længere fremme end i Dansk).

[p], [t] og [k] skiller sig fra de tilsvarende danske Lyd i Ord som *Pol*, *Tal*, *Kulde* ved omtrent ganske at mangle det Pust, hvormed disse udtales¹⁾. Sml. med de nævnte danske Ord fransk *pôle* [po:l], *Pol*, *tel* [tɛl], saadan, *cou* [ku], Hals.

[b], [d] og [g] skiller sig fra dansk *b*, *d*, *g* ved at være stemte. Sml. f. Eks. dansk *bo* og fransk *beau* [bo], smuk, d. *Dans* og fr. *danse* [dã:s], d. *Glas* og fr. *glace* [glas], Is.

¹⁾ Temmelig nær kommer de derimod til de danske Lyd foran svag Vokal (i Ord som *Polak*, *Tallerken*, *kulørt*); her er Pustet nemlig langt svagere.

Andre Eks. paa de lukkede Konsonanter: *pain* [pɛ̃], Brød — *bain* [bɛ̃], Bad; *plan* [plɑ̃], Plan — *blanc* [blɑ̃], hvid; *troupe* [trup], Trop — *robe* [rɔb], Kjole; *dans* [dɑ̃], i — *temps* [tɑ̃], Tid; *drame* [dram], Drama — *trame* [tram], Spind; *car* [ka:r], ti — *gare* [ga:r], Banegaard; *cri* [kri], Skrig — *gris* [gri], graa; *duc* [dyk], Hertug — *dogue* [dog], Bulbider.

Man mærke sig vel, at fransk [d] og [g] aldrig lyder som i dansk *bade* og *bage*.

B. Aabne Konsonanter.

§ 10. De aabne Konsonanter (§ 3) deles i tre Grupper: 1) Gnidelyd, som fremkommer, naar Luften med en lydelig Gnidning presses gennem Mundens Indsnævring; 2) Snurrelyd, som dannes ved at Drøvelen eller Tungespidsen sættes i Svingninger; 3) Sidelyd, som opstaar, naar Tungespidsen spærrer for Gennemgangen i Midten, saa at Luften maa strømme ud over Tungens Sideflader.

§ 11. Gnidelyd er:

ustemte: [f], [s], [ʃ],

stemte: [v], [z], [ʒ], [j], [ɥ], [w].

[f] og [v] frembringes som paa Dansk (mellem Over-tænder og Underlæbe): *faim* [fɛ̃], Sult, *vain* [vɛ̃], for-fængelig.

[s] er ligeledes samme Lyd som i Dansk (dannes mellem Overmundens Gummer og den forreste Del af Tungeryggen); [z], som er den dertil svarende stemte Lyd, bruges derimod ikke i Dansk. Mærk f. Eks. Forskel mellem: *baïsser* [be:se], sænke og *baiser* [bɛ:ze], kysse; *coussin* [kusɛ̃], Pude — *cousin* [kuzɛ̃], Fætter; *nous savons* [nusavɔ̃], vi ved — *nous avons* [nuzavɔ̃], vi har; *dessert* [desɛ:r], Des-sert — *désert* [deze:r], Ørken; *poisson* [pwasɔ̃], Fisk — *poison* [pwazɔ̃], Gift.

Ved [ʃ] trækkes Tungespidsen lidt tilbage og op mod Overmundens Gummer, hvorved Tongen faar en noget

hul eller krummet Form. Lyden bruges ikke i Dansk¹⁾, men er omtrent den samme som tysk *sch* (i Ord som *schön*); [ʒ] er den dertil svarende stemte Lyd. Eks.: *chant* [ʃɑ̃], Sang — *Jean* [ʒɑ̃], Hans; *chou* [ʃu], Kaal — *joue* [ʒu], Kind; *hache* [aʃ], Økse — *âge* [a:ʒ], Alder; *chez* [ʃe], hos — *j'ai* [ʒe], jeg har; *chose* [ʃo:z], Ting, *visage* [viza:ʒ], Ansigt, *changer* [ʃɑ̃:ʒe], forandre.

[j], [ɥ] og [w] slutter sig nær til Vokalerne [i], [y] og [u]; den Snævring, som findes ved disse, er blot stærkere, saaledes at der opstaar en særlig Gnidelyd. Grænsen mellem Vokalen og Konsonanten er dog ikke skarp; ofte bliver [j], [ɥ] eller [w] blot et hurtigt udtalt [i], [y] eller [u]. Eks.: *bière* [bjɛ:r], Øl, *mieux* [mjø], bedre, *filles* [fi:j], Pige, *bataille* [bata:j], Slag — *huit* [ɥit], otte, *tuer* [tɥe], dræbe, *aiguille* [egɥi:j], Naal, *situation* [sitɥa:sjɔ̃], Stilling — *oui* [wi], ja, *noir* [nwa:r], sort, *quoi* [kwa], hvad, *coin* [kwɛ̃], Hjørne.

§ 12. Snurrelyd er [r]. Den frembringes i dannet Tale (navnlig Pariserudtale) i Reglen ved Drøvelsnurren, dog ogsaa ofte ved Tungespidsnurren²⁾. Eks.: *rue* [ry], Gade, *près* [prɛ̃], nær, *art* [a:r], Kunst.

§ 13. Sidelyd er [l], der er samme Lyd som i Dansk: *larme* [larm], Taare, *bleu* [blø], blaa, *nul* [nyl], ingen.

Anm. [r] og [l] (undertiden ogsaa [m]) forsvinder i daglig Tale tit i Udlyd efter ustemt Konsonant. Man siger saaledes [pɔp], [kat], [nɔt] for *peuple*, Folk, *quatre*, fire, *notre*, vor. Dog ikke foran Ord, der begynder med Vokal: *notre ami* [notrami], vor Ven. — [l] forsvinder ligeledes ofte i *il* (*ils*), *cela* [s(l)a], *quelque* [kɛ(l)k] og enkelte andre Ord.

¹⁾ Den høres dog i nogle Danskes Udtale af *sj* i Ord som *Sjover*. — Paa Fransk maa der gøres bestemt Forskel mellem [sj] og [ʃj]. Sml. f. Eks. *sienne* [sjɛ̃], *chêne* [ʃɛ̃], *chienne* [ʃjɛ̃].

²⁾ Udenfor de store Byer bruges i Reglen Tungespids-[r], ligeledes i Deklamation og Sang.

C. Nasale Konsonanter.

§ 14. De nasale Konsonanter, som opstaar, naar der et eller andet Sted i Munden dannes et Lukke, der tvinger Luftstrømmen til at gaa ud gennem Næsen, er [m], [n] og [ɲ],

[m] og [n] er de samme Lyd som i Dansk: *mot* [mo], Ord, *homme* [øm], Mand — *nuit* [nɥi], Nat, *âne* [a:n], Æsel. (Ved [m] dannes Lukket samme Sted som ved [p] og [b], ved [n] samme Sted som ved [t] og [d]).

Ved [ɲ] (*n mouillée*) sættes Tungespidsen fast bag ved Undertænderne, Tungeryggen hæves og danner Lukke med Ganen. Denne Lyd findes ikke i Dansk og kan ikke gives ved *nj* i *Linje*¹⁾. Eks.: *Agnès* [aɲɛ:s], *signal* [sipal], *cognac* [kɔɲak], *ligne* [lip], Linje, *campagne* [kâpaɲ], Landet, *bourgogne* [burgɔɲ].

IV. Tryk (Betonning).

§ 15. Trykket ligger i franske Ord paa **sidste Stavelse** (paa næstsidste, hvis Vokalen i den sidste Stavelse er [ə]). Men Trykforskellen er langt mindre end i Dansk; sml. f. Eks. fransk *hôtel* [ɔtøl] med dansk *Hotel*. Desuden har adskillige Ord foruden Hovedtrykket et stærkt Bitryk (forbundet med Vokallængde) paa en af de foregaaende Stavelser, og dette Bitryk kan være omtrent lige saa stærkt som Hovedtrykket; saaledes i *maison* [mɛ:zɔ̃], Hus, *pleurer* [plœ:re], græde osv.

Er Talen ikke om det enkelte Ord, men om sammenhængende Ordgrupper, gælder normalt en lignende Regel: den sidste Stavelse i Gruppen faar et svagt Tryk, men de andre Stavelser udtales tydeligere og mere energisk, end vi paa Dansk plejer at udtale ubetonede Stavelser.

¹⁾ Hos ikke faa Franskmænd høres dog [ɲj] i Stedet for [ɲ] (ogsaa omvendt [ɲ] for [ɲj]).

Saaledes: *Comment allez-vous* [kɔmãtale'vu]? Hvordan har De det? *Ce n'est pas de ça qu'il s'agit* [snɛpadsaki(1)sa'ʒi], det er ikke herom, det drejer sig.

Imidlertid flyttes i Sætningerne ofte Trykket bort fra den normale Plads, enten for Rytmens Skyld, eller fordi den talende ønsker at lægge særligt Eftertryk paa et enkelt Ord eller en enkelt Stavelse i Sætningen. Saaledes ved Udtryk for Modsætning; f. Eks. *L'homme propose, Dieu dispose* [lɔm'pɒpɔ:z djø'dispo:z], Mennesket spaar, Gud raa'r.

Anm. Med Hensyn til **Tonefaldet** (som er noget helt andet end Betonning, og som bestaar i Gliden mellem højere og lavere Toner i rent musikalsk Forstand) er Fransk mindre enstonigt end Dansk og har baade hyppigere og større Overgange fra den ene Tone til den anden. Man kan navnlig mærke sig, at Udtryk for Spørgsmaal, Forbavselse og Tvivl faar høj Tone paa sidste Stavelse, medens derimod lav Tone paa Slutningsstavelsen udtrykker det afsluttede, afgjorte eller ligegyldige.

V. Længde.

§ 16. Paa dette Punkt er der paa Fransk en Del Vaklen. Dels udtales samme Ord ikke sjældent forskelligt af de forskellige Personer, dels er Længdeforholdet afhængigt af Trykforholdet, navnlig saaledes at en Vokal, der indenfor det enkelte Ord, taget for sig, er lang, bliver forkortet, naar Ordet kommer paa en ubetonet Plads i Sætningen.

Imidlertid gælder for Vokallængde i Hovedsagen følgende Regler:

1) for **stærke** (betonede) Vokaler:

a) I aaben Stavelse (Stavelse, der slutter med Vokal) er Vokalen altid kort: *grand* [grã], stor, *bas* [ba], lav, *peu* [pø], lidet, *vie* [vi], Liv.

b) I lukket Stavelse (Stavelse, der slutter med Konsonant) er en Næsevokal altid lang: *grande* [grã:d], stor (Hunkøn), *cing* [sɛ:k], fem.

Af Mundvokalerne er [o], [ø] og [a] lange: *rose* [ro:z], *Rose*, *feutre* [fø:tr], *Filt*, *basse* [ba:s], *lav* (Hunkøn), *âne* [a:n], *Æsel*. — De andre Mundvokaler er lange foran de stemte Gnidelyd [z, ʒ, v, j]¹⁾, ligeledes foran [r], naar der ikke følger anden Konsonant efter: *rouge* [ru:ʒ], *rød*, *fraise* [frɛ:z], *Jordbær*, *fille* [fi:j], *Pige*, *mort* [mɔ:r], *død* (men Hunk. *morte* [mɔrt]). Foran andre Konsonanter er de i Reglen korte²⁾: *vite* [vit], *hurtigt*, *lune* [lyn], *Maane*; dog er [ɛ] ofte lang, saaledes: *reine* [rɛ:n], *Dronning*, *rêne* [rɛ:n], *Tøjle*, modsat *renne* [rɛn], *Rensdyr*; *maitre* [mɛ:tr], *Herre*, mods. *mettre* [mɛtr], *sætte*; *fête* [fɛ:t], *Fest*, mods. *vous faites* [fet], *I gør*.

2) **Ubetonede** Vokaler er i Reglen korte, ofte dog halvlange, undertiden endog næsten helt lange (sml. § 15). Saaledes i *maison* [mɛ:zɔ̃], *pleurer* [plœ:re], *passer* [pa:sɛ], *nation* [na:sjɔ̃] og andre Ord paa *-ation* [a:sjɔ̃].

Anm. Ogsaa Konsonanterne kan være lange eller korte. I Reglen er de korte; lang Konsonant findes dog i Udlyd efter betonet kort Vokal: *bal*, *seul* [sœl], *alene*, *peine* [pɛn], *Møje*.

VI. Lydforandringer og Dobbeltformer.

§ 17. **Assimilation.** I sammenhængende Lydgrupper til læmper ofte de enkelte Lyd sig efter hinanden. Dette gaar navnlig i Retning af, at stemte Lyd under Indflydelse af omgivende ustemte Lyd bliver ustemte eller omvendt. Saaledes udtales i *pied* [pje], *Fod*, *plus* [ply], *mere*, *pré* [pre], *Eng*, *puis* [pui], *derpaa*, den efter [p] følgende Konsonant uden Stemme; i *médecin* [mɛtsɛ̃], *Læge*, og *chemin de fer* [ʃmɛfɛr], *Jærnbane*, er [d] blevet til [t]; i Ord paa *-sme* (f. Eks. *christianisme*, *Kristendom*) er enten *m* ustemt [kri-

¹⁾ Foran [j] udtaler dog mange nu kort Vokal: [fiʃ], [œj] (*Alle*, *øil*) osv.

²⁾ Foran de stemte Lukkelyd [b, d, g] høres ikke sjældent lang Vokal, f. Eks. [ba:g] for [bag] (*bague*, *Ring*).

stjanism] eller *s* stemt [-izm]; *second*, *anden*, udtales [sægɔ̃] eller [zgɔ̃], idet Vokalerne har gjort den mellemliggende Konsonant stemt, og denne igen har virket paa [s]-Lyden osv.

Ogsaa i anden Retning kan Assimilationen gaa. Saaledes høres ofte *maman* [mamā], *Moder*, udtalt [māmā], idet [a] er bleven nasaleret under Indflydelse af de omgivende Nasallyd osv.

§ 18. **Vokalskifte** bestaar i, at en Vokal indenfor samme Ord eller samme Stamme veksler, eftersom den kommer i stærk eller svag Stavelse; *je meurs* [mœ:r], *jeg dør* — *nous mourons* [murɔ̃], *vi dør*.

Vokalskifte var i det ældre Sprog en gennemgaaende Regel, men er i moderne Sprog kun bevaret i enkelte Tilfælde:

1) Ved nogle Pronominer: *me* [mə] — *moi* [mwa], *te* — *toi*, *se* — *soi*, *que* [kə] — *quoi* [kwa] (se §§ 105 og 124).

2) I Bøjningen af visse Verber, f. Eks.:

je dois [dwa] — *nous devons* [d(ə)vɔ̃] (§ 148,2)

je mène [mɛn] — *nous menons* [m(ə)nɔ̃] (§ 135).

3) I en Del Tilfælde, hvor et Ord er dannet af et andet ved Afledning, f. Eks.:

mer [mɛ:r], *Hav* — *marin* [marɛ̃], *Sømand*

main [mɛ̃], *Haand* — *manier* [manje], *haandtere*

pierre [pjɛ:r], *Sten* — *perron* [pɛrɔ̃], *Stentrapp*

peine [pɛn], *Møje* — *pénible* [penibl], *møjsommelig*

poids [pwa], *Vægt* — *peser* [peze], *veje*

douleur [dulœ:r], *Smerte* — *douloureux* [dulurɔ̃],

smertelig

gloire [glwa:r], *Hæder* — *glorieux* [glɔrjɔ̃], *hæderfuld*.

§ 19. **Vokalbortfald.** Om Bortfald af [ə] (*e muet* [ə mʁɛ], stumt *e*) se § 7. — [a] bortfalder i Artiklen og Pronominet *la* foran Vokal (f. Eks. *l'eau* [lo] for *la eau*, *Vandet*); [i] i Ordet *si*, hvis, foran *il* (*ils*); se ogsaa § 24,2.

§ 20. **Overgang fra Konsonant til Vokal.** Af et oprindeligt [l] udviklede der sig under visse Forhold allerede i Sprogets ældste Tid et [u], som først dannede Tvelyd med den foregaaende Vokal, men senere smeltede sammen med denne til én Lyd¹).

I nogle Ord er imidlertid det oprindelige [l] bevaret i visse Tilfælde, medens det i andre er blevet vokaliseret, saa at der skiftes mellem Former med [l] og Former med Vokal. Saaledes navnlig:

1) i Ordene *beau* [bo], smuk, *nouveau* [nuvo], ny, *fou* [fu], taabelig, og *mou* [mu], blød, som foran Vokal hedder *bel* [bɛl], *nouvel* [nuvel], *fol* [fɔl] og *mol* [mɔl];

2) i Ordene paa *-al*, hvis Flertal ender paa *-aux* [o]: *cheval* [ʃ(ə)val], Hest, Flert. *chevaux* [ʃ(ə)vo]; se ogsaa § 88;

3) i nogle Verber: *falloir* [falwa:r], at behøves, men *il faut* [fo], *il faudra* [fodra] (§ 148,s);

4) i Artiklen: *à le* bliver til *au* [o] og *de le* til *du* [dy] foran Konsonant.

Det oprindelige [l] kommer desuden hyppigt frem ved Afledning, f. Eks. *cou* [ku], Hals — *collier* [kɔlje], Halsbaand; *chameau* [ʃamo], Kamel — *chamelier* [ʃamɛlje], Kameldriver.

Anm. Det saakaldte *mouillerede l*, som nu er = [j], var oprindeligt de samme Regler underkastet som [l]. Derfor endnu *vieux* [vjø], gammel, foran Vokal *vieil* [vjɛ:j]; *travail* [trava:j], Arbejde, Flert. *travaux* [travo].

§ 21. **Konsonantbortfald.** I mangfoldige Tilfælde er tidligere udtalte Endekonsonanter bortfaldne i Udtalen og kun bevarede ved Overtrækning: *Il est petit* [pti], han er lille; *un petit garçon* [ptigarsɔ̃], en lille Dreng, men: *un petit enfant* [ptitɑ̃fɑ̃], et lille Barn. Mange Ord faar saaledes en dobbelt Form²).

¹) F. Eks. gav det latinske *alter(um)*, anden, paa Fransk først *altre*, senere *autre*, der oprindeligt udtaltes [avtr], nu [otr].

²) Bortfaldne Nasalkonsonanter [m, n, ɲ] har før deres Bortfald nasaleret den foregaaende Vokal ved Assimilation (sml. § 17,

Overtrækning (*liaison* [ljezɔ̃], Binding), bestaar i, at et Ords (forstummede) Endekonsonant udtales i Forbindelse med det følgende Ords Begyndelsesvokal, og finder Sted mellem Ord, som hører meget nøje sammen. Saaledes navnlig i følgende Tilfælde¹):

1) Mellem Adjektiv (Artikel, Talord, Pronomen) og Substantiv²): *Les hommes* [lezɔm], Menneskene; *trois amis* [trwazami], tre Venner; *mes enfants* [mezɑ̃fɑ̃], mine Børn.

2) Mellem Præposition og dens Styrelse: *dans un mois* [dɑ̃zœ̃mwa], om en Maaned.

3) Mellem tonløst Pronomen og Verbet (eller omvendt): *vous avez* [vuzave], I har; *nous les aimons* [nuleze:mɔ̃], vi holder af dem; *peut-on* [pøtɔ̃], kan man.

4) Mellem Hjælpeverb (Modalverb) og Hovedverb: *nous avons été* [nuzavɔ̃zete], vi har været; *ce doit être lui* [s(ə)dwatɛ:t(r)liqi], det maa være ham. Dog ikke ved *tu as*, du har (og i Reglen heller ikke ved *tu es*, du er); *tu m'as aimé* [tymæ:me] du har elsket mig.

5) Mellem Adverbium og Adjektiv: *très heureux* [trɛzœ̃rø], meget lykkelig.

6) I Talemaader og sammensatte Ord: *de temps en temps* [tɑ̃zɑ̃tɑ̃], nu og da; *peut-être* [pøtɛ:tr], maaske.

Anm. I Ordet *neuf* [nœf], ni, trækkes [f] over som [v]: *à neuf heures* [anœvœ:r], Klokken 9.

Foran et [n], der trækkes over, bliver Næsevokalen ofte til Mundvokal; *mon ami*, min Ven, kan læses baade [mɔ̃nami] og [mɔ̃nami].

Skriftsprogets *s, x* og *z* trækkes over som [z]: *deux ans* [døzɑ̃], to Aar; *chez eux* [ʃezø], hos dem.

Ordet *maman*). Ordet *bon* er saaledes gennem Udtalen [bɔ̃n] blevet til [bɔ̃]. Ved denne Nasalering er et [i] blevet til [ɛ̃], et [y] til [œ̃] og et [e] i Reglen til [ɑ̃]; sml. § 35.

¹) I Deklamation bruges Overtrækning meget mere end i den daglige Tale og kan finde Sted næsten overalt, hvor et Ord med stum Endekonsonant kommer foran Ord, der begynder med Vokal.

²) Derimod i Reglen ikke mellem Substantiv og Adjektiv.

I *et* [e], og, trækkes aldrig over.

En stum Konsonant efter [r] trækkes ikke over: *vers une heure* [vɛrɥnø:r], henved Kl. 1¹). Herfra undtages dog Verbalformer i Spørgeform; *dort-il* [dɔrti(l)], sover han? Ligeledes trækkes tit et Flertals-s over: *mes chers enfants* [ʃɛrʒäfä], mine kære Børn.

§ 22. **Konsonanttilføjelse.** I Former som *a-t-il* [ati(l)], har han, og *donne-t-il* [dɔnti(l)], giver han, er der under Indflydelse af lignende Former (*est-il* [ɛti(l)], *donnait-il* [dɔnɛti(l)] osv.) indkommet et [t]; se § 138.

I visse Verber har der udviklet sig et [d] mellem [n] eller [l] og [r]: *viendrai* [vjɛdre], vil komme. — I andre Verber har der mellem to Vokaler udviklet sig et [j]: *je vois* [vwa], jeg ser — *nous voyons* [vwajɔ̃], vi ser.

ANDET KAPITEL.

Retskrivningen.

I. Indledning.

§ 23. Retskrivningen er, som den foreligger, et mangelfuldt og upaalideligt Udtryk for Talen. Grunden hertil er væsentlig, at den i sine Hovedtræk er blevet til paa en Tid, da Sproget lød helt anderledes end nu, og at den i flere Hundrede Aar har holdt sig temmelig uforandret, medens Talesproget i samme Tid har forandret sig stærkt.

Dens Mangler bestaar i følgende:

1) Samme Lyd gengives ofte paa forskellige Maader. Sml. f. Eks. Udtrykkene for Lyden [ɛ] i *fer* [fɛ:r], Jærn, *frère* [frɛ:r], Broder, *parlé-je* [parlɛ:ʒ], taler jeg, *être* [ɛ:tr], være, *faire* [fɛ:r], gøre, *reine* [rɛ:n], Dronning, *la Haye* [ɛ], Haag, *Leyde* [lɛ:d], Leiden.

¹) Derimod: *nos premiers amis* [prɛmjɛzami], vore første Venner (Skriftsprogets r er stumt).

2) Omvendt kan samme Tegn være Udtryk for forskellige Lyd; sml. f. Eks. *g* i *gent* [ʒä], Folk, og *g* i *gant* [gä], Handske.

3) Endelig er Retskrivningen belemret med en Mængde stumme Bogstaver, som enten tidligere har været udtalt, eller som paa et vist Tidspunkt af Retskrivningens Historie er kommen ind for at faa det franske Ord til saa meget som muligt at ligne det tilsvarende latinske. Saaledes har Ordet *vingt*, tyve, 5 Bogstaver men kun 2 Lyd [vɛ̃].

§ 24. Som Skrifttegn bruges paa Fransk foruden Alfabetet¹) forskellige Hjælpetegn:

1) De saakaldte Accenter er ikke som paa andre Sprog Tegn for, hvor Trykket ligger i Ordet, men har ganske andre Funktioner:

Accent aigu [egy] bruges over Bogstavet *e* for at betegne det som [e]: *été* [ete], Sommer. — Om Tilfælde, hvor *é* betyder [ɛ], se dog § 135,2 og § 138.

Accent grave [gra:v] over *e* betegner Lyden [ɛ]: *père* [pɛ:r], Fader. — Desuden bruges denne Accent i nogle Ord for at skille dem fra andre, der skrives paa samme Maade: *à*, til, *là*, der, *ça* [sa], her, *où* [u], hvor, *dès* [dɛ], fra af (modsat *a*, har, *la*, Artikel, *ça*, det, *ou*, eller, *des* = *de les*). Endelig bruges den i Ordet *déjà* (deza), allerede.

Accent circonflexe [sirköfleks] betegner i Reglen, at et Bogstav (oftest et s), som tidligere fandtes i Ordet, er udfaldet: *tête* [tɛ:t], Hoved (tidligere *teste*), *mât* [ma], Mast (tidligere *mast*), *âge* [a:ʒ], Alder (*eage*) osv.

2) Apostrofen (*l'apostrophe*) er Udtryk for **Elision**, d. v. s. Bortkastelse af et Ords Slutningsvokal foran Vokal eller stumt *h* (§ 39): *l'ami* [lami], Vennen, for *le ami*. —

¹) Det franske Alfabet har følgende 26 Bogstaver: *a*, *b* [be], *c* [se], *d* [de], *e* [e], *f* [sf], *g* [ʒe], *h* [aʃ], *i*, *j* [ʒi], *k* [ka], *l* [ɛl], *m* [ɛm], *n* [ɛn], *o*, *p* [pe], *q* [ky], *r* [ɛr], *s* [ɛs], *t* [te], *u* [y], *v* [ve], *w* [dubve], *x* [iks], *y* [i grek], *z* [zɛd]. — *O* og *e* skrives i Alm. sammen til Tegnet *œ*.

Elision finder Sted: a) af *e* = [ə] i Ordene *je* [ʒə], *me*, *te*, *le*, *se*, *ce*, *de*, *ne* og *que* [kə]¹⁾; b) af *a* i *la*: *je l'aime* [lɛ:m], jeg elsker hende, for *je la aime*; c) af *i* i *si*, men kun foran *il* (*ils*): *s'il* [sil], hvis han, for *si il*.

3) Tegnet *Tréma* (¨) bruges over det sidste af to Vokaltegn, som ellers tilsammen har særlig Betydning (§ 31 og følg.), for at angive, at de undtagelsesvis skal gælde hver for sig: *haïr* [ai:r], hade, modsat *faire* [fɛ:r], gøre, *Moïse* [mɔi:z], Moses, modsat *toise* [twa:z], Favn. — Desuden i Endelsen *-guë* for at angive Udtalen [gy]: *aiguë* [egy], skarp, modsat *longue* [lɔ:g], lang (§ 38).

4) Tegnet *Cédille* [sedi:j]²⁾ sættes i visse Tilfælde (§ 38) under Bogstavet *c* for at angive Udtalen [s]: *garçon* [garsɔ̃], Dreng.

5) Bindestregen (*le trait d'union* [trɛdynjɔ̃]) betegner nøje Forbindelse mellem Ord og bruges: a) i mange — men langt fra alle — sammensatte Ord: *grand-père* (grãpɛ:r), Bedstefader; b) mellem Fornavne: *Philippe-Auguste*; c) i Talord mellem Tier og Ener: *vingt-deux* [vɛ̃tɔ̃]; d) mellem Verbum og efterstaaende personligt Stedord (eller *ce*, *on*, *en*, *y*), som hører dertil: *cache-toi* [kaʃtwa], skjul Dig! *vas-y* [vazi], gaa derhen!

II. Skriftens Udtryk for Lydene.

A. Vokaltegn.

§ 25. Bogstavet *a* betegner saavel Lyden [a] som Lyden [a]: *part* [pa:r], Side, men *pas* [pa], Skridt. Som [a] udtales det navnlig i Ord paa *-as*, *-ase*, *-aille* og

¹⁾ Endvidere i *lorsque*, *puisque* og *quoique* foran *il* (*ils*), *elle* (*elles*), *un* (*une*) og *on*; i *jusque* foran *à* (*au*, *aux*), *en*, *ici*, *où*, *alors*; i *presque*, *quelque* og *entre* foran Vokal i sammensatte Ord (*presqu'île*, Halvø, *quelqu'un*, nogen, *entr'acte*, Mellemakt).

²⁾ Egentlig et spansk Ord, der betyder et lille z.

-ation: *tas* [ta], Dyng, *case* [ka:z], Hytte, *bataille* [bata:j], Slag, *nation* [na:sjɔ̃], Nation. I mange Ord er der Vaklen.

â betyder i Reglen [a]: *âme* [a:m], Sjæl. Som [a] udtales det dog f. Eks. i (*nous*) *parlâmes*, (*vous*) *parlâtes* [parlam, parlat].

Stumt er *a* i *la Saône* [so:n], i *toast* [tɔst], Skaaltale, og Reglen i *août* [u, ut], August.

§ 26. Bogstavet *e* har forskellige Værdier: 1) Foran stum Endekonsonant undtagen stumt *t* og *s* betyder det [e]: *pied* [pje], Fod, *parler* [parle], at tale. — 2) Foran stumt *t*, foran udtalt Endekonsonant og i lukket Stavelse udtales det [ɛ]: *complet* [kɔple], fuldstændig, *mer* [mɛ:r], Hav, *espérer* [ɛspere], haabe. I ubetonet lukket Stavelse vakles der dog en Del mellem [ɛ] og [e] (se § 7, Anm.); ligeledes i Ordene *mes*, *tes*, *ses*, *ces*, *les*, *des*, (*tu*) *es*, (*il*) *est* [mɛ eller me, tɛ eller te osv.]. Om Ord, der begynder med *ress-*, se § 50,2. — 3) Udenfor de nævnte Tilfælde betegner *e* Lyden [ə] eller er stumt: *cheval* [ʃ(ə)val], Hest, *vie* [vi], Liv, (*tu*) *parles* [parl], Du taler.

Om *é* og *è* se § 24. — *ê* udtales [ɛ]: *tête* [tɛ:t], Hoved.

Om Forbindelsen *ge* foran *a*, *o* og *u* se § 38. — Mærk følgende enkelte Ord: *poêle* [pwa:l], Ovn, *goûlette* [gwalet], Skonnert, *asseoir* [aswa:r], sætte, *Jean* [ʒã] og *Caen* [kã].

§ 27. *i* er det almindelige Udtryk for Lyden [i]: *finir* [fini:r], at ende.

Foran Vokal er det Betegnelse for Konsonanten [j]: *Pierre* [pjɛ:r], Peter.

Stumt er *i* i *oignon* [ɔpɔ̃], Løg, og tit i *poignée* [pɔpe eller pwape], Haandfuld, og andre Ord af samme Stamme.

§ 28. *o* betyder sædvanlig [ɔ]: *robe* [rɔb], Kjole, *donner* [dɔne], at give. I Udlyd (undtagen i *trop* [trɔ], altfor) og foran Lyden [z] udtales det dog [o]: *mot* [mo], Ord, *rose* [ro:z], Rose.

ô udtales i Reglen [o]: *pôle* [po:l], Pol, — undertiden, navnlig i ubetonet Stavelse, dog ogsaa [ɔ]: *hôtel* [ɔtɛl].

o er stumt i *paon* [pɑ̃], Paafugl.

§ 29. *u* er Skriftens Udtryk for Lyden [y]: *mur* [my:r], Mur, *plus* [ply], mere.

Foran Vokal betegner det Konsonanten [ɥ]: *lui* [lɥi], ham, *nuage* [nɥa:ʒ], Sky.

Om Forbindelserne *gu* og *qu* se §§ 38 og 41.

§ 30. *y* (i *grec*, græsk *i*) er enten Tegn for [i]¹⁾: *physique* [fizik] — eller for [j]: *yeux* [jø], Øjne, *yacht* [jak(t)].

B. Vokaltegnforbindelser.

§ 31. Forbindelsen *ai* bruges som Betegnelse for Lyden [ɛ]: *vrai* [vrɛ], sand, *chaîne* [ʃɛ:n], Lænke. Dog betyder den [e] i *gai* [ge], munter, *j'ai* [ʒɛ], jeg har (men [ɛ:ʒ], har jeg?), *je sais* [se], jeg ved, *je parlai*, *je parlerai*. I ubetonet Stavelse er der Vaklen (sml. § 26). — Om *ai* for [ə] i Verbet *faire*, se § 146.

ay udtrykker i Reglen Tvetyden [ɛj]: *payer* [peje], at betale, *rayon* [rejɔ̃], Straale²⁾. — Men *ay* betyder ogsaa:

1) [aj] i nogle Navne, f. Eks. *Mayence* [majɑ̃:s], Mainz;
2) [ɛ] i *la Haye* [ɛ], Haag; 3) [ei] i Ordene *pays* [pei], Land (med Afledninger) og *abbaye* [abei], Abbedi.

au og *eau* udtales sædvanlig [o]: *saut* [so], Spring, *beau* [bo], smuk, *Pauline* [polin]. Men f. Eks. i *Paul* [pɔl] og *Maure* [mɔ:r], Maurer, er Udtalen [ɔ]; ligeledes tit i ubetonet Stavelse (§ 7, Anm.): *mauvais* [mɔvɛ], slet.

¹⁾ Mest i Ord af græsk Oprindelse.

²⁾ *y* kan her siges at betegne det samme som 2 *i*'er, af hvilke det første ændrer den foregaaende Vokal (*ai* = [ɛ]), det andet er [j]. Saaledes ogsaa i Forbindelserne *ey*, *oy*, *uy*.

§ 32. *ei* bruges undertiden som Betegnelse for [ɛ]: *seize* [sɛ:z], seksten, *reine* [rɛ:n], Dronning.

ey betyder ligeledes undertiden [ɛ]: *Ney* [nɛ], — ellers [ej]: *grasseyer* [graseje], tale tykt.

eu og *œu* er Betegnelser saavel for Lyden [ø] som for Lyden [œ]: *feu* [fø], Ild, *nœud* [nø], Knude, *creuser* [krøze], grave — *neuf* [nœf], ny, *cœur* [kœ:r], Hjerte. I Udlyd og foran [z] er Udtalen [ø], ellers i betonet Stavelse [œ]. I ubetonet Stavelse er der en Del Vaklen (§ 7, Anm.); foran [r] er dog Udtalen [œ] den almindeligste: *heureux* [œrø], lykkelig. — I Former af Verbet *avoir* betyder *eu* [y]; se § 139.

Om *eau* se ovenfor.

§ 33. *œ* betyder [œ] i *œil* [œ:j], Øje og *œillet* [œje], Nellike.

oi betegner Tvetydene [wa] og [wa]: *moi* [mwa], mig, *tiroir* [tirwa:r], Skuffe, *trois* [trwa], tre. — *oy* svarer dertil som Tretyden [waj]: *royal* [rwajal], kongelig, *voyage* [vwaja:ʒ], Rejse.

ou er Skriftens Udtryk for Lyden [u]: *trou* [tru], Hul, *goût* [gu], Smag. — Foran Vokal betegner *ou* Konsonanten [w]: *oui* [wi], ja, *rouet* [rwe], Rok.

Om *œu* se ovenfor.

§ 34. *ue* bruges kun i Forbindelsen *ueil* [œj]: *cueillir* [kœji:r], at plukke, *orgueil* [ɔrgœ:j], Stolthed.

ui er Tvetyden [ɥi]: *huit* [ɥit], otte. — *uy* svarer dertil som Tretyden [ɥij]: *essuyer* [ɛsqije], at aftørre.

C. Næsevokalers Betegnelse.

§ 35. Skriften har ingen særlige Tegn for Næsevokalerne, men nøjes med de almindelige Vokaltegn, efterfulgte af (stumt) *m* eller *n* (sml. § 21, Fodn.):

1) *am*, *an*, *em* og *en* bruges saaledes som Betegnelser for Næsevokalen [ɑ̃]: *champ* [ʃɑ̃], Mark, *danse* [dɑ̃:s], Dans, *empereur* [ɑ̃prœ:r], Kejser, *science* [sjɑ̃:s],

Videnskab. — I Endelserne *-éen*, *-ien*, *-yen* udtales *en* dog [ɛ]: *européen* [œrøpeɛ], europæisk, *rien* [rjɛ], intet, *citoyen* [sitwajɛ], Borger; ligesaa i Former af Verberne *tenir* og *venir* (§ 145) og i en Del Fremmedord, f. Eks. *benzine* [bɛzin], *pensum* [pɛsɔm].

2) *aim*, *ain*, *eim*, *ein*, *im*, *in*, *ym*, *yn* er forskellige Udtryk for Lyden [ɛ]: *faim* [fɛ], Sult, *pain* [pɛ], Brød, *Reims* [rɛ:s], *plein* [plɛ], fuld, *timbre* [tɛ:br], Klang, *fin* [fɛ], Ende, *nymphé* [nɛ:f], *syntaxe* [sɛtak]. — *oin* udtales [wɛ]: *point* [pwɛ], Punkt.

3) *om* og *on* er Tegn for [ɔ]: *comte* [kɔ:t], Greve, *conte* [kɔ:t], Eventyr.

4) *um*, *un* og *eun* betegner Lyden [œ]: *parfum* [parfœ], Duft, *lundi* [lœdi], Mandag, *à jeun* [ʒœ], fastende. — I nogle Fremmedord udtales *un* dog [ɔ]: *punch* [pɔ:f], *le Sund* [sɔ:d] o. a.

§ 36. I følgende Tilfælde betegner en Forbindelse af Vokaltegn og *m* eller *n* **ikke** Næsevokal:

1) Naar en saadan Gruppe følges af Vokal (stunt *h*), *m* eller *n*: *inutile* [inytil], unyttig, *inhabile* [inabil], udygtig, *moine* [mwan], Munk, *immortel* [imørtel], udødelig, *ennemi* [ɛnmi], Fjende, *calomnie* [kalɔmni], Bagvaskelse¹⁾.

Herfra undtages følgende Ord, der udtales med Næsevokal: *enivrer* [ɛnivrɛ], beruse, *ennobler* [ɛnɔblɛr], adle, og *ennui* [ɛnuɪ], Kedsomhed (med Afledninger), samt alle Verber, der begynder med *emm-* (egentlig opstaaede ved Sammensætning af *en* [ɛ] og en med *m* begyndende Stamme), f. Eks. *emmener* [ɛmne], føre bort.

2) I Udlyd af fremmede Ord og Navne: *harem* [arɛm], *amen* [amɛn], *Ibrahim* [ibraim], *album* [albɔm], *postscriptum* [pɔskriptɔm] osv.

¹⁾ Mærk i følgende Ord af denne Slags Udtalen [a]: *femme* [fam], Kvinde, *hennir* [ani:r], at vrinske, *solennel* [sɔlanɛl], højtidelig, og Adverbierne paa *-ement* [amɛ], f. Eks. *fréquemment* [frɛkamɛ], hyppigt.

D. Konsonanttegn.

§ 37. Bogstaverne *b*, *d*, *f*, *m*, *n*, *p*, *r*, *v* er Skriftens Udtryk for de tilsvarende Lyd [b], [d], [f] osv.

Men i følgende Tilfælde er de stumme:

1) *b* i *plomb* [plɔ], Bly.

2) *d* som Regel i Slutningen af Ord: *pied* [pje], Fod, *nid* [ni], Rede. — Dog udtales det i *sud* [syd], Syd, og i en Del Navne, f. Eks. *Alfred* [alfred].

3) *f* i *clef* [kle], Nøgle, *chef d'œuvre* [ʃɛdœvr], Mesterværk, og i Reglen i *cerf* [sɛ:r], Hjort og *nerf* [nɛ:r], Nerve, Sene. — Om *neuf* se § 99,2.

4) *m* i *automne* [otɔn], Efteraar, og *damner* [da:ne], dømme (med Afledninger).

5) *n* i *monsieur* [mɛsjø, undertiden mɛsjø].

6) *p* i Slutningen af Ord: *drap* [dra], Klæde, *galop* [galo], Galop (dog udtales det i *cap* [kap], Forbjerg); endvidere i *corps* [kɔ:r], Legeme, *sept* [set], syv (men *septembre* [sɛptɑ:br], September), *sculpter* [skylte], udhugge, og *baptiser* [batize], døbe (med Afledninger); endelig i Ord, hvor det forekommer efter *m* uden at begynde en ny Stavelse: *compter* (kɔte), tælle.

7) *r* er stumt i *monsieur*, *messieurs* [mɛsjø] og *gars* [ga], Knøs, i Infinitivsendelsen *-er*: *lier* [lje], at binde, samt i Flerstavelsesord paa *-er*: *cavalier* [kavalje], Rytter. — Dog høres det i *amer* [amɛ:r], bitter, *cuiller* [kujjɛ:r], Ske, *enfer* [ɛfɛ:r], Helvede, *hiver* [ivɛ:r], Vinter, *revolver* [revɔlvɛ:r], Revolver, og en Del Navne, f. Eks. *Jupiter* [ʒypitɛ:r]. I Enstavelsesord paa *-er* udtales det: *mer* [mɛ:r], Hav, *fier* [fjɛ:r], stolt, *hier* [jɛ:r], i Gaar. I en Del engelske Ord paa *-er* er Udtalen [œ:r]: *steamer* [stimmœ:r], Damp.

§ 38. *c* og *g* bruges med dobbelt Værdi:

1) Foran Bogstaverne *e*, *i* og *y* læses *c* som [s] og *g* som [ʒ]: *Cécile* [sesil], Cæcilie, *gilet* [ʒilɛ], Vest, *cygne* [sɪp], Svane, *gymnastique* [ʒimnastik]. — Lyden [k] skrives foran disse Vokaltegn *qu* (§ 41) og Lyden [g] *gu*: *guide*

[gid], Fører, *langue* [lā:g], Sprog. — *gu* bruges dog med Betydningen [gu] i *aiguille* [egqi:], Naal, *aiguise* [egqi:ze], hvæsse, *linguiste* [lāgɥist], Sprogforsker, og Navnet *Guise* [gɥi:z].

2) I andre Tilfælde end foran *e*, *i* og *y* har *c* Værdi af [k] og *g* af [g]: *garde* [gard], Vagt, *curé* [kyre], Præst, *aigle* [ε:gl], Ørn, *duc* [dyk], Hertug. — Foran *a*, *o* og *u* bruges *ç* med Betydning af [s] og *ge* med Bet. af [ʒ] (sml. § 51): *reçu* [rɛsy], modtaget, *mangeons* [māʒɔ̃], lad os spise.

c er stumt i *estomac* [ɛstoma], Mave, *tabac* [taba], Tobak, og *croc* [kro], Krog, samt i Slutningen af Ord efter *n*: *blanc* [blā], hvid. Dog udtales det i *zinc* [zē:k], Zink, og ofte i *donc* [dɔ̃:k], altsaa.

g er ligeledes stumt i Slutningen af Ord efter *n*: *long* [lɔ̃], lang; endvidere i *doigt* [dwa], Finger, og *bourg* [bu:r], Flække.

§ 39. Et *h* kan enten være «stumt» eller «aspireret».

Stumme *h*'er udtales ikke, har aldrig været udtalt og behandles overhovedet som ikke eksisterende. Aspirerede (eller konsonantiske) *h*'er (især i Ord af germansk Afstamning) har derimod tidligere været udtalt, bruges endnu i Dialekter, og selv om de i Rigssproget sædvanlig er stumme, forhindrer de dog bestandig Overtrækning og Sammentrækning: *l'homme* [lɔ̃m], men *le hussard* [lə ysa:r], *les hommes* [lezɔ̃m], men *les hussards* [lə ysa:r].

§ 40. *j* betyder altid [ʒ]: *jamais* [ʒamɛ], nogen-sinde, *juge* [ʒy:ʒ], Dommer.

§ 41. *k*, *q* og *qu* er forskellige Udtryk for Lyden [k]: *kilo*, *coq* [kɔk], Hane, *quoi* [kwa], hvad, *nuque* [nyk], Nakke. — *qu* bruges dog i nogle fremmede Ord med Betydning af [kw] eller [kɥ], f. Eks. *aquarelle* [akwarel], *équateur* [ekwatœ:r], *requiem* [rekɥiɛm], Sjølemesse. — Om *cinq* se § 99, 2.

§ 42. *l* betegner Lyden [l]: *seul* [sœl], ene, *milieu* [miljø], Midte. — Det er stumt i *fusil* [fyzi], Gevær,

outil [uti], Værktøj, *sourcil* [sursi], Øjenbryn¹⁾, *gentil* [ʒāti], net, i *fil* [fis], Søn, og *pouls* [pu], Puls, samt i Egennavne paa *-ault*, *-auld* [-o] og *-oult*, *-ould* [-u], f. Eks. *Perrault* [pero].

Med særlig Betydning bruges Forbindelserne *-ill* inde i Ord og *-il* efter Vokal i Slutningen af Ord, nemlig for at betegne det saakaldte mouillerede *l*, d. v. s. [j] eller [ij]²⁾: *bouteille* [butɛ:j], Flaske, *billet* [bijɛ], *travail* [trava:j], Arbejde. — Med Lyden [l] («uden Mouillering») udtales dog Ordene *mille* [mil], tusind, *ville* [vil], By, og *tranquille* [trākil], rolig (med Afledninger), endvidere *pupille* [pyil], Myndling, *vaudeville* [vodvil], Sangstykke, *distiller* [distilɛ], *Achille* [aʃil], *Lille* [lil] og *Séville* [sevil]. — Mærk Ordet *gentilhomme* [ʒātijɔ̃], Adelsmand (med Mouillering).

§ 43. *s* betegner den stemte Lyd [z] i følgende Tilfælde: 1) mellem to Vokaltegn: *oiseau* [wazo], Fugl, *rose* [ro:z]³⁾; 2) ved Overtrækning (§ 21, Anm.); 3) i Sammensætninger med *trans-* foran Vokal: *transitif* [trāzitif]. — Ellers er *s* det ustemte [s]: *savoir* [savwa:r], vide, *penser* [pā:se], tænke; dog bliver det tit stemt i Forbindelse med stemt Konsonant (§ 17), f. Eks. i *l'Alsace* [alzas].

Stumt er det i en Del Egennavne, f. Eks. i *Davoust* [davu], *Jésus-Christ* [ʒɛzykri]⁴⁾, *les Vosges* [vo:ʒ], og i Reglen i Slutningen af Ord: *bas* [ba], lav, *tu parles* [parl]⁵⁾. Dog udtales det (ustemt) i fremmede Ord, f. Eks. *gratis*, *omnibus* [ɔ̃nibys], i en Mængde Navne, f. Eks. *Médicis* [-is], *Lesseps* [lesɛps], og i en Del andre Ord, især. *as* [a:s], Es, *fil* [fis], Søn,

¹⁾ Men *cil* [sil], Øjenhaar.

²⁾ Oprindeligt den Lyd, som Italiensk har f. Eks. i Ordet *gli* (omtrent [lj]).

³⁾ Herfra undtages sammensatte Ord som *parasol* [parasɔl] og *raisonnable* [rɛsāblabl], sandsynlig, hvor *s* egentlig staar i Forlyd.

⁴⁾ Men *le Christ* [krist], Kristus.

⁵⁾ Ord, der ender paa *s*, udtales (udenfor Tilfældet *mes. tes* osv.) ganske, som om *s* ikke var der.

hélas [ela:s], ak ve, *jadis* [ʒadis], forðum, *lis* [lis], Lilje, *mais* [mais], Majs, *mars* [mars], Marts, *mœurs* [mœrs, ogsaa mœ:r], Sæder, *oasis* [-is], Oase, *obus* [ɔbys], Granat, *os* [o:s], Ben, *ours* [urs], Bjørn, *ois* [vis], Skrue; desuden ofte i *tous* [tus], alle (naar det er brugt substantivisk), i *plus* (foran Ophold og i Bet. plus) og i *sens* [sã:(s)], Mening, Retning.

§ 44. *t* betyder sædvanlig [t]: *trois* [trwa], tre, *sortie* [sɔrti], Udgang. Men i nogle Tilfælde bruges det foran *i* med Betydning af [s], navnlig i Endelserne *-tie* (efter Vokal)¹⁾, *-tion*, *-tial*, *-tiel* og *-tieux*: *aristocratie* [aristokrasij], *nation* [na:sjɔ̃], *partial* [parsjal], partisk, *partiel* [parsjel], delvis, *ambitieux* [ãbisjø], ærgerrig; endvidere i Verberne *balbutier* [balbysje], stamme, og *initier* [inisje], indvi, og i Ordet *patient* [pasjã], taalmodig (med Afledninger).

t er som Regel stumt i Slutningen af Ord: *sot* [so], dum, *complet* [kɔ̃plɛ], fuldstændig. Dog udtales det i de fleste fremmede og nogle franske Navne: *Judith* [ʒydit], *Brest* [brɛst], *Saint-Just* [sã̃ʒyst], i Ordene *chut* [ʃyt], tys, *dot* [dɔt], Medgift, *est* [ɛst], Øst, *ouest* [wɛst], Vest, *fat* [fat], Laps, *mat* (i Skak), *toast* [tɔst], *whist* [wist], *le Christ* [krist] og i de fleste Ord paa *-ct*, f. Eks. *exact* [ɛgzakt], nøjagtig, *direct* [dirɛkt]²⁾. — Om *sept* og *huit* se § 99,2, om *net* § 181,3.

§ 45. *w* bruges (i fremmede Ord) dels med Betydning af [v], dels med Bet. af [w]: *wagon* [vagɔ̃], men *whist* [wist].

§ 46. *x* betyder i Almindelighed [ks]: *Alexandre* [alɛksã:dr], *luxé* [lyks]. — Men som [gz] udtales det i Forstavelsen *ex* (*hex*) foran Vokal: *exil* [ɛgzil], Landflygtighed, *hexamètre* [ɛgzamɛ:tr] og i Begyndelsen af Navne: *Xavier* [gzavje], *Xénophon* [ʒenɔfɔ̃]; som [k] udtales det foran [s]: *excellent* [ɛksɛlã], udmærket, som [s] i Talordene

¹⁾ Men ikke i Endelsen *-thie*: *sympathie* [sɛpati].

²⁾ Mærk dog, at baade *c* og *t* er stumme i *aspect* [aspe], Udseende, *respect* [respɛ], Ærbødighed, og *instinct* [ɛstã], Instinkt.

six, *dix*, *dix-sept*, *soixante* (§ 98—99), i *Bruxelles* [brysel, dog ogsaa bryksel] og *Cadix* [kadis], som [z] i Talordene *dix-huit*, *dix-neuf*, *deuxième*, *sixième*, *dixième* og ved Overtrækning (§ 21).

I Slutningen af Ord plejer *x* at være stumt: *choix* [ʃwa], Valg. Dog udtales det f. Eks. i *lynx* [lɛks], Los, *sphinx* [sfɛks], *index* [ɛdɛks], Pegefinger, *Félix* og *Aix-la-Chapelle* [ɛkslaʃapɛl], Aachen.

§ 47. *z* betegner den stemte s-Lyd [z]: *zéro* [zero], Nul, *gaze* [ga:z], Flor.

Det er stumt i Slutningen af Ord: *nez* [ne], Næse; dog mærkes Udtalen af *gaz* [ga:z], Gas, og *Metz* [mɛz].

E. Konsonanttegnforbindelser.

§ 48. Forbindelsen *ch* bruges som Betegnelse for Lyden [ʃ]: *chat* [ʃa], Kat, *bouche* [buʃ], Mund. — Som [k] udtales den dog foran Konsonant: *chrétien* [kretjɛ̃], kristen, i Udlyd: *Munich* [mynik], München (her undtages *punch* [pɔ̃:ʃ]) og i en Del Ord af græsk Oprindelse, især: *chœur* [kœ:r], Kor, *orchestre* [ɔrkɛstr], *écho* [eko], *choléra* [kolera], *chaos* [kao], *archange* [arkã:ʒ], Erkeengel, *archaïque* [arkaik], *archéologie* [arkeɔlɔʒi]. — I *almanach* er *ch* stumt [almana].

§ 49. *gn* er Skriftens Udtryk for Lyden [ɲ]: *seigneur* [sɛpœ:r], Herre, *ligne* [lip], Linje. — Men i nogle fremmede Ord har *gn* Bet. af [gn]: *magnat* [magna], *stagnation* [stagna:sjɔ̃].

§ 50. Dobbeltskreven Konsonant plejer ikke at betegne andet eller mere end det enkelte Konsonanttegn; sml. f. Eks. *aller* [ale] og *alors* [alɔ:r], *nappe* [nap], Dug, og *pape* [pap], Pave, *terre* [tɛ:r] og *père* [pɛ:r] osv.¹⁾

¹⁾ I nogle Ord svarer Dobbeltkonsonant dog virkelig til en gentaget eller i alt Fald forlænget Lyd; saaledes i (*je*) *courrai* [kurre], vil løbe, i Ord, der begynder med *ill-*, *imm-*, *inn-*, *irr-* o. a.

I nogle Tilfælde bruges dog dobbelt Konsonant med anden Betydning end enkelt Konsonant:

1) *cc* og *gg* har foran *e*, *i* og *y* Værdi af [ks] og [gz]: *accepter* [aksepte], modtage, *suggérer* [sygzere], indgive.

2) *ss* bruges i Stedet for *s* mellem Vokaler for at betegne den ustemte Lyd [s]: *poisson* [pwasō], Fisk, modsat *poison* [pwazō], Gift. — I Ord, der begynder med *s* og sammensættes med *re-* [rə], skrives derfor *ress-*: *ressentir* [rəsätir], føle. Paa samme Maade fremkommer *ss* i de med *de* sammensatte Ord *dessus* [tsy], ovenpaa, og *dessous* [tsu], nedenunder.

3) *ll* bruges efter *i* for at betegne det mouillerede *l* (§ 42).

4) Dobbeltkonsonant bruges ofte efter *e* for at angive Udtalen [ɛ]: (*je*) *jette* [ʒet], kaster. — Sml. §§ 81, s og 135, 1.

III. Retskrivningsregler.

§ 51. Paa Grund af den dobbelte Værdi af *c* og *g* gælder følgende Regler:

1) I Stammer, hvor *c* betyder [s] og *g* [ʒ], maa foran Bøjnings- og Afledningsendelser, der begynder med *a*, *o* eller *u*, *c* forandres til *ç* og *g* til *ge*: *commerce* [kømers], Handel — *commerçant* [kømersā], Handlende; *manger* [mā:ʒe], spise — (*nous*) *mangeons*, (vi) spiser — *mangeable* [māʒabl], spiselig.

2) I Stammer, hvor *c* betyder [k] og *g* [g], maa foran Bøjnings- og Afledningsendelser, der begynder med *e* eller *i*, *c* forandres til *qu* og *g* til *gu*: *turc* [tyrk], tyrkisk — *turque* [tyrk], Hunkøn — *la Turquie* [tyrki], Tyrkiet; *long*, lang — *longue* [lō:g] — *longueur* [lōgœ:r].

§ 52. Bøjningsendelsen *s* skrives *x* efter *au* og *eu*¹⁾:

¹⁾ Denne Ejendommelighed skriver sig fra, at *x* i Middelalderens Haandskrifter brugtes som Forkortelsestegn for Endelsen *-us*. Dette *x* optoges i Retskrivningen, men med Forglemmelse af dets oprindelige Værdi, saa at det blot toges som Erstatning for *s*.

beaux, Flert. af *beau* [bo], smuk, *je veux* [vø], jeg vil. — Undtagelser er *bleus*, Flert. af *bleu* [blø], blaa, og *je meus* [mø], jeg bevæger.

§ 53. Store Begyndelsesbogstaver bruges efter Punktum, ofte efter Kolon, Spørgsmaals- og Udraabstegn samt ved Begyndelsen af Verselinjer. Desuden i følgende Tilfælde:

1) Ved Personnavne og geografiske Egennavne: *Charles*, *Paris*. Saaledes ogsaa *Dieu* og andre Betegnelser for det højeste Væsen, f. Eks. *le Seigneur*, *Notre Seigneur*, *le Tout-Puissant* (men *un dieu*, *les dieux de la Grèce*).

2) Ved staaende Tilnavne til Personer: *Richard Cœur de Lion*, *Alexandre le Grand*, *Pépin le Bref*. — I Helgenavne skrives *saint* med lille Bogstav: *saint Jean*, *saint Jacques*, den hellige Johannes, Jakob (men derimod *la Saint-Jean*, St. Hansdag, *la Rue Saint-Jacques* osv.)

3) Ved Folkenavne: *un Français*, en Franskmand (men *parler français*, *un soldat français*).

4) Ved de kristne Helligdages Navne: *Noël*, *Pâques*, *la Pentecôte* (men *la pâque*, Jødernes Paaske.)

5) Ved Ord, som bruges i en særlig eller udhævet Betydning: *la Vierge*, den hellige Jomfru, *l'Écriture sainte*, *l'Assemblée*, Nationalforsamlingen, *l'État*, Staten, *l'Église*, Kirkesamfundet, *l'Empereur*, *Sa Majesté*, *Votre Altesse* osv. — Saaledes ogsaa i Bogtitler ved det (eller de) vigtigste Ord: *l'École des Femmes*.

6) Ved nogle forkortede Betegnelser: *M.* (*monsieur*), *MM.* (*messieurs*), *Mme* (*madame*), *Mlle* (*mademoiselle*), *Mgr* (*monseigneur*), *Cie* (*compagnie*), *Mⁿ* (*maison*, Firma), *N. S. E. O.* (*nord, sud, est, ouest*).

§ 54. **Accenter** bruges ikke over store Bogstaver undtagen *E*: *une île*, men *l'île de France*; *Émile*. — Et *e* i lukket Stavelse har ikke Accent (*espérer*, ikke *espérer*).

§ 55. **Skilletegn**. Komma er ikke som paa Dansk et Sætningstegn, men et Læsetegn, der udtrykker en Pavse i Talen. Derfor sættes det ikke:

1) Foran en relativ Sætning, med mindre den kan opfattes som en Parentes, der uden Skade for Meningen kan udelades. Efter den relative Sætning staar derimod som oftest Komma, naar den ikke er meget kort: *Sur la réponse qui lui fut faite, elle entra dans la maison.* — *Ce que femme veut, Dieu le veut.* Men: *Le colonel, qui venait de sortir de table, était confortablement étendu sur le sofa.*

2) Foran Sætninger, indledede med *que*, og indirekte Spørgesætninger, naar de afhænger umiddelbart af det foregaaende Verbum: *Je crois qu'il viendra demain.* — *Vous a-t-il dit dans quelle intention il revient?*

Derimod sættes Komma foran og efter Tids- og Stedsbestemmelser og ofte foran og efter en Præposition med sin Styrelse: *Cependant, un jour, vers 1809, Giudice lisant à Bastia, dans un journal, que le capitaine venait d'être décoré, dit, devant témoins, qu'il n'en était pas surpris.*

§ 56. Med Hensyn til **Stavelsedelingen** ved en Linjes Slutning kan mærkes:

1) Flere paa hinanden følgende Vokaler skilles ikke: *pié-té.*

2) En Konsonant mellem to Vokaler hører til den sidste: *ca-non.*

3) Dobbeltkonsonanter skilles; ligeledes to forskellige Konsonanter, undtagen hvis den sidste er *l* eller *r*: *can-ne, batail-le, des-cendre*, men *tri-ple, qua-tre*. Dog kan *gn* og Forbindelser med *h* ikke skilles: *sei-gneur, bou-che.*

4) Af tre Konsonanter hører i Reglen de to til den første Stavelse: *comp-ter, obs-cur.* Dog ikke, hvis den sidste er *l* eller *r*: *ar-bre.*

ANDET AFSNIT.

Formerne og deres Brug.

TREDJE KAPITEL.

Artiklerne.

I. Den bestemte Artikel.

A. Former.

§ 57. Den bestemte Artikel er efter sin Oprindelse¹⁾ egentlig et svækket demonstrativt Pronomen (sml. § 119). Den hedder:

	Ental		Flertal
Hankøn		Hunkøn	Begge Køn
<i>le</i>		<i>la</i>	<i>les</i>

I *le* og *la* finder Elision (§ 24,2) Sted foran Vokal: *l'enfant* (for *le enfant*), *Barnet*, *l'homme* (for *le homme*), *Manden*, *l'eau* (for *la eau*), *Vandet*.

De le sammentrækkes til *du* og *à le* til *au*, men kun foran Konsonant, ikke foran Vokal: *Le liore du garçon*, men *le liore de l'enfant*.

De les sammentrækkes altid til *des*, *à les* altid til *aux*: *Le parfum [parfœ] des fleurs*, Blomsternes Duft. — *Ce chemin mène aux carrières* [karje:r], denne Vej fører til Stenbruddene.

¹⁾ Den kommer af latinsk *ille*.

B. Brug.

§ 58. Fransk bruger i Modsætning til Dansk bestemt Artikel ved visse **Egennavne**, nemlig:

1) ved **geografiske** Egennavne undtagen Bynavne: *la France, la Bretagne, la Crète, le Jura, la Seine, le Sahara*. — Derimod: *Paris, Londres* [lɔ:dr]; *à Londres*, i London.

Anm. 1. Ved **Landes** Navne bortfalder Artiklen dog efter **en** (som ved Landes Navne er det almindelige Udtryk baade for **i** og **til**): *voyager en France*, rejse i Frankrig; *aller (partir) en Chine*, rejse til Kina. — Ved Hunkønsnavne af Ental bortfalder Artiklen ligeledes som Regel efter **de**, naar det ikke har possessiv Betydning: *venir d'Italie; l'empereur de Russie; le royaume de Suède* [sʷe:d]¹⁾. Saaledes, naar et Lands Navn med **de** er brugt med Betydning af et Adjektiv i politiske, militære, geografiske eller merkantile Betegnelser: *le parlement d'Angleterre*, det engelske Parlament; *les chasseurs d'Afrique*, de afrikanske Jægere; *la Turquie d'Asie*, det asiatiske Tyrki; *des gants de Suède*, svenske Handsker osv.

Navne paa **Smaasøer** behandles som Bynavne og bruges altsaa uden Artikel: *Malte; Sainte-Hélène; à Malte*, paa M. — Ligeledes i Reglen Ønavne, som ikke har fransk Form: *Madagascar*.

Anm. 2. Medens **Bynavne** som Regel bruges uden Artikel, findes den dog ved enkelte (mest saadanne, som oprindelig er Fællesnavne): *le Havre* (egl. Havnen), *la Rochelle* (egl. den lille Klippe), *la Haye* [ɛ], Haag, *le Pirée, le Caire* [kɛ:r], *la Mecque, la Havane* o. a.

2) ved Verdenshjørnernes Navne: *Le Rhin coule vers le nord*, R. løber mod Nord. — *Le vent a tourné à l'est (au sud-ouest)*, Vinden er slaaet om til Øst (Sydvest).

3) ved Almanakens Navne paa Aarets Dage (idet Ordet *fête* er underforstaaet): *la Toussaint*, Allehelgensdag (= *la fête de tous les saints*); *la Saint-Jean*, St.

¹⁾ Derimod f. Eks. *les merveilles de l'Italie*, Italiens Vidundere (de har possessiv Betydning); *l'empereur du Japon* (Landets Navn er Hankøn). — Enkelte Gange bortfalder Artiklen ogsaa ved Hankønsord: *Le roi de Danemark, de Portugal*.

Hansdag; *la Pentecôte*, Pinse. — Dog bruges *Pâques*, Paaske, og *Noël*, Jul, uden Artikel.

§ 59. Ved **Fællesnavne** bruges Artiklen som paa Dansk for at betegne et bestemt Eksempplar af en Art: *Le chien* [ʃjɛ] *est dehors* [dø:r], Hunden er ude.

Afvigende fra Dansk bruges Artiklen paa denne Maade:

1) ved Substantiver, der bestemmes af **en Genitiv**: *Le chapeau de Pierre*, Peters Hat. — *Une femme dont un voile cachait le visage* [viza:ʒ], en Dame, hvis Ansigt et Slør skjulte.

2) ved Angivelser af **Titel eller Levevej** foran Personnavne (i Omtale) eller efter *monsieur* og *madame* (i Tiltale): *le comte de Mirabeau*, Grev M.; *le cordonnier N.*, Skomager N. N.; *monsieur le maire*, Hr. Borgmester; *madame la baronne*, Fru Baronesse.

§ 60. Men desuden bruges ved Fællesnavne paa en fra Dansk forskellig Maade Artiklen for at betegne, ikke et enkelt Eksempplar af en Art, men selve Arten i sin Almindelighed (**Artsartiklen**). Saaledes: *Les enfants pleurent souvent*, Børn græder tit. — *J'aime le café*, jeg holder af Kaffe. — *Une machine qui marche à la vapeur*, en Maskine, som gaar med Damp. — *Sentir le tabac* [taba], lugte af Tobak; *demander l'aumône*, bede om Almissee; *faire la guerre à qn.*, bekrieger én osv.

Hyppigt finder navnlig en saadan Artsartikel Anvendelse ved abstrakte Substantiver: *Tant que l'ambition et la vanité seront sur la terre*, saa længe Ærgerrighed og Forfængelighed findes paa Jorden. — *Vivre dans la pauvreté, dans la solitude*, leve i Fattigdom, i Ensomhed. — Saaledes ved Navne paa Videnskaber og Sygdomme: *Étudier la chimie* [ʃimi], studere Kemi; *avoir la fièvre*, have Feber.

§ 61. En ejendommelig Anvendelse af Artsartiklen foreligger i den saakaldte **Delingsartikel**, hvorved forstaas en fast Forbindelse af **de** med Artiklen, som bruges for at betegne i Ental en ubestemt Mængde, i Flertal et ubestemt Antal¹⁾: *As-tu de l'argent?* Har

¹⁾ Den beror paa Underforstaaelse af et Mængdesudtryk; sml. *donne-lui du pain* og *donne-lui de ton pain*.

Du Penge? — *Je prends toujours le café avec du sucre et de la crème*, jeg drikker altid Kaffen med Sukker og Fløde. — *Des gens sont venus*, nogle Mennesker kom. — *C'est de la bien mauvaise musique*, det er meget daarlig Musik.

Det sidste Eksempel hører Talesproget til. Det literære Sprog bruger som Delingsartikel i Reglen *de* alene, naar der er Adjektiv foran Substantivet: *de mauvaise musique*, *de grands arbres*.

II. Den ubestemte Artikel.

§ 62. Den ubestemte Artikel — Hankøn *un*, Hun-
køn *une* — er som paa Dansk egentlig Talordet *én*,
brugt tonløst.

Den bruges følgelig ved Substantiver, som betegner Ting, der kan tælles¹⁾, men desuden — forskelligt fra Dansk — ved abstrakte Substantiver, hvortil der er knyttet et Adjektiv: *Cet ouvrage a fait un bruit énorme*, denne Bog har gjort vældig Opsigt. — *Après une mûre délibération*, efter moden Overvejelse.

Som Flertal til den ubestemte Artikel bruges Delingsartiklen; til *une table* svarer i Flertal *des tables*.

III. Substantivet uden Artikel.

§ 63. Det ældste Sprog brugte hverken Artsartikel eller Delingsartikel, men havde — som Dansk — Substantivet uden Artikel, naar det betegnede det almindelige og ubestemte. Denne gamle Sprogbrug har bevaret sig i visse Tilfælde, nemlig:

1) i Ordsprog, f. Eks. *Noblesse oblige*, Adel forpligter. — *Pauvreté n'est pas vice*, Fattigdom er ingen Skam.

2) i mange faste Talemaader, bestaaende af et Verbum med sit Objekt: *avoir raison (tort)*, have Ret (Uret); *avoir faim (soif, sommeil, peur)*, være sulten (tør-

¹⁾ Ved andre Substantiver er Delingsartiklen Udtryk for det ubestemte.

stig, søvnløse, bange); *faire attention*, passe paa; *faire jour (nuit)*, være lyst (mørkt); *porter bonheur*, bringe Lykke; *prendre peur*, blive bange; *rendre service*, vise Tjeneste osv.

3) efter visse Præpositioner, navnlig efter *en*, *sans* og *de*, efter *avec* ved abstrakte Substantiver og efter *à*, naar det er brugt mellem to Substantiver for at danne et sammensat Substantiv: *travailler en or*, arbejde i Guld; *vivre en crainte*, leve i Frygt; — *être sans force, sans armes*, være uden Kraft (Vaaben); — *mourir de faim*, dø af Sult; *une table de marbre*, et Marmorbord; *se nourrir de pain*, leve af Brød; — *travailler avec zèle*, arbejde med Iver; *agir avec prudence*, handle med Forsigtighed; — *un verre à vin*, et Vinglas; *une machine à vapeur*, en Dampmaskine.

Navnlig mærkes her Manglen af Artikel efter *de* ved Mængdesudtryk. Som saadanne optræder ikke blot Mængdesubstantiver (*un kilo de sucre*, et Kg. Sukker; *un morceau de pain*, et Stykke Brød), — men ogsaa Mængdesadverbier og Nægtelser:

1) Mængdesadverbierne er: *beaucoup*, meget, mange, *plus*, mere, flere, *peu*, lidt, *un peu*, lidt, *moins*, mindre, færre, *combien*, hvor meget (mange), *tant*, saa meget (mange), *autant*, lige saa meget (mange), *trop*, for meget (mange), *assez*, nok: *Beaucoup de soldats*, mange Soldater¹⁾; *le peu d'argent qu'il avait*, de faa Penge han havde; *un peu de sucre, s'il vous plaît*, maa jeg bede om lidt Sukker; *c'est trop de zèle*, det er altfor megen Iver. — Efter *bien*, som hyppigt svarer til dansk meget (mange), bruges derimod Delingsartikel: *bien du monde*, mange Mennesker; *bien des amis*, mange Venner.

2) Nægtelser, der bruges som Mængdesudtryk, er: *ne ... pas de*, ingen, *ne ... guère de*, ikke ret meget (mange), *ne ... jamais de*, aldrig nogen, *ne ... plus de*, ikke længer nogen: *Cet homme n'a pas d'amis*, denne Mand har ingen Venner. — *Il n'a jamais d'argent*, han har aldrig Penge. — *Je promets de ne pas faire d'imprudences*, jeg lover ingen Uforsigtigheder at begaa. — *Plus de doute!* (nu var der) ingen Tvivl længer! (*ne* mangler, fordi der intet Verbum er, se § 184).

¹⁾ Men *beaucoup des soldats*, mange af Soldaterne.
Fransk Sproglære for Gymnasiet. 3

§ 64. Et Substantiv, der er Apposition eller Prædikatsord, staar — naar ikke den bestemte Artikel er paakrævet — i Reglen uden Artikel: *Ambroise Paré, célèbre chirurgien* [[ĩryrʒjẽ] *français*, A. P., en berømt fransk Saarlæge. — *Trouville, petite ville de Normandie*, T., en lille By i N.¹). — *Cet homme est ouvrier*, denne Mand er (en) Arbejder. — *Il est fils du général* (en Søn af Generalen), *père de quatre enfants*. — *Je le crois honnête homme*, jeg anser ham for en hæderlig Mand.

§ 65. I hurtige eller knappe Udtryksformer bortfalder ofte Artiklen. Saaledes især:

1) i Avertissementsstil: *Chambre à louer*, Værelse til Leje. — *On demande valets de ferme*, Karle søges til Landet.

2) ved Bogtitler eller Overskrifter: *Histoire de France*. — *Chapitre premier*. — *Mort de Louis XVI*.

3) ved Adresseangivelser: *Il loge 12, rue de Richelieu*, han bor i R.-gaden Nr. 12. — *Se faire conduire rue de Provence*, køre hen i P.-gaden.

4) ved Opregninger: *Hommes, femmes, vieillards, enfants, tout a été massacré*, Mænd, Kvinder, Oldinge, Børn, alt blev hugget ned.

5) tit i Dobbeltudtryk som f. Eks.: *Travailler jour et nuit*, arbejde Nat og Dag; *tant hommes que femmes*, saavel Mænd som Kvinder; *soit peur, soit prudence*, hvad enten det nu var Frygt eller Forsigtighed. — Navnlig ved *ni . . . ni*: *Ni menaces ni prières n'ont pu le fléchir*, hverken Trusler eller Bønner kunde bøje ham.

¹) Derimod naturligvis: *Ambr. Paré, le célèbre chirurgien*, den berømte Læge (han forudsættes bekendt); *Paris, la plus grande ville de la France* (Artiklen er nødvendig ved Superlativen).

FJERDE KAPITEL. Substantiver og Adjektiver.

I. Almindelige Bemærkninger.

§ 66. Substantiver og Adjektiver regnes til samme Gruppe, fordi de har fælles Bøjningsregler. Men forøvrigt er der heller ingen skarp Grænse mellem disse to Ordklasser; ikke faa Ord kan tilhøre dem begge. Saaledes især de af Verber afledte Ord paa *-eur*: *travailleur*, Arbejder eller arbejdsom, *menteur*, Løgner eller løgnagtig. — Endvidere mærkes:

1) Et Adjektiv bruges ofte substantivisk, enten (med Underforstaaelse af et Substantiv) for at betegne Personer eller Ting: *les fideles*, de Troende, *la mariée*, Bruden, *une capitale* (nl. *ville*), en Hovedstad — eller med Artiklen *le* for at betegne Intetkønsbegrebet¹): *le beau*, det Skønne; *joindre l'agréable à l'utile*, forene det nyttige med det behagelige; *savoir le français*, kunne Fransk.

2) Omvendt kan et Substantiv (gennem en Slags Apposition) gaa over til at blive et Adjektiv, der udtrykker en Egenskab hos et andet Substantiv: *des manières canailles*, et simpelt Væsen. — Navnlig bruges en Del Substantiver som Farveadjektiver: *paille* (*des rubans paille*, straagule Baand), *cerise*, kirsebærrød, *noisette*, nøddebrun osv.

§ 67. Substantiverne er paa Fransk af to Køn, Hankøn og Hunkøn. Der finder Kønsbøjning Sted ved Adjektiverne og ved de Substantiver, der betegner levende

¹) I Stedet for Artiklen bruges hyppigt en relativ Omskrivning: *Ce qu'il y a de singulier, c'est que . . .*, det besynderlige er, at . . . — *Elle était ce que j'avais vu de plus beau dans ma vie*, hun var det skønneste jeg havde set i mit Liv.

Væsner. Fransk har tillige Bøjning i Tal, men derimod — udenfor enkelte Pronominer — ingen Kasusbøjning¹⁾. Dativ udtrykkes ved *à*, Genitiv ved *de*, og forøvrigt fremgaar Substantivets Funktion ligesom paa Dansk af Ordstillingen.

Anm. En vis Klasse Adjektiver bøjes hverken i Tal eller Køn, nemlig Farveadjektiver, naar de 1) egentlig er Substantiver: *des rubans paille* — eller 2) er sammensatte: *une robe brune*, en brun Kjole, men *une robe brun foncé*, en mørkebrun Kjole.

II. Kønsregler.

§ 68. At bestemme et Substantivs Køn efter simple Regler er langt fra altid muligt paa Fransk. Men i mange Tilfælde lader det sig dog let gøre af et Ords Betydning, Endelse eller Oprindelse at slutte sig til dets Køn.

A. Kønsbestemmelse efter Betydningen.

§ 69. Hankøn er:

1) Benævnelser paa mandlige Væsner: *le peintre*, Maler, *le frère*, Broder, *le taureau*, Tyr.

Nogle Hunkønsord, der betegner Ting eller Begreber, bliver derfor Hankøn, naar de gaar over til at anvendes om (mandlige) Personer: *une aide*, Hjælp — *un aide*, Hjælper; *une garde*, Vagt — *un garde*, Vogter, Gardist; *une trompette*, Trompet — *un trompette*, Trompeter.

Men andre beholder deres Hunkøn: *une connaissance*, et Bekendtskab, en Bekendt, *une caution*, Kavtion, Kavtionist, *une*

¹⁾ Det gamle Sprog havde to Kasus, Nævnafald (Nominativ) og Afhængighedsfald. Den første er forsvundet og kun bevaret i nogle enkelte Tilfælde; saaledes svarer *on*, man, som oprindelig Nominativsform til *homme*, Mand (lat. homo — hominem) og *Sire*, Deres Majestæt (Vokativ) som opr. Nom. til *seigneur*, Herre (senior — seniore).

pratique, Søgning, Kunde, *une victime*, Offerdyr, Offer; — *une estafette*, Ilbud, *une sentinelle*, Skildvagt, *une vedette*, Forpost.¹⁾

2) Træers Navne: *le chêne* [ʃe:n], Eg, *le hêtre* [ɛ:tr], Bøg.

3) Metalleres Navne: *le cuivre*, Kobber, Messing, *le platine*, Platin.

4) Aarstidernes, Maanedernes, Ugedagenes og Verdenshjørnernes Navne: *le printemps* [prɛ̃tɑ̃], Foråret, *le dimanche*, om Søndagen, *le nord*, Nord.

5) Benævnelser efter Decimalsystemet: *un gramme*, *un mètre*, *un litre*.

§ 70. Hunkøn er:

1) Benævnelser paa kvindelige Væsner: *la cuisinière*, Kokkepige, *la sœur*, Søster, *la vache*, Ko.

2) Navne paa Videnskaber og Kunster: *la médecine*, *la botanique*, *la sculpture* [skyly:r].

3) de fleste Betegnelser for moralske Egenskaber: *la vertu*, Dyd, *la douceur*, Blidhed osv.

B. Kønsbestemmelse efter Endelsen.

§ 71. Hankøn er den overvejende Del af de Substantiver, som ikke ender paa stumt *e*: *le pied*, Fod, *le cœur*, Hjærte, *le choléra* [kɔ-], Kolera, *le lieu*, Sted.

Dog er der mange Undtagelser; navnlig mærkes, at abstrakte Substantiver 1) paa *-eur*, 2) paa *-ion* og *-son* (*-çon*), 3) paa *-té* og *-tié* er Hunkøn: *la douleur*, Smerte, *la tentation*, Fristelse, *la trahison*, Forræderi, *la bonté*, Godhed, *la pitié*, Medlidenhed.

Alligevel er *le bonheur*, Lykke, *le malheur*, Ulykke, *l'honneur*, Ære, *le soupçon*, Mistanke, *le comté*, Grevskab, *le traité*, Forlig, **Hankøn**.

§ 72. Hunkøn er Størsteparten af Substantiverne paa stumt *e*, navnlig naar *e* følger efter Vokal eller

¹⁾ Disse tre Ord stammer fra Italiensk, hvor de ikke fra først af betegnede Personer.

Dobbeltkonsonant: *la vie*, Liv, *la joue*, Kind, *la nouvelle*, Efterretning, *la crosse*, Geværkolbe.

Mange Ord paa *-e* er dog ogsaa **Hankøn**, især Ord paa 1) *-age* og *-ège*, 2) paa *-aume* og *-ème*, 3) paa *-asme* og *-isme*: *le voyage*, Rejse, *le collège*, Skole, *le royaume*, Kongerige, *le système*, System, *l'enthousiasme*, Begejstring, *le christianisme*, Kristendom.

Paa *-age* er følgende Ord **Hunkøn**: *la cage*, Bur, *la rage*, Raseri, *la page*, Side (i en Bog), *la plage*, Strandbred, *une image*, Billede.

C. Kønsbestemmelse efter Oprindelsen.

§ 73. Ord af andre Ordklasser, der bruges substantivisk, er Hankøn: *un cinq* [sē:k], Femtal, *le dîner*, Middagsmaaltid, *le devant*, Forside, *le pour et le contre*, hvad der taler for og imod.

§ 74. Ord, hvis Betydning og Brug beror paa Underforstaaelse af et Substantiv, antager dette Substantivs Køn: *un (homme) politique*, Politiker, *une (lettre) circulaire*, Rundskrivelse, *une (église) cathédrale*, Domkirke, *un (habit) uniforme*, Uniform, *un (bateau à) vapeur*, Damper.

Af denne Grund bliver Almanakens Benævnelser paa Aarets Dage Hunkøn, idet Ordet *fête* underforstaas (sml. § 58,3): *la Saint Jean*, St. Hansdag (= *la fête de saint Jean*), *la Saint-Barthélemi*, *la Toussaint*.

Her undtages *le carême*, Fasten, og *Noël*, Jul, som er Hankøn¹⁾. — *Pâques*, Paaske, er Hunkøn Flertal; *la pâque* betegner Jødernes Paaske.

§ 75. Geografiske Egennavne, der bruges som Fællesnavne til Betegnelse af vedkommende Steds Frembringelse, er Hankøn: *du bourgogne*, *du champagne* (Vin), *un havane* (Cigar).

§ 76. Naar et sammensat Substantiv er dannet med et Verbum eller er opstaaet af en Præposition

¹⁾ Dog siges *à la Noël* = *à Noël*, til Jul. — *Pâques* bruges undertiden som Hankøn Ental: *Pâques est arrivé*.

med sin Styrelse, er det i Reglen Hankøn (egentlig Intetkøn): *le porte-plume*, Penneskæft¹⁾; *le passe-partout*, Hovednøgle; *le parapluie*, Paraply (egl. *pare à*, hvad der beskytter imod); *le sans-gêne*, Ugenerthed; *le parterre*, Parterre. — Dog f. Eks. *la garde-robe*, *la perce-neige* (Vintergæk), *une avant-scène* (Proscenium).

Andre sammensatte Substantiver antager Køn efter det vigtigste Ord i Sammensætningen, d. v. s. det Ord, som bestemmes ved Sammensætningen: *le chou-fleur*, Blomkaal (= *chou qui est fleur*), *le timbre-poste*, Frimærke, *une avant-garde*, Fortrop²⁾.

Her undtages *le malaise*, Ildebefindende (skönt *aise* er Hunkøn). — Sammensætninger med det ubøjelige Adj. *mi*³⁾ er i Reglen Hunkøn: *la mi-carême*, Midfaste, *la mi-été*, Midsommer. Dog: *le midi*, Middag, *le milieu*, Midte, *le minuit*, Midnat (skönt *la nuit*).

D. Vaklende eller skiftende Køn.

§ 77. For ikke faa Ords Vedkommende stod det ældre Sprog længe vaklende overfor, om det skulde opfatte dem som Hankøns- eller Hunkønsord. Enkelte Rester af denne Usikkerhed er bevarede. Saaledes er *hymne* [imn], Hymne, endnu uden Forskel baade Hank. og Hunk.: *un bel hymne* eller *une belle hymne*; — *aigle*, Ørn, er ellers Hankøn, men har beholdt sit gamle Hunkøn⁴⁾ i Betydningen Felttegn: *les aigles romaines*, de romerske Ørne; — *gens* (egl. Flertal af det nu ubrugelige *la gent*, Nation) opfattes i Hovedsagen som Hankøn (= *hommes*), men umiddelbart foregaaende Adjektiver kommer dog i Hunkøn: *un de mes gens*, en af mine Folk; *tous ces gens*, alle disse Mennesker, men *toutes les vieilles gens*, alle gamle Mennesker.

§ 78. Nogle Substantiver har i forskellig Betydning forskelligt Køn. Saaledes: *le guide*, Fører — *la*

¹⁾ Egl. «Hvad der bærer Pennen». — Verbet i Dannelser af denne Slags var oprindelig Imperativ; se Tillægget § 207.

²⁾ Nemlig *une garde qui est avant* og ikke *ce qui est avant la garde* (Substantivet er ikke styret af Præpositionen).

³⁾ Det latinske Adjektiv medius.

⁴⁾ Det kommer af latinsk aquila.

guide, Tømme; *le manche*, Skaft — *la manche*, Ærme; *le mémoire*, Afhandling, Regning (Flert. Livserindringer) — *la mémoire*, Hukommelse; *le mode* [mød], Maade (i Verbernes Bøjning) — *la mode*, Mode; *le voile*, Slør — *la voile*, Sejl. — Herhen hører, at Hunkønsordene *personne* og *chose* bliver Hankøn, naar de faar Funktion som ubestemte Pronominer (§ 126).

Forskelligt fra dette Forhold er det, at undertiden Ord af vidt forskellig Oprindelse tilfældig har faaet samme Form. Saaledes er f. Eks. *le livre*, Bog, og *la lièvre*, Pund, *le tour*, Omgang, og *la tour*, Taarn, egentlig hinanden ganske uvedkommende.

III. Kønsbøjningen.

§ 79. Hovedreglen. Af Hankønnet skrevne Form dannes Hunkønsformen ved Tilføje af stumt *e*¹⁾.

Dette *e* betegner Forskel mellem de to Køn i de Tilfælde, hvor Hankønsformens Endekonsonant er forstummet (§ 21); ellers er i Virkeligheden Hankøn og Hunkøn ens: *un ami*, Ven — *une amie* [ami], Veninde; *un seul homme*, en eneste Mand — *une seule* [sœl] *femme*, en eneste Kvinde; *un petit* [pti] *garçon*, en lille Dreng — *une petite* [ptit] *filles*, en lille Pige; *un voisin* [vwazœ], Nabo — *une voisine* [vwazin], Naboeske.

Anm. 1. Ordet *enfant*, Barn, forandres ikke i Hunkøn: *un enfant* — *une enfant*. Ordene *leur*, deres, og *plusieurs*, adskillige, skrives uden Hunkøns-*e*: *leur père* — *leur mère*, deres Fader (Moder).

Anm. 2. Hankønsendelsen *-er* bliver i Hunkøn til *-ère* og Hankønsendelsen *-gu* til *-guë* (§ 24,3): *un berger* [berʒe], Hyrde — *une bergère* [berʒe:r], Hyrdinde; *un accent aigu* — *une voix aiguë* [egy], en skarp Stemme.

§ 80. Ord, som allerede i Hankøn ender paa *e*, er i Reglen uforandrede i Hunkøn: *il est pauvre* — *elle est pauvre*, han (hun) er fattig; *un artiste*, Kunstner — *une artiste*, Kunstnerinde.

¹⁾ Dette *e* stammer fra det latinske Hunkøns-*a* (bonus — bona)

Dog danner en Del Substantiver paa *-e* deres Hunkøn med Endelsen *-esse*. Saaledes: *comte*, Greve — *comtesse*; *hôte*, Vært — *hôtesse*; *tigre*, Tiger — *tigresse* o. a.

Ogsaa enkelte Substantiver, som ikke ender paa *-e*, bruger denne Hunkønsendelse: *abbé*, Abbed — *abbesse*; *dieu*, Gud — *déesse*; *duc*, Hertug — *duchesse*.

§ 81. Foran Hunkøns-*e*'et undergaar Hankønsformens Endekonsonant undertiden Forandringer, dels blot af ortografisk, dels tillige af lydlig Art:

1) Ordet *long*, lang, skrives i Hunkøn *longue* (§ 51).

2) Ordene *public* [pyblik], offentlig, *turc* [tyrk], tyrkisk, og *franc* [frã], frankisk, har [k]-Lyd i Hunkøn, skrevet *qu* (§ 51): *publique*, *turque*, *franque*. — Ligesaa *grec*, græsk, der dog i Hunk. skrives *grecque* [græk].

Derimod har 3 andre Ord paa *-c*: *blanc* [blã], hvid, *franc*, frejdig, og *sec* [sek], tør, Hunkønsformerne *blanche* [blã:f], *franche* og *sèche* [seʃ]. — Hertil slutter sig *frais* [frœ], frisk, kølig, Hunk. *fraiche* [fre:f].

3) I Ord paa *-x* bliver *x* foran Hunkøns-*e*'et til et *s*, der udtales stemt: *heureux* [œrø], lykkelig — *heureuse* [œrø:z]; *époux*, Ægtemand — *épouse*.

Dog: *doux*, blid — *douce*; *faux*, falsk — *fausse*; *roux*, rødhaaret — *rousse* (ustemt s).

4) I Ord paa *-f* forandres *f* til *v*: *vif*, heftig — *vice*; *neuf*, ny — *neuve*.

5) Ordene *malin*, snedig, skælmsk, og *bénin*, skikkelig, har i Hunkøn *maligne* [malin] og *bénigne*.

6) Endekonsonanterne *l*, *n*, *t* og *s* fordobles i visse Tilfælde:

a) *l* i Endelserne *-el* og *-eil* [ɛ:j]: *mortel*, dødelig — *mortelle*; *pareil*, saadan — *pareille*. — Endvidere i *nul*, ingen — *nulle* og *gentil* [ʒãti], sød — *gentille* [-i:j] samt i Ordene *beau*, smuk, *nouveau*, ny, *fou*, gal, *mou*, blød, og *vieux*, gammel. Disse Ords oprindelige

Hankønsform, som endnu stadig bruges foran Vokal, var nemlig *bel*, *nouvel*, *fol*, *mol* og *vieil* (§ 20), hvortil svarer Hunkønsformerne *belle*, *nouvelle*, *folle*, *molle*, *vieille* [vje:j]: *un beau poème*, et smukt Digt — *un bel opéra*, en smuk Opera¹⁾ — *une belle maison*, et smukt Hus; *un vieux soldat*, en gammel Soldat — *un vieil* [vje:j] *ami*, en gammel Ven — *la vieille garde*, den gamle Garde.

b) *n* fordobles i Endelserne *-en* og *-on*: *chien* [ʃjɛ̃], Hund — *chienne* [ʃjɛ̃n]; *baron*, Baron — *baronne*, Baronesse; *bon*, god — *bonne*. Desuden i *paysan* [peizã], Bonde — *paysanne*.

c) *t* fordobles i Endelsen *-et*: *muet* [mɥe], stum — *muette* [mɥet]. Desuden i Ordene *sot* [so], dum — *sotte*, og *chat*, Kat — *chatte*. — Enkelte Ord paa *-et* danner Undtagelse, idet de i Hunkøn skrives *-ète*; saaledes f. Eks. *complet*, fuldstændig — *complète* [kɔ̃plɛt].

d) *s* fordobles — som Udtryk for den ustemte s-Lyd — i Ordene *bas* [ba], lav — *basse* [ba:s], *gras* [gra], fed — *grasse* [gra:s], *gros*, stor, svær — *grosse* [gro:s], *épais*, tæt — *épaisse* [epɛ:s] og *exprès*, udtrykkelig — *expresse* [ɛ(k)sprɛs].

§ 82. Ordene paa *-eur*.

1) De Ord paa *-eur*, som er Komparativer (§ 94) danner Hunkøn paa sædvanlig Maade: *une cour intérieure*, en indre Gaard.

2) Derimod har de mange Ord paa *-eur*, som er dannet af Verber for at betegne den Person, som udfører Handlingen, en særlig Hunkønsendelse *-euse*²⁾: *danseur*, Danser — *danseuse*; *pêcheur*, Fisker — *pêcheuse*; *menteur*, Løgner, løgnagtig — *menteuse*.

¹⁾ I Flertal *des beaux opéras* [bozɔpera]; Hankønsformen paa *-l* danner ingen Flertal.

²⁾ Den stammer fra, at *r* i *-eur* en Tid lang var stumt, hvorved denne Endelse sammenblandes med Endelsen *-eux*.

Fra denne Regel undtages enkelte Ord, som har beholdt en gammel Hunkønsendelse *-eresse*. Saaledes især Ordet *pêcheur*, Synder — *pêcheresse*, Synderinde.

3) En Del Ord paa *-teur*, som ikke er dannet af franske Verber, men er latinske Laaneord, har Hunkøn paa *-trice*¹⁾: *acteur*, Skuespiller — *actrice*; *débiteur*, Skyldner — *débitrice*; *lecteur*, Læser — *lectrice* o. a.

§ 83. Nogle Substantiver bruges som enkönnede til Trods for, at de betegner levende Væsner af begge Køn:

1) Substantiver, som plejer at betegne Mænd og kun undtagelsesvis bruges om Kvinder, beholder deres Hankøn, selv om de bliver brugt om Kvinder: *Cette femme est un peintre de talent* (en talentfuld Malerinde), *un parfait écrivain* (en udmærket Forfatterinde), *un bon professeur* (en dygtig Faglærer).

2) De fleste Dyrenavne har kun én Form og ét Køn. Hannen og Hunnen betegnes ved Tilføjelse af Adjektiverne *mâle* (om Hannen) og *féelle* (om Hunnen): *un éléphant mâle* — *un éléphant féelle*; *une souris* (Mus) *mâle* eller *féelle*.

§ 84. I en Del Tilfælde betegnes det forskellige Køn ved to forskellige Ord, som dog ofte er af samme Stamme. Saaledes: *père* — *mère*; *neveu* — *nièce*; *roi* — *reine*; *empereur* [ãprø:r], Kejser — *impératrice* [êpe-]; *gouverneur*, Hovmester — *gouvernante*; *héros*, Helt — *héroïne*²⁾; *taureau*, Tyr — *vache*, Ko; *étalon*, Hingst — *jument*, Hoppe o. a.

Ved en Betydning af Retskrivningen skrives *favori*, Yndling (uden *t*), skønt Ordet i Hunkøn hedder *favorite*.

¹⁾ Den latinske Endelse *-trix*, *-trixis*.

²⁾ Hankønsformen *héros* har aspireret *h* (*le héros*), Hunkønsformen derimod stumt *h* (*l'héroïne*).

IV. Talbøjningen.

§ 85. Hovedreglen. Substantiver og Adjektiver skrives i Flertal med et *s*¹⁾. Dette *s* er stumt (undtagen ved Overtrækning) og betegner overhovedet ingen Forandring i Udtalen; i Virkeligheden er Ental og Flertal altsaa ens: *un petit garçon*, en lille Dreng — *des petits garçons* [pti garsō], smaa Drenge.

Anm. Ordet *tout* skrives i Flertal *tous*, som i substantivisk Anvendelse udtales [tus]: *tous* [tu] *ces gens*, alle disse Mennesker; *tous* [tus] *ont été massacrés*, alle blev hugget ned.

§ 86. Ord, der allerede i Ental ender paa *s*, skrives uden Flertalsmærke: *le fils* [fis], Søn — *les fils*. Ligesaa Ord paa *-x* og *-z*: *la croix*, Kors — *les croix*; *le nez*, Næse — *les nez*.

Flertalsmærke bruges i Reglen heller ikke i Personnavne: *les deux Corneille*, de to Brødre C.; *je viens de chez les Durand*, jeg kommer fra Durands (Familien D.).

Endelig skrives ubøjelige Ord og Ordforbindelser, der bruges substantivisk, uden *s* i Flertal: *trois un* [trwa œ], tre Ettaller; *des on-dit*, Rygter; *des tête-à-tête*, Sammenkomster under fire Øjne.

§ 87. Ord paa *-au* og paa *-eu* bruger som Flertalsmærke *x* i Stedet for *s* (§ 52): *le rideau*, Gardin — *les rideaux*; *le feu*, Ild, Baal — *les feux*; *ses cheveux étaient très beaux*, hendes Haar var meget smukt.

Det samme gælder enkelte Ord paa *-ou*: *le bijou*, Smykke — *les bijoux*; *le genou*, Knæ — *les genoux* o. a.

Anm. Ordet *bleu*, blaa, skrives undtagelsesvis med *s* i Flertal: *des yeux bleus* [dezjø blø] blaa Øjne.

§ 88. Medens der som Regel ingen virkelig Forskel er mellem Ental og Flertal, findes der dog en saadan i visse Tilfælde:

¹⁾ Det latinske *s* i Acc. Flertal (*dominos, patres*).

1) I Ordene paa *-al*, idet denne Endelse i Flertal forandres til *-aux* (§§ 20, 52): *un cheval*, Hest — *des chevaux* [ʃvo]; *égal*, lige — *les hommes sont tous* [tus] *égaux*, Menneskene er alle lige.

Anm. Nogle faa Substantiver undtages fra denne Regel: *le bal* — *les bals*; *le carnaval* — *les carnivals*; *le chacal* — *les chacals*. — En Del Adjektiver paa *-al* bruges helst ikke i Flertal; enkelte af og til med Endelsen *-als*, f. Eks. *les accords finals*, Slutningsakkorderne; *des combats navals*, Kampe til Søs.

2) I følgende enkelte Ord: *le corail*, Korall — *les coraux*; *le travail*, Arbejde — *les travaux*; *le ciel*, Himlen — *les cieux* (*Notre Père qui es aux cieux*); *un œil* [œ:], Øje — *des yeux* [dezjø]. — Hertil Ordet *aïeux* [ajø], Forfædre, Flertal af *aïeul* (et forældet Ord for Bedstefader = *grand-père*).

§ 89. I saadanne sammensatte Substantiver, hvor de enkelte Bestanddele holdes adskilte — med eller uden Bindestreg imellem —, behandles ved Talbøjningen hver Bestanddel som et Ord for sig: *des chefs-lieux*, Hovedstæder; *des grands-pères*, Bedstefædre; *des arcs-en-ciel* [arkäsjel], Regnbue (egl. Bue paa Himlen)¹⁾; *des sergents de ville*, Politibetjente; *des perce-neige*, Vintergække²⁾.

Skrives derimod det sammensatte Substantiv sammen til ét Ord, betragtes det som usammensat og danner sit Flertal efter de almindelige Regler: *des portemanteaux*, Vadsække; *des pourboires*, Drikkeskillinger.

Fra denne sidste Regel undtages dog Ordene *gentilhomme* [ʒätijom], Adelsmand — *gentilshommes* [ʒätizom] og *bonhomme*,

¹⁾ Et Subst., der i Sætningsbygningen er styret af Præp., faar altsaa ikke Flertalsmærke. Saaledes ogsaa *des timbres-poste*, Frimærker (ved *poste* underforstaas *de*).

²⁾ I Ord af denne Slags (dannet ved Sætningsbygning af et Verbum med sit Objekt) er der en Del Vaklen i Skrivemaaden. Betegner Substantivet en Flerhed, kan det skrives med *s* baade i Ental og Flertal: *un (des) essuie-mains*, Haandklæde(r).

skikkelig Fyr — *bonshommes*. Ligeledes *monsieur* [m(ə)sjø] — *messieurs* [mesjø], *madame* — *mesdames*, *mademoiselle* — *mesdemoiselles*.

§ 90. Ord, som betegner Stof eller Begreb (f. Eks. or, Guld, *obéissance*, Lydighed) bruges som Regel kun i Ental. Dog kan i Modsætning til Dansk en Del af disse Ord danne Flertalsformer med en overført eller afledet Betydning; saaledes: *des fers*, Lænker; *des cuivres*, Mes-singinstrumenter; *des colères*, Vredesudbrud, *des honneurs*, Æresbevisninger osv.

Som paa andre Sprog findes der paa Fransk en Række Ord, der kun bruges i Flertal. Saaledes navnlig følgende, der svarer til danske Entalsord: *les environs*, Omegn; *les archives* [arʃi:v], Arkiv; *les dépens*, Bekostning (à *mes dépens*, paa min B.); *les échecs* [eʃɛk], Skak (*jouer aux échecs*, spille S.); *les fiançailles*, Forlovelse; *les ob-sèques* [ɔpsɛk], Begravelse; *les mathématiques*, Matematik; *les vèpres*, Aftensang.

§ 91. Visse Substantiver faar i Flertal en ny Betydning foruden Entallets:

le ciseau, Mejsel — *les ciseaux*, Saksen (*une paire de ciseaux*, en Saks).

un effet, Virkning — *des effets*, Effekter (Sager; Børspapirer).

le gage, Pant — *les gages*, Løn til Tjenestefolk¹⁾.

la lettre, Bogstav, Brev — *les lettres*, historiske og filosofiske Videnskaber²⁾, Litteraturen.

la lunette, Kikkert — *les lunettes*, Briller.

la vacance, Embedsledighed — *les vacances*, Ferie.

¹⁾ Til den danske Brug af Ordet Gage svarer derimod enten *le traitement* eller *les appointements*.

²⁾ Modsat *les sciences*, de eksakte Videnskaber.

V. Adjektivernes Gradbøjning.

§ 92. Fransk bruger ikke Komparationsendelser, men udtrykker Komparativ (højere Grad) med Ordet *plus*, mere: *Il est plus fort (elle est plus forte) que moi*, han (hun) er stærkere (dygtigere) end jeg.

For Superlativ (højeste Grad) findes intet selvstændigt Udtryk; Komparativ med Bestemmelsesord (bestemt Artikel eller Ejestedord) bruges med Superlativs Betydning: *le plus fort*, den stærkere eller den stærkeste. — *Marie est la plus belle des sœurs*, M. er den smukkeste af Søstrene. — *Mon plus grand désir*, mit største Ønske.

Staar en Superlativ, som er vedføjet et Substantiv, efter dette, har den altid den bestemte Artikel, selv om denne derved bliver gentaget, eller selv om der er Ejestedord foran Substantivet: *Une des villes les plus riches*, en af de rigeste Byer. — *Mon désir le plus intime*, mit inderligste Ønske.

Derimod bortfalder ved Superlativer Artiklen efter det relative Intetkønsudtryk *ce qu'il y a de* [skiljad]: *Ce qu'il y a de plus singulier, c'est que . . .*, det besynderligste er, at . . .

§ 93. Til enkelte Adjektiver svarer særlige Komparativformer, hentede fra fremmede Stammer:

bon, god — *meilleur*, bedre: *Mon meilleur ami*, min bedste Ven.

mauvais, daarlig, slet — *pire*, værre: *Le remède est pire que le mal*, Lægemidlet er værre end Ondet.

petit, lille — *moindre*, mindre (af Betydning eller Værdi, ringere): *La moindre créature*, den ringeste Skabning.

Af disse fortrænges imidlertid *pire* og *moindre* mere og mere af de regelmæssige Komparativudtryk *plus mauvais* og *plus petit*¹⁾. Navnlig mærkes, at *plus petit* altid

¹⁾ Derimod eksisterer *plus bon* kun i udannet Sprog.

bruges i Stedet for *moindre*, naar Talen er om Udstrækning, Størrelse: *Le chien est plus petit que le cheval*, Hunden er mindre end Hesten.

§ 94. Foruden *meilleur*, *pire* og *moindre* findes i Fransk endnu følgende Komparativformer — laante fra Latin —, som i Modsætning til de tre førstnævnte ikke svarer til nogen Positiv: *antérieur*, tidligere; *postérieur*, senere; — *inférieur*, lavere (ringere); *supérieur*, højere (overlegen); — *intérieur*, indre; *extérieur*, ydre; — *ultérieur*, yderligere. — Hertil følgende, som har mistet deres oprindelige komparativiske Betydning: *majeur*, myndig; *mineur*, umyndig¹⁾; *plusieurs*, flere (adskillige).

Ogsaa enkelte oprindelige Superlativformer, laante fra Latin, findes i Fransk: *intime*, inderst (inderlig, fortrolig); *extrême*, yderst (overordentlig); *suprême*, højest, sidst: *ma conviction intime*, min inderste Overbevisning; *la limite extrême*, den yderste Grænse; *l'autorité suprême*, den højeste Myndighed.

§ 95. En Positiv (Stamform) kan forstærkes med *très* (ogsaa *bien*, sjældnere *fort*), en Komparativ med *beaucoup* (eller *bien*): *Il fait très froid*, det er meget koldt. — *Il fait beaucoup plus froid qu'hier*, det er meget koldere end i Gaar. — *C'est bien heureux*, det er meget heldigt.

Til Forstærkelse af Superlativ bruges undertiden *de beaucoup*: *Il est de beaucoup le plus riche*, han er langt den rigeste.

Anm. 1. Forstærkelse af Positiv giver den saakaldte absolute Superlativ, som udtrykker, ikke en Sammenligning (den højeste Grad), men en meget høj Grad. Andre Udtryk herfor

¹⁾ *Majeur* af lat. *maior* (den opr. Betydning er bevaret i enkelte Udtryk, navnlig *la majeure partie*); *mineur* af lat. *minor* (l'Asie Mineure, Lilleasien). — Derimod har Nom. *major* paa Fransk givet *maire* (nu Borgmester, Sognekoged) og *minor* har givet *moindre*.

er f. Eks.: *Elle est on ne peut plus aimable*, hun er højst elskværdig. — *Un enfant des plus intelligents*, et overordentlig velbegavet Barn. — *Il a été du dernier grotesque*, han var forfærdelig latterlig osv.

VI. Adjektiv og Substantiv.

§ 96. Adjektivets Plads ved Substantivet.

Medens paa Dansk et Adjektiv altid staar foran sit Substantiv, stilles det paa Fransk hyppigere bagefter:

1) Efter Substantivet staar Adjektivet (i Overensstemmelse med den almindelige Regel, at i en Ordgruppe har det sidste Ord stærkest Tryk (§ 15)), naar det enten i sig selv er et længere, fyldigt lydende Ord: *un temps délicieux*, et dejligt Vejr — eller der lægges Vægt derpaa som Udtryk for noget individuelt eller karakteristisk: *un pays* [pei] *riche*, et rigt Land; *un prince juste*, en retfærdig Fyrste; *une table longue*, et langt Bord. — Det kan mærkes, at Adjektiver, der betegner Farve, og Adjektiver, der bet. Nationalitet, af denne Grund staar efter deres Substantiv: *une robe* [røb] *blanche*, en hvid Kjole; *le drapeau français*, det franske Flag.

2) Foran Substantivet staar derimod Adjektivet som et mere tonløst Udtryk for noget selvfølgeligt eller bekendt: *un riche banquier*, en rig B.; *un juste arrêt*, en retfærdig Dom; *une longue file* [fil], en lang Række. — Paa denne Plads staar i Reglen en Del korte almindelige Ord, der sædvanligt bruges uden synderligt Eftertryk, som f. Eks. *grand*, stor, *petit*, lille; *bon*, god, *mauvais*, daarlig; *vieux*, gammel, *jeune*, ung; *beau*, *joli*, køn: *Un bon livre*, en god Bog; *un jeune homme*, en ung Mand.

Anm. 1. Sprogbrugen viser en tydelig Tendens efter mere og mere at anbringe Adjektivet efter Substantivet, altsaa at lægge Vægten paa det individuelt skelnende. Derimod har i mange staaende Forbindelser Adjektivet sin faste Plads foran; saaledes f. Eks.: *la pleine (nouvelle) lune*, Fuldmaane, Nymaane; *un simple soldat*, en menig Soldat; *un faux pas*, et Fejltrin osv.

Anm. 2. Visse Adjektiver forandrer Betydning, naar de skifter Plads ved Substantivet. Saaledes: *une nouvelle certaine*, en sikker Efterretning — (*une certaine nouvelle*, en vis E.; (*il est la vertu même*, (han er) Dyden selv — *la même vertu*, den samme Dyd; *un homme brave*, en tapper Mand — *un brave homme*, en brav M.; *du linge [lɛːʒ] propre*, rent Linned — *mon propre linge*, mit eget L.; *l'année dernière*, forrige Aar — *la dernière année*, det sidste Aar (af en Række); *une place forte*, en Fæstning — *une forte place*, en stærk Fæstning.

Ved Ordet *pauvre* kan mærkes, at det i Bet. stakkels altid staar foran sit Substantiv: *mon pauvre enfant*, mit stakkels Barn.

§ 97. Adjektivets **Overensstemmelse** med Substantivet.

1) Et Adjektiv retter sig efter sit Substantiv (som Prædikatsord efter Subjektet) i Køn og Tal: *une croix de bois noire*, et sort Trækors.

Anm. 1. Ved Ordene *demi*, halv, og *nu*, nøgen, bruges, naar de staar foran deres Substantiv, Skrivemaaden *une demi-heure*, en halv Time; *marcher nu-tête, nu-pieds*, gaa barhovedet, barfodet (de opfattes som dannende ét Ord sammen med Substantivet). — Staar de derimod efter Substantivet, skrives f. Eks. *une heure et demie*, halvanden Time; *avoir la tête nue*, have Hovedet blottet.

Om Farveadjektiver se § 67, Anm.

Anm. 2. Prædikatsordet efter *vous*, brugt om en enkelt Person, er Ental: *Vous avez toujours été bon (bonne) pour moi*, De har altid været god imod mig.

2) Hører et Adjektiv til flere Substantiver, sættes det — forudsat at det er Prædikatsord eller staar bag- efter — i Flertal, og hvis Substantiverne er af forskelligt Køn, i Hankøn Flertal: *Sa vie et son honneur entiers*, hele hans Liv og Ære.

Staar det derimod foran, gentages det ved hvert Substantiv: *Les petits garçons et les petites filles*, smaa Drengene og Piger.

Anm. Efter denne sidste Regel gentages ogsaa Artikler og adjektiviske Pronomener, naar de hører til flere Substantiver: *le flux [fly] et le reflux*, Flod og Ebbe; *ces garçons et ces filles*, disse Drengene og Piger.

FEMTE KAPITEL.

Talord.

A. Former.

§ 98. Grundtallene:

1 <i>un, une</i> [œ̃, yn]	30 <i>trente</i> [trã:t]
2 <i>deux</i> [dø]	31 <i>trente et un</i> [trãteœ̃]
3 <i>trois</i> [trwa]	32 <i>trente-deux</i> [trãtdø]
4 <i>quatre</i> [kat(r)]	40 <i>quarante</i> [karã:t]
5 <i>cinq</i> [sɛ:k]	50 <i>cinquante</i> [sɛkã:t]
6 <i>six</i> [sis]	60 <i>soixante</i> [swasã:t]
7 <i>sept</i> [set]	70 <i>soixante-dix</i> [-dis]
8 <i>huit</i> [qit]	71 <i>soixante et onze</i> [swa- sãteðːz]
9 <i>neuf</i> [nœf]	72 <i>soixante-douze</i> [-duːz]
10 <i>dix</i> [dis]	80 <i>quatre-vingts</i> [katrœvɛ]
11 <i>onze</i> [ɔːz]	81 <i>quatre-vingt-un</i> [katrœ- vɛœ̃]
12 <i>douze</i> [duːz]	90 <i>quatre-vingt-dix</i> [-dis]
13 <i>treize</i> [trɛːz]	91 <i>quatre-vingt-onze</i> [-vɛðːz]
14 <i>quatorze</i> [katɔrz]	100 <i>cent</i> [sã]
15 <i>quinze</i> [kɛːz]	101 <i>cent un</i> [sãœ̃]
16 <i>seize</i> [sɛːz]	108 <i>cent huit</i> [sãqit]
17 <i>dix-sept</i> [disset]	111 <i>cent onze</i> [sãðːz]
18 <i>dix-huit</i> [dizqit]	200 <i>deux cents</i>
19 <i>dix-neuf</i> [diznœf]	225 <i>deux cent vingt-cinq</i>
20 <i>vingt</i> [vɛ]	1000 <i>mille</i> [mil]
21 <i>vingt et un</i> [vɛteœ̃]	2000 <i>deux mille</i>
22 <i>vingt-deux</i> [vɛtdø]	
29 <i>vingt-neuf</i> [vɛtnœf]	

§ 99. Bemærkninger om Grundtallene.

1) Grundtallene er Adjektiver, der kan bruges substantivisk. Adjektivisk staar f. Eks. Talordet i *deux francs*; substantivisk derimod i *Deux et deux font quatre*, 2 og 2 er 4.

2) Talordene **5—10** har forskellig Udtale, eftersom de er brugt paa den ene eller den anden af disse to Maader. Staar de substantivisk (alene), **høres Endekonsonanten**: *Cinq* [sɛ:k] *et six* [sis] *font onze*, 5 og 6 er 11; *sept* [sɛt] *pour cent*, 7 Procent (egl. 7 for hvert Hundrede); *le neuf* [nœf] *de cœur*, Hjærterni; *nous sommes dix* [dis], vi er 10. — Staar de derimod adjektivisk ved et Substantiv, er Endekonsonanten **stum**, med mindre Overtrækning skal finde Sted; i dette Tilfælde trækkes i *neuf* over med Lyden [v], i *six* og *dix* med Lyden [z]: *Cinq* [sɛ] *francs*; *six* [si] *mois*, et halvt Aar; *sept* [sɛ] *millions*; *huit* [qi] *cents*; *dix* [di] *sous*; — *à neuf heures* [nœvœ:r], Kl. 9; *six enfants* [sizāfā], 6 Børn.

3) **huit** har aspireret *h* (§ 39): *tous les huit* [le qi] *jours*, hver ottende Dag. — Ved **onze** undlades Overtrækning og Sammentrækning¹⁾: *sur les onze* [le ɔ:z] *heures*, henved Kl. 11; *le onze avril*, den 11. April; — ligeledes i visse Tilfælde ved **un**: *de une heure à huit heures*, fra Kl. 1 til Kl. 8.

4) I **vingt** er *t* stumt, men det høres i Talordene mellem 20 og 30. Derimod er det stumt i Talordene 80—99.

5) I 21, 31, 41, 51, 61 og 71 bruges sædvanlig **et**. Ellers føjes Eneren direkte til Tieren og forbindes i Skriften dermed ved en Bindestreg.

6) Grundtallene er ubøjelige med Undtagelse af **un**, som har Kønsmøjning, og **vingt** og **cent**, der bøjes i Tal: *quatre-vingts francs*; *cinq cents personnes*. — Dog bortkastes ved disse Ord i Reglen Flertalsmærket, naar et andet Talord kommer bagefter: *quatre-vingt-deux francs*; *cinq cent vingt personnes*.

¹⁾ Under Paavirkning af, at de andre Talord begynder med Konsonant.

§ 100. **Ordenstallene** dannes — naar undtages *premier*, første, og *second* [sɛgɔ, zgɔ], anden — af Grundtallene med Endelsen **-ième**:

- le deuxième* [døzjem], den 2den¹⁾
- *troisième* [trwazjem], — 3dje
- *quatrième* [katriem], — 4de
- *onzième* [ɔzjem], — 11te
- *vingtième* [vɛtjem], — 20de osv.

Er Talordet sammensat, føjes Endelsen kun til det sidste Tal:

- le vingt et unième* [ynjem], den 21de
- *vingt-deuxième* [vɛtdøzjem], — 22de
- *quarante-septième* [setjem], — 47de
- *deux cent soixante-huitième* — 268de

Særskilt mærkes Skrivemaaden **qu** i *cinquième* [sɛkjem], — Overgangen fra [f] til [v] i *neuvième* — og Udtalen af *x* = [z] i *deuxième*, *sixième* og *dixième*.

Anm. 1. Følger to Ordenstal efter hinanden, nøjes man i Reglen med at sætte **-ième** til det sidste: *Il est dans sa vingt-deux ou vingt-troisième année* (sit 22de eller 23de Aar). — *Les douze et treizième siècles*, det 12te og 13de Aarhundrede.

Anm. 2. I enkelte Udtryk bruges endnu de gamle, ellers forsvundne, Ordenstal *tiers* [tjɛ:r], Hunk. *tierce* [tjɛrs], tredje, *quart* [ka:r], fjerde, og *quint* [kɛ], femte²⁾; navnlig i: *le tiers état* [tjɛrzɛta], Tredjestand; *le tiers et le quart*, Gud og Hvermand; *Charles-Quint*, Kejser Karl den 5te.

§ 101. **Talsubstantiver** dannes af nogle Grundtal med Endelsen **-aine**: *une dizaine* (et Antal af 10), *une douzaine* (et Dusin), *une vingtaine*, *une quarantaine* osv. — De bruges især for at betegne det omtrentlige Antal: *une quinzaine (de jours)*, en 14 Dages Tid; *quelques centaines de pas*, nogle Hundrede Skridt; *une douzaine de personnes*, en halv Snos Mennesker.

¹⁾ Bruges ved Siden af *second*, men sjældnere end dette.

²⁾ Af latinsk tertius, quartus, quintus.

Af *mille* dannes undtagelsesvis *un millier*: *Des milliers de prisonniers*, Tusinder af Fanger.

Talsubstantiver er ogsaa Ordene *un million* og *un milliard* (1000 Millioner)¹⁾: *trois millions d'habitants*, 3 Mill. Indbyggere; *un milliard de francs*, 1000 Mill. Fr.

§ 102. **Brøker** udtrykkes med et Grundtal som Tæller og et Ordenstal som Nævner: *un cinquième*, $\frac{1}{5}$; *cinq sixièmes*, $\frac{5}{6}$; *quatre neuvièmes*, $\frac{4}{9}$.

Fra denne Regel undtages *un demi*, $\frac{1}{2}$. I *un tiers*, $\frac{1}{3}$, og *un quart*, $\frac{1}{4}$, er Nævnerne gamle Ordenstal (§ 100, Anm. 2).

Forbundne med Substantiver bruges Brøkerne efter følgende Eksempler: *une demi-heure*, $\frac{1}{2}$ Time (§ 97, Anm. 1); *un quart de kilo*, $\frac{1}{4}$ kg.; *une bouteille et demie*, $1\frac{1}{2}$ Flaske; *trois heures et trois quarts*, $3\frac{3}{4}$ Time (ved blandede-benævnte Tal sættes saaledes Substantivet mellem det hele Tal og Brøken).

B. Brug.

§ 103. Fransk bruger i to Tilfælde **Grundtal**, hvor Dansk bruger Ordenstal, nemlig:

1) i **Datoer** (undtagen den første): *Le cinq* [sɛ:k] *janvier*; *le deux* [dø] *août*; *le 13* (*treize*) *de ce mois*, d. 13de ds. Men: *le premier mai*.

Anm. Talordet staar i Datoer substantivisk²⁾; Endekonsonanten udtales altsaa i Talordene 5—10, og Overtrækning finder ikke Sted foran de Maaneders Navne, der begynder med Vokal.

Kommer en Datobetegnelse efter en Dags Navn, anbringes Artiklen foran Dagens Navn: *Le vendredi 20 mai*, Fredag d. 20de Maj.

¹⁾ Med samme Betydning som *un milliard* bruges undertiden *un billion* (der altsaa er noget andet end en dansk Billion).

²⁾ Mellem Talordet og Maanedens Navn kan tænkes et *de*; oprindeligt sagdes ogsaa *le cinquième (jour) de janvier*.

2) ved **Regentnavne** (ligeledes med Undtagelse af den første): *Le roi Henri IV* (læs *quatre*), *Louis XIV* (*quatorze*). Men: *Napoléon Ier* (*premier*).

Mærk: Talordet har i Regentnavne **ingen Artikel**.

§ 104. Iøvrigt kan med Hensyn til Brugen af Talordene følgende mærkes:

1) Aarstal, der svarer paa Spørgsmaalet naar, sættes med Præpositionen *en*: *Mon fils est né en 1896*, min Søn er født (i Aaret) 1896. — Dette *en* bortfalder efter en Dato: *Il est né le 5 septembre 1896*.

2) Ved Citering (Angivelse af Side el. lign. i en Bog) bruges som paa Dansk Grundtal: *Page un*, Side 1; *chapitre vingt*, Kap. 20; *article quatre-vingt-deux*, Paragraf 82. — Ved smaa Tal bruges dog tit ogsaa Ordenstallene; navnlig er *premier* almindeligt (ved Siden af *un*): *Chapitre premier*.

3) **Klokkeslet** udtrykkes, som følgende Eksempler viser. *Il est trois heures (précises)*; *il est trois heures cinq* [sɛ:k]; *il est trois heures un quart*; *il est trois heures vingt-cinq*, *trois heures et demie*. — *Il est quatre heures moins vingt-cinq*, *moins un quart*, *moins dix*. — *Il est midi, minuit, midi et demi*. — *Je me lève à sept heures*.

4) Der regnes paa Fransk paa følgende Maade: *Cinq et six font onze*. — *Cinq fois six font trente* — *Douze moins* (minus) *neuf reste (font) trois*. — *Neuf divisé par trois donne (font) trois*.

5) Til det danske «14 Dage» svarer paa Fransk *quinze jours*, 15 Dage (*d'aujourd'hui en quinze*, i Dag 14 Dage). — Mærk: *tous les deux*, *tous les trois*, hver anden, tredje.

SJETTE KAPITEL.

Pronominer.

I. Personlige Pronominer.

A. Former.

§ 105. De personlige Pronominer foreligger paa Fransk i en dobbelt Række Former: 1) tonløse (bundne) Former, som kun kan bruges i Forbindelse med et Verbum, aldrig alene, og 2) betonedede Former (ubundne Former, Eftertryksformer). — De tonløse Pronominer har særlige Afhængighedsformer (Akkusativ og Dativ); som Genitivformer tjener de possessive Pronominer.

1) Tonløse Former.

		Ental		
1. Pers.	2. Pers.	3. Person		
		Hank.	Hunk.	Intetk.
Nom. <i>je</i> , jeg	<i>tu</i> , du	<i>il</i> , han	<i>elle</i> , hun	<i>il</i> , det
Akk. <i>me</i> } mig	<i>te</i> } dig	<i>le</i> } ham	<i>la</i> } hende	<i>le</i> , det
Dat. <i>me</i> }	<i>te</i> }	<i>lui</i> }	<i>lui</i> }	
Flertal				
Nom. <i>nous</i> , vi	<i>vous</i> , I, De	<i>ils</i> , de	<i>elles</i> , de	
Akk. <i>nous</i> } os	<i>vous</i> } jer,	<i>les</i> } dem	<i>les</i> } dem	
Dat. <i>nous</i> }	<i>vous</i> } Dem	<i>leur</i> }	<i>leur</i> }	

2) Betonedede Former.

		Ental	
1. Pers.	2. Pers.	3. Pers.	
<i>moi</i> , jeg, mig	<i>toi</i> , du, dig	<i>lui</i> , han, ham	<i>elle</i> , hun, hende
Flertal			
<i>nous</i> , vi, os	<i>vous</i> , I, jer, De, Dem	<i>eux</i> , de, dem	<i>elles</i> , de, dem

B. De tonløse Formers Brug.

§ 106. De tonløse Pronominer bruges i deres forskellige Kasusformer som Subjekt, Objekt eller Hensynsbetegnelse ved Verber: *Il est très aimable*, han er meget elskværdig. — *On le voit partout*, man ser ham alle Vegne. — *Je lui dois tout*, jeg skylder ham alt.

Anm. Medens Dativen ellers overalt paa Fransk udtrykkes med *à* (§ 191), har altsaa de personlige Pronominer særlige Dativformer. Sml. f. Eks.: *J'ai parlé à votre frère*, jeg har talt med Deres Broder, men: *Je lui ai parlé*, jeg har talt med ham. — *Il a demandé du secours à ses amis*, han har bedt sine Venner om Hjælp, men: *Il leur a demandé du secours*, han har bedt dem om Hjælp.

I et enkelt Tilfælde udtrykkes dog ogsaa Dativen af de personlige Pronominer med *à*, nemlig naar Sætningens Objekt er et af Ordene *me*, *te*, *se*, *nous* eller *vous*: *Je vais vous présenter à lui*, jeg skal forestille Dem for ham. — *Il s'est recommandé à moi*, han har anbefalet sig til mig.

§ 107. Formen *il* bruges ikke blot som Hankønspronomen (om Personer og Ting), men ogsaa som Intetkønspronomen i følgende to Tilfælde¹⁾: 1) som Subjekt for upersonlige Verber og Udtryk: *Il pleut*, det regner; *il fait nuit*, det er mørkt; *il est 4 heures*, Kl. er 4; — 2) som foreløbigt Subjekt: *Il court des mauvais bruits sur cet homme*, der gaar slemme Rygter om denne Mand.

Ogsaa Akkusativformen *le* bruges som Intetkønspronomen, ikke blot som Objekt: *Je le sais*, jeg ved det, — men ogsaa som Prædikatsord: *Elle est jolie, mais sa sœur l'est encore plus*, hun er smuk, men hendes Søster er det endnu mere (o: er endnu smukkere).

Anm. Om Intetkønspronomet *il* kan følgende mærkes:

1) Som foreløbigt Subjekt, naar Verbet er *être*, bruges det næsten kun i Skriftsproget (og dér kun under visse Forhold).

¹⁾ Ellers hedder Intetkønspronomet «det» paa Fransk *cela* (ça).

I Talesproget hedder «det er» i Reglen *c'est*: *C'est inutile de venir*, det er ingen Nytte til at komme.

2) Det erstattes — udenfor hævdvundne Udtryk — tit med *cela* (ça): *Cela m'ennuie* [mānqi] *d'en parler*, det keder mig at tale derom¹⁾. — *Ça fume ici*, det ryger her.

3) Det bortfalder i visse Udtryk. Saaledes: *A quoi sert (de pleurer)?* Hvad nytter det (at græde)? — *N'importe*, det gør intet; *qu'importe?* hvad gør det? — *Mieux (autant) vaut*, det er bedre (lige saa godt).

§ 108. Et tonløst Pronomen anbringes **umiddelbart foran sit Verbum**. Kun *en* og *y* — og hvis Pronominet er Subjekt, ogsaa *ne* — kommer ind imellem det og Verbet: *Vous ai-je* [ɛ:ʒ] *fait attendre?* Har jeg ladet Dem vente? — *Est-ce que Pierre vous en a parlé?* Har P. talt med Dem derom? — *Je vais vous y envoyer*, jeg vil sende Dem derhen. — *Vous ne le connaissez pas*, De kender ham ikke.

Hører to Pronominer — en Dativ og en Akkusativ af 3. Person — til samme Verbum, stilles Akkusativen **foran** Dativerne *lui* og *leur*, men **efter** Dativerne *me*, *te*, *nous* og *vous*: *Ce livre, je le lui donne* — *je le leur donne*, men: *il me le* [møl] *donne* — *il te le* [tøl] *donne* — *il nous le* [nul] *donne* — *il vous le* [vul] *donne*. — *On a dû vous le dire*, man maa have sagt Dem det.

Anm. Hører et Pronomen til en Infinitiv, som er styret af et af Verberne *faire*, *laisser*, *entendre* eller *voir*, anbringes det ikke ved Infinitiven, men ved det styrende Verbum: *On l'a vu emmener* [āmne], man har set (nogen) føre ham bort. — *Je l'ai entendu dire*, jeg har hørt det sige.

§ 109. Den ovenfor givne Regel om Pronominets Anbringelse foran Verbet gælder dog ikke, naar Verbet er **Imperativ**. I saa Fald: 1) stilles Pronominet **efter**

¹⁾ *Cela* har i Virkeligheden til Dels fortrængt *il* som foreløbigt Subjekt, naar det egentlige Subjekt efter Verbet er en Infinitiv eller en Atsætning.

Verbet (*en* og *y* efter Pronominet); 2) Dativen sættes i alle Personer efter Akkusativen; 3) Formerne *me* og *te* erstattes af *moi* og *toi* (undtagen foran *en*): *Cache-toi!* skjul Dig! — *Faites-le entrer!* lad ham komme ind. — *Dites-moi la vérité!* sig mig Sandheden! — *Dites-le-moi!* sig mig det! — *Donnez-m'en! donnez-lui-en!* giv mig (ham) noget (deraf)! — *Faites-moi préparer une chambre!* lad et Værelse gøre i Stand til mig!

Disse særlige Regler gælder imidlertid kun for bekræftende Imperativ. Er Imperativen **benægtet**, faar Pronominet sin sædvanlige Plads: *Ne te cache pas!* skjul Dig ikke! — *Ne me le dites pas!* sig mig det ikke!¹⁾

C. De betonede Formers Brug.

§ 110. De betonede Former bruges:

1) I alle de Tilfælde, hvor Pronominet enten helt staar **uden Verbum** eller ved Sætningsbygningen bliver skilt fra sit Verbum: *Qui dit cela?* *Moi!* Hvem siger det? Jeg! — *Je ferai comme eux*, jeg vil gøre ligesom de. — *Venez avec moi!* kom med mig! — *Il parle toujours d'elle*, han taler altid om hende. — *Toi qui lui as rendu tant de services*, Du som har gjort ham saa mange Tjenester. — *Je n'accuse que lui*, jeg anklager kun ham.

2) Som Prædikatsord ved *c'est*, det er: *C'est moi*, det er mig; *c'est lui*, det er ham; *c'est elle*, det er hende; *c'est* (eller *ce sont*) *eux*, det er dem.

3) Naar Eftertryk ønskes lagt paa et Pronomen, der er Subjekt, Objekt eller Hensynsbetegnelse ved et

¹⁾ Det kan med Hensyn til Brugen af de tonløse Pronominer bemærkes, at Talesproget i det hele bestræber sig for at undgaa Sammenhobning af dem. Det hjælper sig ved Anvendelse af *ça*, ved Gentagelse af Substantivet, ved Ombytning af *y* med *là* og paa andre Maader.

Verbum. Men i dette Tilfælde staar den betonedede Form ikke alene; den gentages ved Verbet med den tilsvarende tonløse: *Moi, je n'irai pas*, jeg gaar ikke derhen. — *Je veux bien, moi*, jeg vil gjerne. — *Cette pensée leur est venue, à eux aussi*, de fik ogsaa den Tanke.

4) Naar Subjekt, Objekt eller Hensynsbetegnelse ved et Verbum bestaar af to forbundne Pronominer (eller et Pronomen forbundet med et Substantiv). Ogsaa i dette Tilfælde bruges Gentagelse med en tonløs Form: *Toi et lui, vous partirez ensemble*, Du og han skal rejse sammen. — *Nous t'aimons bien* (eller *nous vous aimons*), *toi et ton frère*, vi holder af Dig og din Broder.

D. Pronominaladverbierne *en* og *y*.

§ 111. Efter Præpositionerne *de* og *à* bruges 3. Persons betonedede Pronominer kun om Personer¹⁾. *Je parle de lui* betyder kun «jeg taler om ham», ikke «jeg taler om den (f. Eks. Bogen)».

Om Ting eller Begreber erstattes *de lui* (*d'elle, d'eux, d'elles*) med *en* og *à lui* (*à elle, à eux, à elles*) med *y*. Disse Ord, som egentlig er Stedsadverbier²⁾, gaar saaledes over til at blive rene personlige Pronominer (sml. § 108—9): *Vous avez lu mon livre? Qu'est-ce que vous en pensez?* Har De læst min Bog? hvad synes De om den? — *Il faut me rendre mon argent; j'en ai besoin*, De maa betale mig mine Penge tilbage; jeg har Brug for dem. — *J'ai reçu sa lettre, mais je n'y ai pas encore répondu*, jeg har faaet hans Brev, men jeg har endnu ikke svaret paa det.

Anm. Undertiden bruges *en* ogsaa om Personer: *Il admire son frère, et il en est fier* (= *il est fier de lui*), han beundrer

¹⁾ Ogsaa ellers undgaas det helst at bruge de betonedede Pronominer om Ting.

²⁾ *En* af lat. inde (derfra), *y* af lat. ibi (der).

sin Broder og er stolt af ham. Denne Anvendelse hører dog mest Bogsproget til. — *Y* bruges kun sjældent om Personer.

§ 112. Ogsaa i andre Anvendelser end den ovenfor nævnte optræder *en* pronominalt. Det bruges nemlig:

1) med Betydning af en partitiv Genitiv, visende tilbage til et foregaaende Substantiv (baade om Ting og Personer): *Avez-vous des enfants?* — *Oui, monsieur, j'en ai quatre*, ja, jeg har fire. — *Nous n'avons plus de tabac; il faut en acheter*, vi har ikke mer Tobak, vi maa have noget købt. — *Votre plume n'est pas bonne; prenez-en une autre*, Deres Pen dur ikke, tag en anden.

2) med Betydning af en possessiv Genitiv, erstatende Ejestedordet i 3. Person (dog ikke om Personer): *J'aime ce livre et j'en admire les beautés* (= *j'admire ses beautés*), jeg elsker denne Bog og beundrer dens Skønheder. — *Quand on parle du loup, on en voit la queue* [kø], naar man taler om Ulven (Solen), ser man dens Hale (skinner den).

3) med Betydning af *de cela*: *Qu'en dites-vous?* hvad siger De om det? — *Ne m'en parlez pas*, tal ikke til mig om det. — *Je m'en souviens*, jeg husker det (sml. § 153).

Anm. Dette *en* gaar over til at betegne Grunden: *Je n'en ai pas dormi de deux nuits*, jeg har ikke sovet i to Nætter derover.

4) Desuden bruges *en* med mere ubestemt Betydning i en Del Talemaader, som f. Eks.: *en vouloir à qn.*, være vred paa en; *s'en prendre à qn.*, lade det gaa ud over en; *n'en pouvoir plus*, ikke kunne holde det ud længere o. m. a.

§ 113. *Y* bruges pronominalt:

1) med Betydning af *à cela*: *Je n'y ai pas pensé*, jeg har ikke tænkt paa det. — *Y consentez-vous?* gaar De ind paa det?

2) i nogle Talemaader, f. Eks.: *il y a*, der er; *s'y prendre*, bære sig ad; *n'y voir plus*, ikke kunne se længere.

E. Det refleksive Pronomen.

§ 114. *Se* og *soi* svarer til hinanden som f. Eks. *me* og *moi*. *Se* bruges altsaa ved Verber som Objekt eller Hensynsbetegnelse, *soi* er ubundet og betonet: *Il se lave*, han vasker sig. — *Elle s'en réjouit*, hun glæder sig derover. — *Ils se cachent la vérité*, de skjuler Sandheden for sig selv. — *Chacun pense à soi-même*, enhver tænker paa sig selv. — *Il faut aimer son prochain comme soi-même*, man bør elske sin Næste som sig selv.

Brugen af *soi* indskrænkes imidlertid derved, at det kun bruges, hvor Angivelsen af Personen er ubestemt og almindelig. Om bestemt angivne Personer (og i Reglen tillige om Ting) erstattes det med *lui* (*elle, eux, elles*): *Cet homme ne pense qu'à lui-même*, denne Mand tænker kun paa sig selv. — *Ils ont entendu des cris derrière eux*, de hørte Raab bagved sig. — *La guerre traîne après elle des maux sans nombre*, Krigen drager talløse Ulykker efter sig.

II. Possessive Pronominer.

A. Former.

§ 115. Ejestedordene har paa Fransk forskellige Former, eftersom de staar adjektivisk (knyttet til et Substantiv) eller substantivisk (alene):

1) Adjektiviske Former.

Ental		Flertal
Hankøn	Hunkøn	Begge Køn
<i>mon</i> , min	<i>ma</i>	<i>mes</i>
<i>ton</i> , din	<i>ta</i>	<i>tes</i>
<i>son</i> , hans, hendes, dens, dets, sin	<i>sa</i>	<i>ses</i>
<i>notre</i> [not(r)], vor		<i>nos</i>
<i>votre</i> , jeres, Deres		<i>vos</i>
<i>leur</i> , deres		<i>leurs</i>

2) Substantiviske Former.

Ental		Flertal	
Hankøn	Hunkøn	Hankøn	Hunkøn
<i>le mien</i> , min	<i>la mienne</i>	<i>les miens</i>	<i>les miennes</i>
<i>le tien</i> , din	<i>la tienne</i>	<i>les tiens</i>	<i>les tiennes</i>
<i>le sien</i> , hans, hendes, sin	<i>la sienne</i>	<i>les siens</i>	<i>les siennes</i>
<i>le nôtre</i> [no:tr], <i>la nôtre</i> vor		<i>les nôtres</i>	
<i>le vôtre</i> , jeres, <i>la vôtre</i> Deres		<i>les vôtres</i>	
<i>le leur</i> , deres <i>la leur</i>		<i>les leurs</i>	

Eks.: *Mon frère, ma sœur, mes frères, mes sœurs*; *son livre*, hans el. hendes Bog, *sa maison*, hans el. hendes Hus. — *Ces pauvres enfants ont perdu leur mère* (§ 79, Anm. 1), disse stakkels Børn har mistet deres Moder. — *Ma plume est meilleure que la tienne*, min Pen er bedre end din. — *J'ai mes raisons et vous avez les vôtres*, jeg har mine Grunde og De har Deres.

B. Brug.

§ 116. Om de **adjektiviske** Formers Brug gælder følgende Regler:

1) De kan forstærkes ved Tilføjelse af *propre* eller af det personlige Pronomen med *à*: *Je l'ai vu de mes propres yeux* [prøprezjø], jeg har set det med mine egne Øjne. — *Est-ce ma faute à moi?* er det min Skyld?

Den sidste Tilføjelse bruges i 3. Person for at gøre det tydeligt, om der menes Han- eller Hunkøn: *Son livre à lui*, hans Bog; *son livre à elle*, hendes Bog.

2) Hunkønsformerne *ma, ta, sa* ombyttes foran Vokal med Formerne *mon, ton, son*: *Mon amie*, min Veninde; *son écriture*, hans (hendes) Skrift.

3) Der kan kun bruges *ét* possessivt Adjektiv ved Substantivet. Det hedder altsaa: *Mon père et le tien*, din og min Fader. — *C'est son opinion et la mienne*, det er hans og min Mening.

Om Brugen af *en* for 3. Persons possessive Pronomen, se § 112,2.

Anm. Ved Sættelse med *mon* er Ordene *monsieur, madame, mademoiselle* og *monseigneur* dannet. Om disse kan mærkes, at i *monsieur* er de to Ord smeltet fuldstændig sammen til *ét*: *un monsieur*, en Herre; *ces messieurs*, de Herrer osv. Derimod opfattes de andre tre stadig som to Ord, hvorefter Følgen er, at de ikke kan bruges med Artikel eller Pronomen: *une dame* (ikke *une madame*).

§ 117. De **substantiviske** Former bruges kun med den bestemte Artikel. — De kan forstærkes med *propre*: *Il parlait au nom de ses confrères et au sien propre*, han talte i sine Kollegers og sit eget Navn.

Som Prædikatsord ved *être* erstattes de, naar Talen er om Ting, i Reglen med *à moi, à toi* osv.: *Cette maison est à moi*, dette Hus er mit.

III. Demonstrative Pronominer.

A. Adjektiviske Ord.

§ 118. *Ce*, denne el. den, bøjes:

Ental Hunkøn *ce* (foran Konsonant)

cet [set, s(ə)t] (foran Vokal)

Hunkøn *cette*

Flertal Begge Køn *ces*

Ce garçon — cet enfant [stəfā, stāfā] — *cette fille* — *ces garçons — ces filles*. — *A qui est ce livre?* Hvis er den Bog? — *Un de ces jours*, en af de første Dage.

Ved Udtryk for Modsætning føjes forstærkende *ci* (egl. *ici*) og *là* til Substantivet: *Ce livre-ci est à mon frère, ce livre-là est à moi*, denne Bog her er min Broders, den Bog der er min. — Ogsaa udenfor Modsætningsforhold kan disse Ord, navnlig *là*, føjes til for at lægge Eftertryk: *Le hasard nous joue souvent de ces tours-là*, Tilfældet spiller os ofte den Slags Puds.

§ 119. Den bestemte Artikel kan i det hele opfattes som et demonstrativt Adjektiv (sml. § 57).

Til dansk Demonstrativ svarer den ved et Substantiv, hvortil der er føjet en Relativsætning: *L'homme que vous savez*, den Mand, De nok ved. — *Le courage dont il a fait preuve*, det Mod, han har aflagt Bevis paa.

B. Substantiviske Ord.

§ 120. *Celui* (om Personer, Ting, Begreber) bøjes:

Ental

Flertal

Hunkøn

Hunkøn

Hunkøn

Hunkøn

celui [səlqi, sqi]

celle

ceux

celles

Det bruges især med *ci*; det er *celui-ci* (og ikke *celui*), der svarer til dansk substantivisk denne: *Il s'est adressé au colonel, mais celui-ci n'a rien voulu entendre*, han henvendte sig til Obersten, men denne vilde intet høre.

Ved Modsætningsforhold forbindes det ogsaa med *là*: *Je préfère cette pomme-ci à celle-là*, jeg synes bedre om dette Æble her end om det der. — Desuden bruges *celui-là* til at lægge Eftertryk: *C'est un homme habile, celui-là*, han er en dygtig Mand.

Uden *ci* eller *là* bruges *celui* kun i to Tilfælde:

1) i Forbindelsen *celui qui*, den, som: *Celui qui dit cela, ne dit pas vrai*, den, som siger dette, taler ikke sandt. — *Ce liore n'est pas celui dont vous m'avez parlé*, denne Bog er ikke den, De har talt til mig om.

Anm. I Stedet for *celui qui* bruges undertiden — mest i Talemaader og Ordsprog — det blotte *qui*: *Qui viendra, viendra*, den, der lever, faar at se. — *Aimez qui vous aime*, elsk den, der elsker Dig.

2) i Forbindelsen *celui de*: *Ma maison et celle de mon voisin*, mit og min Nabos Huse. — *Nous n'avons qu'un devoir: celui d'aimer notre prochain*, vi har kun én Pligt, den at elske vor Næste.

§ 121. Intetkønsordet *ce*, det¹⁾, bruges mest i Forbindelsen *cela* (i almindeligt Talesprog sammentrucket til *ça*): *Cela arrive souvent*, det hænder ofte. — *Je ne comprends pas cela*, det forstaar jeg ikke. — *Que pensez-vous de cela?* hvad mener De om det? — *Pourquoi cela?* hvorfor det?

Ved Udtryk for Modsætning bruges det ogsaa i Forbindelsen *ceci*: *Prends ceci, cela est moins bon*, tag dette her; det der er ikke saa godt. — Desuden bruges *ceci* til at vise frem til noget følgende: *Retenez bien ceci!* husk vel paa det, jeg nu vil sige! (modsat: *Retenez bien cela!* husk vel paa det, jeg har sagt)²⁾. I Bogsproget bruges *ceci* ogsaa tit i Stedet for *cela*, mere fremhævende end dette.

¹⁾ Et ganske andet Ord end det adjektiviske *ce*. Det hed oprindeligt *eo* og kommer af lat. *ecce hoc*; det adj. *ce* (oprindeligt *cest*) kommer derimod af lat. *ecce istum*.

²⁾ Paa tilsvarende Maade bruges *voici* og *voilà*: *Voici com-*

Uden *là* eller *ci* bruges *ce* kun i to Tilfælde:

1) i Forbindelsen *ce qui* [ski], det, som (hvad): *Ce qui m'étonne le plus, c'est son ignorance*, hvad der forbavser mig mest, er hans Uvidenhed. — *J'ignore ce qu'il a pu dire*, jeg ved ikke, hvad han muligvis har sagt. — *Voilà ce dont il s'agit*, se det er hvad det drejer sig om. — *Ce à quoi vous pensez est impossible*, hvad De tænker paa, er umuligt.

Anm. I visse staaende Udtryk bruges som Rest af gammel Sprogbrug i Stedet for *ce qui* og *ce que* det relative Pronomen alene; saaledes f. Eks.: *qui plus est*, hvad mere er; *coûte que coûte*, koste, hvad det vil. — Efter *voici* og *voilà* bruges tit *qui* for *ce qui*: *Voilà qui est fait!* det var det!

2) i Forbindelsen *c'est*, det er: *C'est à vous que je parle*, det er Dem, jeg taler til. — *Que c'est beau!* hvor det er smukt! — *C'a été la cause de bien des malheurs*, det har været Aarsagen til mange Ulykker. Sml. § 107, Anm.

Anm. Som mere eftertrykkeligt Subjekt til *être* kan *cela* bruges: *Cela n'est pas vrai*, det er ikke sandt. Men er Prædikatsordet et Substantiv, ombyttes *cela est* med *c'est là*: *C'est là son moindre défaut*, det er hans mindste Fejl.

IV. Relative Pronominer.

§ 122. De relative Pronominer (svarende til dansk som, hvilken) er *qui*, *lequel* og *quoi*.

1) *Qui* er uforandret i Køn og Tal, men bøjes i Kasus, idet det i Akkusativ har Formen *que*: *Il n'a rien dit qui m'a surpris*, han har intet sagt, som har overrasket mig. — *Le respect [respe] que tu lui dois*, den Ærbødighed, (som) Du skylder ham. — *C'est un homme à qui je m'intéresse*, det er en Mand, jeg interesserer mig for.

ment j'ai fait sa connaissance, paa følgende Maade gjorde jeg hans Bekendtskab. — *Voilà comment j'ai f. sa c.*, se saadan . . .

Akkusativen *que* bruges ikke blot som Objekt, men ogsaa som Prædikatsord¹⁾: *J'ignore [ʒipɔ:r] ce qu'il est devenu*, jeg ved ikke, hvad der er blevet af ham. — *C'est une belle chose que la musique* (neml. *est*), Musik er noget smukt.

Qui (*que*) er det normale Udtryk for Relativet. Dog er Brugen deraf indskrænket ved, at det efter Præposition kun bruges om Personer; gaar Relativet med Præposition tilbage paa Ord, der betegner Ting (Begreber), eller paa Intetkønsudtryk, maa *qui* erstattes med henholdsvis *lequel* og *quoi*.

Anm. *Qui* kan, afvigende fra Dansk, vise tilbage til et personligt Pronomen, der er Objekt for et Sansningsverbum: *Je l'entends qui vient* (= *je l'entends venir*), jeg hører ham komme. — *Le voilà qui vient*, se der kommer han.

2) **Lequel** (Hunk. *laquelle*; Flert. *lesquels, lesquelles*; med *de* og *à*: *duquel, auxquels* osv.) bruges om Personer, Ting og Begreber, men langt mindre end *qui*.

Det bruges væsentlig kun efter Præposition, især om Ting (se ovenfor), dog ogsaa undertiden²⁾ om Personer: *Une entreprise à laquelle je m'intéresse*, et Foretagende, som jeg interesserer mig for. — *La table sur laquelle j'écris*, det Bord, jeg skriver ved. — *Les gens parmi lesquels on vit*, de Mennesker, man lever iblandt.

Desuden bruger Bogsproget det i saadanne Tilfælde, hvor Relativet ikke kommer umiddelbart ved sit Henvisningsord: *Le ministre a eu un entretien avec l'ambassadeur d'Espagne, lequel a reconnu que . . .*, M. har haft en Samtale med den spanske Gesandt, som har indrømmet, at . . . Talesproget undgaar helst denne Brug af *lequel*, der forekommer slæbende.

3) **Quoi** er et Intetkønsord, som kun kan vise tilbage til et andet Intetkønspronomen (*ce, rien, quelque*

¹⁾ Sml. Reglen om *le* (§ 107) og om det spørgende *que* (§ 124, 2).

²⁾ Navnlig tit efter *de* (ved Siden af *de qui*), naar *dont* ikke kan bruges, og altid efter *entre* og *parmi*.

chose) eller en hel Sætning¹⁾, og kan kun bruges med Præposition: *Ce à quoi vous pensez est impossible*, det, De tænker paa, er umuligt. — *Il m'a salué, après quoi il s'est retiré*, han hilste paa mig, hvorefter han trak sig tilbage.

Til det danske relative hvad svarer altsaa ikke *quoi*, men den i § 121, 1 omtalte Forbindelse ***ce qui*** (i hvilken *qui* i Akk. bliver til *que* og styret af Præp. til *quoi*). — Mærk det paa en Underforstaaelse beroende korte Udtryk: *Il n'a pas de quoi vivre* (*écrire, payer* osv.), han har ikke noget at leve af (skrive, betale med).

§ 123. **Relative Pronominaladverbier** erstatter i visse Tilfælde Pronominerne:

1) **Dont**²⁾ bruges sædvanlig i Stedet for **de relative Pronominer med *de***: *Une femme dont un voile cachait le visage*, en Kvinde, hvis Ansigt et Slør skjulte (mærk Ordstillingen: Relativsætningen har sit Subjekt umiddelbart efter *dont*). — *Le livre dont vous m'avez parlé*, den Bog, hvorom De har talt til mig. — *Voilà ce dont il s'agit*, det er det, det drejer sig om.

I ét Tilfælde kan *dont* dog ikke bruges, nemlig naar det Substantiv, det skulde styres af, er styret af Præposition: *Le général sous les ordres duquel* (el. *de qui*) *il avait servi*, den General, under hvis Kommando han havde tjent.

2) **Où**³⁾ bruges med Betydning af *dans lequel* eller *auquel* om Steds- og Tidsforhold: *La maison où je suis né*, det Hus, hvori jeg er født. — *L'endroit où je*

¹⁾ I utvungen Dagligtale lader man ogsaa undertiden *quoi* gaa paa et Substantiv: *C'est choses à quoi il ne pense guère*, det er Ting, han ikke tænker synderligt paa.

²⁾ *Dont* (af lat. *de unde*) var oprindeligt et Stedsadverbium hvorfra, men er i denne Egenskab nu erstattet af *d'où*.

³⁾ Af lat. *ubi*.

vais (*d'où je viens*), det Sted, hvorhen jeg skal (hvorfra jeg kommer). — *Il viendra un jour où vous vous repentirez*, der vil komme en Dag, da De vil angre. — *Au moment où . . .*, i det Øjeblik, da . . .

3) *Que* bruges om Tidsforhold, visende tilbage til et ubestemt Tidsudtryk som *un jour, un soir* el. lign. eller til et Tidsadverbium: *Un jour que* (= *où*) *vous étiez sorti*, en Dag, da De var gaaet ud. — *Maintenant que tout est fini*, nu, da alt er forbi.

V. Spørgende Pronominer.

§ 124. De spørgende Pronominer er kun til Dels de samme som de relative:

1) *Qui*, hvem, skiller sig fra det relative *qui* ved at være ens i Nominativ og Akkusativ: *Qui dit cela?* hvem siger det? — *Qui cherchez-vous?* hvem søger De? — *Pour qui me prenez-vous?* hvem tager De mig for? — *Allez voir qui c'est!* gaa og se, hvem det er!

Det omskrives ofte til *qui est-ce qui* [kjeski] (Nom.) og *qui est-ce que* (Akk.): *Qui est-ce qui dit cela?* — *Qui est-ce que vous cherchez?*

2) *Que* og *quoi* (hvad) svarer til hinanden som *me* og *moi*. *Que* bruges altsaa ved Verber (som Objekt eller Prædikatsord; sml. det relative *que*, § 122,1), *quoi* er ubundet¹⁾: *Que demandez-vous?* hvad forlanger De? — *Que faire?* hvad skal jeg gøre? — *Que deviendrai-je?* hvad skal der blive af mig? — *Quoi de nouveau?* hvad nyt? — *A quoi pensez-vous?* hvad tænker De paa? — *Je sais à quoi vous pensez*, jeg ved, hvad De tænker paa.

Medens *quoi* saavelsom *qui* bruges baade i Hoved- og Bisætninger, bruges *que* kun i Hovedsætninger.

¹⁾ Som bundet Objekt bruges *quoi* i Talesproget temmelig hyppigt ved Infinitiver: *Quoi dire? Quoi faire?*

I Bisætninger udtrykkes det spørgende hvad, naar det ikke er styret af Præposition, ganske som det relative ved Forbindelsen *ce qui* (Akk. *ce que*): *Allez voir ce que c'est!* gaa og se, hvad det er!

Que kan omskrives til *qu'est-ce que* [kæskæ]: *Qu'est-ce que vous demandez?* — *Qu'est-ce que je deviendrai?*

3) *Quel* og *lequel* (hvilken) svarer til hinanden som Adjektiv og Substantiv: *Quel âge avez-vous?* hvor gammel er De? — *Quel temps fait-il?* hvordan er Vejret? — *Laquelle de ces plumes est la tienne?* hvilken af disse Penne er din? — *J'ai trouvé cela dans quelque liore, je ne me rappelle plus lequel*, jeg har fundet det i en eller anden Bog, jeg husker ikke længere hvilken.

Som Prædikatsord foran *être* bruges *quel* og ikke *lequel*: *Quel est votre nom?* hvad er Deres Navn? — *Quels* (= *qui*) *sont ces gens?* hvad er det for Mennesker?

VI. Ubestemte Pronominer.

§ 125. Ord, som kun bruges adjektivisk:

1) *Certain*, en vis (sml. § 96, Anm. 2) bruges (foran Substantivet) baade med og uden *un*: *S'exprimer dans un certain sens*, udtale sig i en vis Retning. — *Un jour on m'a apporté certaine lettre*, en Dag blev der bragt mig et vist Brev. — *Certaines choses*, visse Ting; *certaines bizarreries*, visse Besynderligheder.

2) *Différents* og *divers*, forskellige (foran Substantivet): *Différentes personnes m'ont raconté la chose*, forskellige Mennesker har fortalt mig Tingene.

3) *Quelconque* [kælkō:k], hvilkensomhelst (efter Substantivet): *Il faut prendre une résolution quelconque* (= *n'importe quelle rés.*), vi maa tage en eller anden Beslutning.

§ 126. Ord, som kun bruges substantivisk:

1) *Chose* fungerer som Intetkønspronomen i Forbindelserne *quelque chose* [kɛlkɔʃoːz, kɛkʃoːz], noget (et eller andet) og *autre chose*, noget andet: *Il m'est arrivé quelque chose*, der er hændt mig noget. — *Quelque chose de singulier*, noget mærkeligt. — *Parlons d'autre chose!* lad os tale om noget andet!

2) *On*, man, er en tonløs Nominativ: *On ne me dit pas tout*, man siger mig ikke alt. — *Si on nous entendait!* hvis man hørte os!

Med samme Betydning som *on* (og i Akkusativ og Dativ med Betydningen *én*) bruges tit *vous*: *On aime à causer avec les gens qui vous comprennent*, man holder af at tale med Folk, der forstaar *én*.

3) *Personne* og *rien* bruges i Forbindelse med et *ne* ved Verbet i Betydningen *ingen* og *intet*¹⁾: *Je ne connais personne dans cette ville*, et *personne ne me connaît*, jeg kender ingen her i Byen, og ingen kender mig. — *Je ne reçois des leçons de personne*, jeg tager ikke imod Irettesættelser af nogen. — *Je n'en sais rien*, jeg ved intet (ikke noget) derom. — *En dehors de cela, rien n'existe pour lui*, udenfor det eksisterer der intet for ham. — Som ved andre nægtende Udtryk bortfalder *ne*, naar der mangler Verbum (§ 185, 1, Anm.): *Qu'avez-vous à me dire?* (hvad har De at sige mig?) *Rien!* Intet! — *J'ai eu la maison pour rien*, jeg har faaet Huset for (næsten) ingenting.

Desuden bruges *personne* og *rien* uden *ne*, men dog i Sætninger, der udtrykker Nægtelse eller Uvished, i Betydningen *nogen* og *noget*: *Y a-t-il personne qui ose dire le contraire?* er der nogen, der vover at sige det modsatte? — *C'est (il est) impossible de rien lui cacher*, det er umuligt at skjule noget for ham. — Denne Brug af *personne*

¹⁾ Egl. ikke en (eneste) Person, ikke en (eneste) Ting; *rien* kommer af lat. rem, Ting.

og navnlig af *rien* indskrænkes dog mere og mere i moderne Sprog; i Stedet bruges *quelqu'un*, *quelque chose*, *qui que ce soit*, *quoi que ce soit*. Man siger f. Eks.: *Y a-t-il quelqu'un qui ose dire le contraire?* — *C'est impossible de lui cacher quoi que ce soit*.

§ 127. Ord, der bruges baade adjektivisk og substantivisk:

1) *Aucun* bruges med de samme to Betydninger som *personne* og *rien*: *Je ne connais aucune de ces dames*, jeg kender ingen af disse Damer. — *Aucune trace n'était visible*, intet Spor var synligt. — *Y a-t-il des absents?* (er der nogen fraværende?) *Aucun!* ingen! — *Sans aucune difficulté*, uden nogen Vanskelighed.

Anm. 1. *Aucun* bruges ikke i Flertal. Om *ne . . . pas de* svarende til dansk *ingen* (*cet homme n'a pas d'amis*), se § 63, s.

Til dansk *ingen* (saavel som til dansk *nogen*) kan det i § 112, 1 omtalte partitive *en* komme til at svare: *Vous voulez de l'argent: je n'en ai pas*, De vil have Penge, jeg har ingen.

Anm. 2. Med samme Betydning som *aucun* bruges endnu af og til i Bøger *nul*. Dette Ord er ellers helt gaaet ud af Sproget undtagen i Forbindelsen *nulle part*, intet Steds: *On ne le voit nulle part*, man ser ham ingen Steder.

2) *Autre*, anden: *Il me faut une autre plume*, jeg maa have en anden Pen. — *L'autre jour*, forleden Dag; *l'autre semaine*, forrige Uge. — *D'autres prétendent le contraire*, andre paastaar det modsatte. — *Aimez les autres comme vous-mêmes*, elsk andre som jer selv. — *Entre autres*, blandt andre; *entre autres choses*, blandt andet.

3) *Même*, selv, samme (sml. § 96, Anm. 2): *Il est la bonté même*, han er Godheden selv. — *J'irai ce soir même*, jeg vil gaa derhen endnu i Aften. — *Le même jour*, samme Dag. — *Il n'est plus le même*, han er ikke længere den samme. — *On m'a dit la même chose à moi*, man har sagt mig det samme.

I Betydningen selv forbindes det, naar det ikke er knyttet til et Substantiv, med det betonedede personlige Pronomen: *Ils l'ont fait eux-mêmes*, de har selv gjort det. — *Mon frère me l'a dit lui-même* (ogsaa *mon frère lui-même me l'a dit*), min Broder har selv sagt mig det. — *Il me l'a dit à moi-même* (§ 110,3), han har sagt det til mig selv.

Anm. Ligesom dansk selv kan *même* gaa over til at blive et Adverbium = endog: *Tous pleuraient, même les domestiques*, alle græd, endogsaa Tjenestefolkene¹⁾. — *Je ne le connais même pas*, jeg kender ham ikke en Gang.

4) *Plusieurs*, flere, adskillige (§ 79, Anm. 1): *Plusieurs (personnes) le prétendent*, flere paastaar det. — *Il est venu plusieurs fois*, han har været her flere Gange.

5) *Tel* (saadan), som i det hele kun tilhører Bogsproget, bruges dér af og til med Betydningen den og den: *Pour telles et telles raisons*, af de og de Grunde. — I nogle gamle Talemaader er det brugt med efterfølgende Relativsætning i Bet. mangan en: *Tel rit aujourd'hui qui pleurera demain*, mangan en ler i Dag, som vil græde i Morgen.

6) *Tout* (§ 85, Anm.) bruges som Adjektiv med efterfølgende Artikel (eller Pronomen) i Betydningen **hel** (Ental) og **alle** (Flertal), som Adjektiv uden Artikel med Bet. **hver**²⁾: *Toute la maison*, hele Huset; *toute ma maison*; *toute cette maison*. — *Tout le monde*, hele Verden o: alle. — *Tout un peuple*, et helt Folk. — *Tous les hommes*, alle Mennesker. — *De tous les côtés*, til alle Sider. — *Tous les jours*, hver Dag. — *En tout*

¹⁾ Gaar et selv, der efter dansk Opfattelse er Adverbium, paa Subjektet, kan det paa Fransk være Pronomen: *Les domestiques eux-mêmes pleuraient*.

²⁾ I denne Betydning maa det skilles fra *chaque*, der bet. hver især, hver enkelt, medens *tout* sammenfatter (enhversomhelst, alle): *Tout homme a des défauts* (ethvert Menneske har Fejl), men: *Chaque homme a ses défauts*.

cas, i ethvert Tilfælde. — *Tout autre que moi le ferait*, enhver anden end jeg vilde gøre det. — *On lui a refusé tout secours*, man nægtede ham al Hjælp.

Som Substantiv betyder *tout* i Ental **alt** og i Flertal **alle**: *Tout est perdu*, alt er tabt. — *Je veux tout savoir*, jeg vil vide alt. — *Tous [tus] ont été massacrés*, alle blev hugget ned. — *Ils y sont tous, elles y sont toutes*, de er der alle.

Om *tout* som Adverbium se § 181.

7) *Un*, der forøvrigt ogsaa i sin Funktion som Artikel kan opfattes som en Art ubestemt Pronomen, optræder i nogle Forbindelser med *autre*:

L'un dort, l'autre travaille, den ene sover, den anden arbejder¹⁾ (Flert. *les uns ... les autres*, nogle ... andre).

Dans l'un et l'autre cas (= *dans les deux cas*), i begge Tilfælde. — *Je ne ferai ni l'un ni l'autre*, jeg vil ingen af Delene gøre.

Ils se sont plaints l'un de l'autre, de har beklaget sig over hinanden.

Anm. Er et dansk hinanden (hverandre) styret af Præposition, svarer saaledes dertil paa Fransk *l'un l'autre* (*les uns les autres*) med Præpositionen anbragt mellem de to Ord. Er det derimod Akkusativ eller Dativ, udtrykkes det reflektivt: *Ils se sont aimés*, de har elsket hinanden. Sml. § 154, Anm.

§ 128. Ord, som svarer parvis til hinanden som Adjektiv og Substantiv:

1) *Chaque* (Adjektiv) — *chacun* (Substantiv), enhver: *Chaque pays [pei] a ses coutumes*, hvert Land har sine Skikke. — *Chacun (a) son goût*, hver sin Smag. —

¹⁾ Adjektivisk siges ikke *l'un*, men *un*: *Le bruit a couru d'un bout à l'autre de la ville*, Rygtet fo'r fra den ene Ende af Byen til den anden.

Chacun de nous, enhver af os. — *Ces livres coûtent deux francs chacun*¹⁾, disse Bøger koster to Fr. Stykket.

2) **Quelque** [kɛlkə, kɛk] (Adj.) — **quelqu'un** [kɛ(1)kœ̃] (Subst.), nogen (en eller anden). *Quelqu'un* har i Hunkøn *quelqu'une*, i Flertal *quelques-uns* [kɛlkœzœ̃] og *quelques-unes*: *J'ai trouvé cela dans quelque livre*, jeg har fundet det i en eller anden Bog. — *Dans quelque temps*, om nogen Tid; *dans quelques semaines*, om nogle Uger. — *Quarante et quelques francs*, nogle og fyrretyve Fr. — *Il vient quelqu'un* (= *on vient*), der kommer nogen. — *Quelques-unes de ces pierres sont très rares*, nogle af disse Stene er meget sjældne.

Anm. Udtrykket *les quelques* bruges med Betydningen de faa: *Les quelques pages que j'ai lues*, de faa Sider, jeg har læst.

§ 129. Ubestemt relative Pronominer:

1) **Quiconque** (kun i Bogsproget), enhver, som: *Quiconque n'observera pas cette loi, sera puni*, enhver, som ikke overholder denne Lov, vil blive straffet. — Undertiden bruges *quiconque* med Betydningen *n'importe qui* (svarende som Substantiv til *quelconque* = *n'importe quel*, § 125,s): *Il est plus à même que quiconque d'éclaircir ce fait*, han er bedre end nogen i Stand til at oplyse dette Faktum.

2) Ubestemt relative Udtryk dannes endvidere af de spørgende Pronominer *qui*, *quoi* og *quel* i Forbindelse med *que*: **Qui que** (hvem . . . end), **quoi que** (hvad . . . end), **quel que** (hvilken . . . end): *Quoi que vous disiez* (= *vous avez beau dire*), hvad De end siger. — *Quelles que soient vos intentions*, hvilke Deres Hensigter end er.

Med Undtagelse af *qui que ce soit* og *quoi que ce soit*, der almindeligt bruges med Betydningen nogen-somhelst og nogetsomhelst (sml. § 126,s), tilhører denne Art Udtryk kun Bogsproget.

¹⁾ I daglig Tale ogsaa *chaque*.

Anm. *Quel que* bruges kun som Prædikatsord. Som vedføjet Adjektiv ombyttes *quel* med **quelque**: *Quelques efforts que vous fassiez*, hvilke Anstrængelser De end gør Dem.

SYVENDE KAPITEL.

Verber.

I. Verbernes Bøjning.

A. Almindelige Bemærkninger.

§ 130. Et Verbum har paa Fransk følgende Maader og Tider (heri ikke medregnet de Former, som fremkommer ved Sammensætning med Hjælpeverberne):

1) **l'Infinitif**, Navnemaade (kun Nutid).

2) **le Participe**, Tillægsmaade (to Tider: **le participe présent**, Nutids Tillægsmaade el. det aktive Participle, og **le participe passé**, Fortids Tillægsmaade, det passive Participle).

3) **l'Indicatif**, fremsættende Maade, med 5 Tider:

le présent, Nutid

l'imparfait, Dengangtid

le passé défini, Derpaatid

le futur, Fremtid

le conditionnel [-sjønɛl], betinget eller fortidig Fremtid.

4) **le Subjonctif**, forestillende Maade, Konjunktiv (2 Tider: en *présent* og en *imparfait*).

5) **l'Impératif**, Bydemaade (kun Nutid).

De to første Maader kaldes upersonlige; de tre sidste personlige, fordi de ved Forandring i Endelsen kan udtrykke Person og Tal.

Det maa bemærkes, at af de nævnte Former tilhører *Passé défini* og *Imparfait du Subjonctif* udelukkende det litterære Sprog. De bruges vel stadig i Bøger, men kun dér; af det levende Sprog er de helt gaaet ud. (Sml. §§ 172 og 177).

§ 131. De franske Verber kan efter deres forskellige Endelse i Infinitiv deles i 4 Grupper:

- 1) Verberne paa **-er** (omtrent $\frac{9}{10}$ af samtlige franske Verber)
- 2) Verberne paa **-ir**
- 3) Verberne paa **-re** (kun c. 50)
- 4) Verberne paa **-oir** (kun 11 forskellige Stammer)¹⁾.

Anm. De to første Grupper vokser bestandig i Tal, idet alle nye Verber, Sproget danner, ender enten paa **-er** eller paa **-ir** (og bøjes enten som *parler* eller *finir*). 1ste og 2den Konjugation kaldes derfor undertiden de levende Konjugationer, og i Modsætning dertil sammenfattes alle de andre Verber under Benævnelsen den døde Konjugation.

B. Regelmæssige Verber.

§ 132. Som Mønstre paa de regelmæssige Verber opføres nedenfor Verberne *parler*, *finir* og *vendre*:

Infinitif		
Présent		
<i>parler</i> , tale	<i>finir</i> , ende	<i>vendre</i> , sælge
Participe		
Présent		
<i>parlant</i> , talende	<i>finissant</i> , endende	<i>vendant</i> , sælgende
Passé		
<i>parlé</i> , talt	<i>fini</i> , endt	<i>vendu</i> , solgt

¹⁾ Disse Infinitivsendelser svarer til de latinske Endelser **-are** (*cantare* — *chanter*), **-ire** (*finire* — *finir*), **-ere** (*vendere* — *vendre*) og **-ere** (*debere* — *devoir*).

Indicatif

Présent

<i>je</i>	<i>parle</i> , jeg taler	<i>finis</i> , ender	<i>vends</i> [vā], sælger
<i>tu</i>	<i>parles</i> [parl]	<i>finis</i>	<i>vends</i>
<i>il</i>	<i>parle</i>	<i>fini</i>	<i>vend</i>
<i>nous</i>	<i>parlons</i>	<i>finissons</i>	<i>vendons</i>
<i>vous</i>	<i>parlez</i>	<i>finissez</i>	<i>vendez</i>
<i>ils</i>	<i>parlent</i> [parl]	<i>finissent</i> [finis]	<i>vendent</i> [vā:d]

Imparfait

<i>je</i>	<i>parlais</i> [-ε], talte	<i>finissais</i> , endte	<i>vendais</i> , solgte
<i>tu</i>	<i>parlais</i>	<i>finissais</i>	<i>vendais</i>
<i>il</i>	<i>parlait</i>	<i>finissait</i>	<i>vendait</i>
<i>nous</i>	<i>parlions</i>	<i>finissions</i>	<i>vendions</i>
<i>vous</i>	<i>parliez</i>	<i>finissiez</i>	<i>vendiez</i>
<i>ils</i>	<i>parlaient</i> [parlε]	<i>finissaient</i>	<i>vendaient</i>

Passé défini

<i>je</i>	<i>parlai</i> [-e], talte	<i>finis</i> , endte	<i>vendis</i> , solgte
<i>tu</i>	<i>parlas</i>	<i>finis</i>	<i>vendis</i>
<i>il</i>	<i>parla</i>	<i>fini</i>	<i>vendit</i>
<i>nous</i>	<i>parlâmes</i> [-am]	<i>finîmes</i>	<i>vendîmes</i>
<i>vous</i>	<i>parlâtes</i> [-at]	<i>finîtes</i>	<i>vendîtes</i>
<i>ils</i>	<i>parlèrent</i> [-ε:r]	<i>finirent</i>	<i>vendirent</i>

Futur

<i>je</i>	<i>parlerai</i> [parlære], vil tale	<i>finirai</i> , vil ende	<i>vendrai</i> , vil sælge
<i>tu</i>	<i>parleras</i>	<i>finiras</i>	<i>vendras</i>
<i>il</i>	<i>parlera</i>	<i>finira</i>	<i>vendra</i>
<i>nous</i>	<i>parlerons</i>	<i>finirons</i>	<i>vendrons</i>
<i>vous</i>	<i>parlerez</i>	<i>finirez</i>	<i>vendrez</i>
<i>ils</i>	<i>parleront</i>	<i>finiront</i>	<i>vendront</i>

Conditionnel

<i>je parl er ais</i> [-ε],	<i>fin ir ais,</i>	<i>vend r ais,</i>
vilde tale	vilde ende	vilde sælge
<i>tu parl er ais</i>	<i>fin ir ais</i>	<i>vend r ais</i>
<i>il parl er ait</i>	<i>fin ir ait</i>	<i>vend r ait</i>
<i>nous parl er ions</i>	<i>fin ir ions</i>	<i>vend r ions</i>
<i>vous parl er iez</i>	<i>fin ir iez</i>	<i>vend r iez</i>
<i>ils parl er aient</i> [-ε]	<i>fin ir aient</i>	<i>vend r aient</i>

Subjonctif

Présent

<i>je parl e,</i> taler	<i>fin iss e,</i> ender	<i>vend e</i> [vā:d], sælger
<i>tu parl es</i>	<i>fin iss es</i>	<i>vend es</i>
<i>il parl e</i>	<i>fin iss e</i>	<i>vend e</i>
<i>nous parl ions</i>	<i>fin iss ions</i>	<i>vend ions</i>
<i>vous parl iez</i>	<i>fin iss iez</i>	<i>vend iez</i>
<i>ils parl ent</i>	<i>fin iss ent</i>	<i>vend ent</i>

Imparfait

<i>je parl asse,</i> talte	<i>fin isse,</i> endte	<i>vend isse,</i> solgte
<i>tu parl asses</i>	<i>fin isses</i>	<i>vend isses</i>
<i>il parl ât</i> [-a]	<i>fin tt</i>	<i>vend tt</i>
<i>nous parl assions</i>	<i>fin issions</i>	<i>vend issions</i>
<i>vous parl assiez</i>	<i>fin issiez</i>	<i>vend issiez</i>
<i>ils parl assent</i> [-as]	<i>fin issent</i>	<i>vend issent</i>

Impératif

Présent

<i>parl e,</i> tal	<i>fin is,</i> end	<i>vend s</i> [vā], sælg
<i>parl ons,</i> lad os tale	<i>fin iss ons,</i> lad os	<i>vend ons,</i> lad os
	ende	sælge
<i>parl ez,</i> tal	<i>fin iss ez,</i> end	<i>vend ez,</i> sælg

§ 133. En Verbalform bestaar af Stammen (den faste Del af Verbet, som gentager sig i alle Former) og en Endelse. I (*je*) *parlais* f. Eks. er Stammen *parl-*

og Endelsen *-ais*. — I *finir* er der mellem Stammen *fin-* og Endelsen i visse Former indskudt en Stavelse *-iss*¹⁾.

Imidlertid mærkes det, at i *Futur* og *Conditionnel* er Endelserne ikke føjet til Stammen, men til Infinitiv. Disse to Tider er nemlig oprindelig opstaaet ved en Forbindelse af Infinitiv og henholdsvis *Présent* og *Imparfait* af Hjælpeverbet *avoir*; *je finirai* er egentlig *je finir ai* (i moderne Sprog *j'ai à finir*), jeg har at ende, og *je finirais* egentlig *je finir (av)ais* (= *j'avais à finir*), jeg havde at ende. Den ubetonede Stavelse *-av-* er falden bort.

§ 134. Af praktiske Grunde (navnlig til Hjælp ved Bøjningen af de uregelmæssige Verber) taler man om 5 **Hovedformer** af Verberne og giver Regler for, hvorledes man af dem kan danne de andre Former.

Disse 5 Hovedformer er: 1) *Infinitif*, 2) *Participe présent*, 3) *Participe passé*, 4) *Présent de l'Indicatif*, 5) *Passé défini*. Af dem kan de andre Former dannes efter følgende Regler:

1) Af *Infinitif* kan dannes: a) *Futur* ved Tilføjelse af Endelserne *ai, as, a, ons, ez, ont* — og b) *Conditionnel* ved Tilføjelse af Endelserne *ais, ais, ait, ions, iez, aient* [ε]: *finir* — (*je*) *finirai* — (*je*) *finirais*. I *vendre* bortfalder foran Endelserne det stumme *e*: *vendre* — *je vendrai* — *je vendrais*.

2) Af *Participe présent* kan man — efter Bortkastelse af Endelsen *-ant* — danne:

a) **Flertal af *Présent de l'Indicatif*** ved Tilføjelse af Endelserne *ons, ez* og *ent* (stumt): *finiss(ant)* — (*nous*) *finissons*, (*vous*) *finissez*, (*ils*) *finissent*.

¹⁾ Af den latinske Inchoativstavelse *-isc-* (*finio* er blevet til *finisco*). De saakaldte uregelmæssige Verber paa *-ir* (§ 145) er de Verber, som ikke har denne Udvidelse.

b) *Imparfait de l'Indicatif* ved Tilføjelse af Endelserne *ais, ais, ait, ions, iez, aient: finiss(ant) — (je) finissais.*

c) *Présent du Subjonctif* ved Tilføjelse af Endelserne *e, es, e, ions, iez, ent: finiss(ant) — (je) finisse.*

3) Af *Participe passé* dannes ved Sammensætning med et Hjælpeverbum de **sammensatte Tider** (se § 140).

4) *Présent de l'Indicatif* har i 2. Pers. Ent. og 1. og 2. Pers. Flert. Former fælles med *Impératif: finis — finissons — finissez.* Dog mærkes, at i Verber paa *-er* skrives Bydemaaden i 2. Pers. Ent. uden *s: parle, tal!* — med mindre der til Verbet er knyttet et *en* eller et *y: parles-en* [parlā] à ton frère, tal med din Broder derom!

5) Af *Passé défini*, 2. Pers. Ent., kan dannes *Imparfait du Subjonctif* ved Tilføjelse af Endelserne *se, ses, t, sions, siez, sent: (tu) parlas — (je) parlasse.* I 3. Pers. Ent. bortfalder *s* foran Endelsen *t* og erstattes i Skriften med en *Circonflexe: il parlât.*

§ 135. I visse regelmæssige Verber paa *-er* undergaar **Stammen** under Bøjningen **Forandringer** (sml. §§ 18 og 22):

1) De Verber, hvis Stammevokal er [ə], forandrer under Indflydelse af Betoningen dette [ə] til [ɛ], skrevet *è*, i de Former, hvor den følgende Stavelse er stum, d. v. s. i Ent. og 3. Pers. Flert. af *Présent de l'Indicatif* og *Présent du Subjonctif* samt i hele *Futur* og *Conditionnel.* F. Eks. af Verbet *lever* [l(ə)və], løfte:

Prés. de l'Ind.: *je lève* [lɛ:v], *tu lèves, il lève, (nous levons, vous levez), ils lèvent.*

Prés. du Subj.: *je lève, tu lèves, il lève, (nous levions, vous leviez), ils lèvent.*

Futur: *je lèverai* [lɛvrɛ], *tu lèveras* osv.

Conditionnel: *je lèverais* [lɛvrɛ], *tu lèverais* osv.

I Verberne paa *-eler* og *-eter* udtrykkes Forandringen af [ə] til [ɛ] i Reglen ikke ved Accent grave over *e't*, men ved Fordobling af *l* eller *t: il appelle* [apɛl], *il appellera* [apɛlra] af Verbet *appeler*, kalde; *il jette* [ʒɛt], *il jettera* [ʒɛtra] af Verbet *jeter*, kaste.

Dog skrives f. Eks. *il achète* [aʃɛt], *il achètera* [aʃɛtra]; *il gèle* [ʒɛl], *il gèlera* [ʒɛlra] af Verberne *acheter*, købe, og *geler*, fryse.

2) Verber, hvis Stammevokal er [e], skrevet *é*, har i Udtalen den samme Forandring til [ɛ] som Verberne af den forrige Gruppe, men beholder i *Futur* og *Conditionnel* Skrivemaaden *é.* F. Eks. af Verbet *céder* [sede], vige:

Prés.: *je cède* [sɛd], *tu cèdes, il cède . . . , ils cèdent.*

Futur: *je céderai* [sɛdre]. Condit.: *je céderais* [sɛdre].

3) Verber paa *-oyer* [-waje] og *-uyer* [-ujje] skrives med *oi* og *ui* foran stumt *e* som Betegnelse for, at [j]-Lyden her falder bort. F. Eks. af Verberne *employer* [âplwaje], anvende, og *essuyer* [ɛsqijje], aftørre:

Prés.: *j'emploie* [âplwa]; *j'essuie* [ɛsqi].

Futur: *j'emploierai* [âplware]; *j'essuierai* [ɛsqire].

I Verber paa *-ayer* skrives foran stumt *e* baade *ay* og *ai*, hvilket svarer til en dobbelt Udtale med eller uden [j]. F. Eks. af Verbet *payer*, betale:

Prés.: *je paie* [pɛ] eller *je paye* [pɛ:j].

Futur: *je paierai* [pɛrɛ] eller *je payerai* [pɛjrɛ].

§ 136. Enkelte regelmæssige Verber paa *-ir* frembyder Særegenheder:

1) *bénir*, velsigne, har i *Part. passé* ved Siden af *béni* Formen *béni¹⁾*, der bruges om Ting: *de l'eau bénite*, indviet Vand (Vievand).

¹⁾ Sml. lat. benedictus.

2) *haïr* [ai:r], hade, har i Ental af *Prés. de l'Ind.* de korte Former *je hais* [ɛ], *tu hais*, *il hait* (men Flert. *nous haïssons* [aisō], *vous haïssez*, *ils haïssent*).

§ 137. Ved **Retskrivningen** af nogle regelmæssige Verber mærkes følgende:

1) Verber paa **-cer** skrives med *ç* og Verber paa **-ger** med *ge* foran *a* og *o* (§ 51,1): *nous commençons*, vi begynder; *il mangeait*, han spiste.

2) Verber paa **-guer** beholder Skrivemaaden *gu* i alle Former, ogsaa foran *a* og *o*: *nous vous fatiguons* [-gō], vi trætter jer.

3) Verbet *haïr*, hade, skrives uden den *Circonflexe*, som alle andre Verber har i *Passé défini*, 1. og 2. Pers. Flert., og *Imparfait du Subj.*, 3. Pers. Ent.: *nous haïmes*, *vous haïtes*; *il hait*.

4) Verbet *rompre*, bryde, skrives i 3. Pers. Ent. af *Prés. de l'Ind.* med *t*: *il rompt*¹⁾.

5) Verbet *vaincre*, sejre, skrives med *qu* foran Vokal (undtagen i Formen *vaincu*): *nous vainquons*.

§ 138. Naar i **Spørgeform** et Pronomen kommer efter Verbet (§ 199), undergaar dette i to Tilfælde Forandringer:

1) Ender Verbet i 3. Pers. Ental paa Vokal, faar det foran Pronominerne *il*, *elle* og *on* tilføjet et *t*, som i Skriften sættes mellem to Bindestreger (sml. § 22): *Parle-t-il* [parlɛtil] *encore?* (almindeligere: *Est-ce qu'il parle encore?*) taler han endnu? — *Que me donnera-t-on?* hvad faar jeg?

2) Naar en Verbalform paa stumt *e* kommer foran Pronominet *je*, forandres det stumme *e* til [ɛ], skrevet *é*:

¹⁾ Dette *t* er den regelmæssige (historiske) Endelse i 3. Konjugation, men bortfalder efter *d*; derfor *il vend*.

Parlé-je [parlɛ:ʒ] *trop vite?* taler jeg for hurtigt? — Imidlertid bruges denne Vending næsten aldrig; der omskrives i Reglen med *est-ce que*: *Est-ce que je parle trop vite?*

C. Sammensatte Former.

§ 139. De sammensatte Former — herunder Passiv — dannes med Hjælpeverberne *avoir* og *être*, som bøjes paa følgende Maade:

Infinitif.

Présent.

avoir, at have

être, at være

Participe.

Présent.

ayant [ɛjã], havende

étant, værende

Passé.

eu [y], haft

été, været

Indicatif.

Présent.

j'ai [ʒɛ], jeg har

je suis [sqi], jeg er

tu as

tu es

il a

il est

nous avons

nous sommes [søm]

vous avez

vous êtes [ɛt]

ils ont

ils sont

Imparfait.

j'avais, havde

j'étais, var

tu avais

tu étais

il avait

il était

nous avions

nous étions

vous aviez

vous étiez

ils avaient [avɛ]

ils étaient [ɛtɛ]

Passé défini.

<i>j'eus</i> [ʒy], havde, fik	<i>je fus</i> , var, blev
<i>tu eus</i>	<i>tu fus</i>
<i>il eut</i>	<i>il fut</i>
<i>nous eûmes</i> [ym]	<i>nous fûmes</i>
<i>vous eûtes</i> [yt]	<i>vous fûtes</i>
<i>ils eurent</i> [y:r]	<i>ils furent</i>

Futur.

<i>j'aurai</i> [ʒœr], vil have, faar	<i>je serai</i> [srɛ], vil være, bliver
<i>tu auras</i>	<i>tu seras</i>
<i>il aura</i>	<i>il sera</i>
<i>nous aurons</i>	<i>nous serons</i>
<i>vous aurez</i>	<i>vous serez</i>
<i>ils auront</i>	<i>ils seront</i>

Conditionnel.

<i>j'aurais</i> [ʒœr], vilde have (faa)	<i>je serais</i> [srɛ], vilde være (blive)
<i>tu aurais</i>	<i>tu serais</i>
<i>il aurait</i>	<i>il serait</i>
<i>nous aurions</i>	<i>nous serions</i>
<i>vous auriez</i>	<i>vous seriez</i>
<i>ils auraient</i> [œrɛ]	<i>ils seraient</i> [srɛ]

Subjonctif.

Présent.

<i>j'aie</i> [ʒɛ, ʒɛ:j], har	<i>je sois</i> [swa]
<i>tu aies</i>	<i>tu sois</i>
<i>il ait</i>	<i>il soit</i>
<i>nous ayons</i>	<i>nous soyons</i>
<i>vous ayez</i>	<i>vous soyez</i>
<i>ils aient</i> [ɛ, ɛ:j]	<i>ils soient</i> [swa]

Imparfait.

<i>j'eusse</i> [ʒys], havde	<i>je fusse</i> , var
<i>tu eusses</i>	<i>tu fusses</i>
<i>il eût</i>	<i>il fût</i>
<i>nous eussions</i>	<i>nous fussions</i>
<i>vous eussiez</i>	<i>vous fussiez</i>
<i>ils eussent</i> [ys]	<i>ils fussent</i>

Impératif.

Présent.

<i>aie</i> [ɛ, ɛ:j], hav	<i>sois</i> [swa], vær
<i>ayons</i> , lad os have	<i>soyons</i> , lad os være
<i>ayez</i> , hav	<i>soyez</i> , vær

§ 140. Hvorledes Verberne udtrykker de sammensatte Former i **Aktiv**, og hvorledes disse benævnes paa Fransk, vil ses af nedenstaaende Oversigt:

Infinitif passé, Fortids Navnemaade.

avoir parlé, at have talt *être arrivé*, at være ankommen

Participe passé, Fortids Tillægsmaade (aktivt).

ayant parlé, havende talt (*étant arrivé*, (værende) ankommen

Indicatif.

Passé indéfini, Førnutid.

il a parlé, har talt, talte *il est arrivé*, er ankommen, ankom

Plus-que-parfait [plyskøparfɛ], Førdatid.

il avait parlé, havde talt *il était arrivé*, var ankommen

Passé antérieur, 2. Førdatid.

il eut parlé, havde talt *il fut arrivé*, var ankommen

Futur passé, Før fremtid.

il aura parlé, vil have (faar) talt *il sera arrivé*, vil være ankommen

Conditionnel passé, Fortidens betingede Fremtid.
il aurait parlé, vilde have *il serait arrivé*, vilde være
 talt ankommen

Subjonctif.

Passé indéfini, Fønutid.
il ait parlé, har talt *il soit arrivé*, er ankommen

Plus-que-parfait, Førdatid.
il eût parlé, havde talt *il fût arrivé*, var ankommen

Blandt disse Former lægges særlig Mærke til *Passé indéfini de l'Indicatif*. Den er nemlig kommet til at spille en Rolle udover sin Funktion som sammensat Tid, idet den er blevet det almindelige Udtryk for den fortællende Datid (Derpaatid) og i Talesproget ganske har fortrængt *Passé défini*: *Il est arrivé lundi*, han kom i Mandags. Sml. §§ 130 og 172.

§ 141. Et Verbum i Aktiv bruger i Reglen det samme Hjælpeverbum som paa Dansk. Dog kan mærkes, at paa Fransk bruger endnu flere intransitive Verber end paa Dansk Hjælpe verbet *avoir*. Det hedder f. Eks.: *La pluie a cessé*, Regnen er hørt op. — *Le livre a paru*, Bogen er udkommen. — *Il avait disparu*, han var forsvunden. — *Il aurait péri de faim*, han vilde være omkommen af Sult.

Kun følgende Verber bøjes altid med *être*: *aller*, gaa, *venir*, komme; *entrer*, gaa ind, *sortir*, gaa ud; *arriver*, ankomme, *partir*, afrejse; *naître*, fødes, *mourir*, dø; *rester*, (for)blive; *retourner*, vende tilbage; *tomber*, falde.

Enkelte Verber vakler mellem *avoir* og *être*, saaledes at de bøjes med *avoir*, naar der tænkes paa Begivenheden, med *être*, naar der tænkes paa den indtraadte Tilstand; f. Eks.: *Il a passé comme un éclair*, han fo'r forbi som et Lyn, men: *L'orage est passé*, Uvejret er ovre. — *Demeurer* bøjes med *être* i Betydningen (for)blive, med *avoir* i Bet. bo: *Il y est demeuré* (= *resté*) *deux ans*, men: *Il a demeuré* (har boet) *deux ans à Paris*.

Anm. Som en Slags Hjælpeverber fungerer ofte Verberne *aller* og *devoir*, som i Forbindelse med Infinitiver bruges til at udtrykke Fremtid (*aller* med Bibetydning af det umiddelbart forestaaende, *devoir* om det forud bestemte): *Il va venir*, han kommer straks; *il doit venir ce soir*, han skal (efter Aftalen) komme i Aften. — Ligeledes Udtrykket *venir de*, som bruges for at betegne den umiddelbare Fortid: *Il vient de sortir*, han er lige gaaet ud; *il venait de sortir*, han var lige gaaet ud.

§ 142. **Refleksive Verber** (Verber med *se*) frembyder den Ejendommelighed, at de altid¹⁾ danner deres sammensatte Tider med *être*. Det hedder altsaa:

il s'est caché, han har skjult sig
il s'était caché } han havde skjult sig
(il se fut caché) }
il se sera caché, han vil have skjult sig
il se serait caché, han vilde have skjult sig
s'être caché, at have skjult sig
s'étant caché, havende skjult sig

osv.

§ 143. **Passiv** udtrykkes med *être*, som i denne Anvendelse svarer til dansk blive:

il est loué, han bliver rost (roses)
il était loué } han blev rost (rostes)
(il fut loué) }
il a été loué } han er bleven rost
 } han blev rost
il avait été loué } han var bleven rost
(il eut été loué) }
il sera loué, han vil blive rost
il serait loué, han vilde blive rost
il aura été loué, han vil være bleven rost
il aurait été loué, han vilde være bleven rost

¹⁾ Folkesproget bruger dog tit *avoir*.

être loué, at blive rost

avoir été loué, at være bleven rost

ayant été loué, efter at være bleven rost.

Anm. Passiv kan dog ogsaa udtrykkes **refleksivt**: *Cette lettre ne se prononce pas*, dette Bogstav udtales ikke. — *Cela n'a pas besoin de se dire*, det behøver ikke at siges.

Ved visse Verber er det for at undgaa Forveksling endogsaa nødvendigt at udtrykke Passiv paa denne Maade i *Présent* og *Imparfait*. Det hedder f. Eks.: *La maison se bâtit*, Huset bygges (er under Bygning); *la maison est bâtie* vilde betyde Huset er bygget.

Men er der til Passiven føjet Udtryk for det handlende Subjekt, eller tales der om Personer, bruges altid **être**: *La maison est bâtie* (bliver bygget) *par un bon architecte* [arʃi-]. — *Il était aimé*, han blev elsket (*il s'aimait*, han elskede sig selv).

D. Liste over uregelmæssige Verber¹⁾.

§ 144. Uregelmæssige Verber paa -er.

aller, gaa, *allant*, *allé*, *je vais*, *j'allai*²⁾.

Prés. de l'Ind. *je vais*, *tu vas*, *il va*, *nous allons*, *vous allez*, *ils vont*. Fut. *j'irai*. Prés. du Subj. *j'aile* [a:], *tu ailles*, *il aille*, *nous allions* [aljõ], *vous alliez* [alje], *ils aillent*. Impér. *va* (men *vas-y*), *allons*, *allez*.

Mærk Forbindelsen **s'en aller**, at gaa bort: *il s'en va*, *il s'en est allé* osv. Impér. *va-t'en*, *allons-nous-en*, *allez-vous-en* (*ne t'en va pas*, *ne nous en allons pas*, *ne vous en allez pas*).

envoyer, sende, *envoyant*, *envoyé*, *j'envoie* [ävwa], *j'envoyai*.

Kun uregelm. i Fut. og Cond.: *j'enverrai*, *j'enverrais*.

¹⁾ I nedenstaaende Oversigt opføres Verberne med deres Hovedformer, hvoraf — hvis ikke andet angives — de andre Former kan dannes efter Reglerne i § 134.

²⁾ I Bøjningen af *aller* er 3 Stammer blandet sammen, nemlig foruden *aller* det latinske *ire* (i *Futur* og *Conditionnel*) og det lat. *vadere* (i *Prés. de l'Indicatif*).

§ 145. Uregelmæssige Verber paa -ir.

acquérir [akeri:r], erhverve, *acquérant*, *acquis*, *j'acquires* [akje:r], *j'acquis*.

Prés. de l'Ind. *j'acquires*, *tu acquiers*, *il acquiert*, *nous acquérons*, *vous acquérez*, *ils acquièrent*. Fut. *j'acquerrai*. Prés. du Subj. *j'acquière* [akje:r], *tu acquières*, *il acquière*, *nous acquérions*, *vous acquériez*, *ils acquièrent*.

Saaledes: **conquérir**, erobre. — Stamverbet *quérir* (= *chercher*, af lat. *quærere*) bruges ikke mere.

assaillir, anfalde, storme, *assaillant*, *assailli*, *j'assaille*, *j'assailis*.

Prés. de l'Ind. *j'assaille*, *tu assailles*, *il assaille*, *nous assaillons*, *vous assailliez*, *ils assaillent*.

Saaledes: **tressaillir**, skælve. — Stamverbet *saillir*, springe, rage frem (af lat. *salire*) bruges ikke mere.

bouillir, koge (intransitivt), *bouillant*, *bouilli*, *je bous*, *je bouillis*.

Prés. de l'Ind. *l'eau bout*, *les légumes bouillent*, Vandet (Grønsagerne) koger.

courir, løbe, *courant*, *couru*, *je cours*, *je cours*.

Prés. de l'Ind. *je cours*, *tu cours*, *il court*, *nous courons*, *vous courez*, *ils courent*. Fut. *je courrai*.

couvrir, bedække, *couvrant*, *couvert*, *je couvre*, *je couvris*.

Prés. de l'Ind. *je couvre*, *tu couvres*, *il couvre*, *nous couvrons*, *vous couvrez*, *ils couvrent*.

Saaledes: **ouvrir**, aabne (Part. passé *ouvert*), **offrir**, tilbyde (*offrir*), **souffrir**, lide (*souffert*).

cueillir [kœji:r], plukke, *cueillant*, *cueilli*, *je cueille*, *je cueillis*.

Prés. de l'Ind. *je cueille*, *tu cueilles*, *il cueille*, *nous cueillons*, *vous cueillez*, *ils cueillent*. Fut. *je cueillerai*.

fuir, flygte, *fuyant*, *fui*, *je fuis*, *je fuis*.

Prés. de l'Ind. *je fuis*, *tu fuis*, *il fuit*, *nous fuyons*,

vous fuyez, ils fuient [fɥi]. Prés. du Subj. *je fuie, nous fuyions*.

mourir, dø, mourant, mort, je meurs, je mourus.

Prés. de l'Ind. *je meurs, tu meurs, il meurt, nous mourons, vous mourez, ils meurent*. Fut. *je mourrai*. Prés. du Subj. *je meure, tu meures, il meure, nous mourions, vous mouriez, ils meurent*.

sentir, føle, sentant, senti, je sens, je sentis.

Prés. de l'Ind. *je sens, tu sens, il sent, nous sentons, vous sentez, ils sentent*.

Saaledes: **dormir**, sove (*je dors, nous dormons*), **mentir**, lyve, **partir**, afrejse, **se repentir**, angre, **servir**, tjene (*je sers, nous servons*), **sortir**, gaa ud.

tenir, holde, tenant, tenu, je tiens [tjẽ], je tins [tẽ].

Prés. de l'Ind. *je tiens, tu tiens, il tient [tjẽ], nous tenons, vous tenez, ils tiennent [tjen]*. Passé déf. *je tins, tu tins, il tint [tẽ], nous tinmes [tẽ:m], vous tintes [tẽ:t], ils tinrent [tẽ:r]*. Fut. *je tiendrai [tjẽdre]*. Prés. du Subj. *je tienne [tjen], tu tiennes, il tienne, nous tenions, vous teniez, ils tiennent*. Impf. du Subj. *je tinsse [tẽ:s]*.

venir, komme, bøjes ganske som *tenir*.

vêtir, klæde, vêtant, vêtu, je vêts [vɛ], je vêtis.

Prés. de l'Ind. *je vêts, tu vêts, il vêt, nous vêtions, vous vêtez, ils vêtent¹⁾*.

§ 146. Uregelmæssige Verber paa -re.

boire, drikke, buvant, bu, je bois, je bus.

Prés. de l'Ind. *je bois, tu bois, il boit, nous buvons, vous buvez, ils boivent*. Prés. du Subj. *je boive, tu boives, il boive, nous buvions, vous buviez, ils boivent*.

¹⁾ *Vêtir* bruges næsten kun i Formen *vêtu*. Sammensætningen *revêtir*, iføre sig, har derimod alle Former.

conclure, slutte, concludant, conclu, je conclus, je conclus.

Prés. de l'Ind. *je conclus, tu conclus, il conclut, nous concluons, vous concluez, ils concluent*.

Saaledes: **exclure**, udelukke. — Af samme Stamme er *clore*, lukke (det latinske claudere), som har holdt sig i en Del Udtryk i Part. passé *clos* (f. Eks. *trouver porte close*), men ellers er gaaet af Brug. Sammensætningen *éclore* bruges i Part. passé *éclos*, ud-sprungen (*des fleurs fraîchement écloses*).

conduire, føre, conduisant, conduit, je conduis, je conduis.

Prés. de l'Ind. *je conduis, tu conduis, il conduit, nous conduisons, vous conduisez, ils conduisent*.

Saaledes Verberne paa **-uire**, nemlig følgende paa **-duire** (det lat. ducere): *introduire*, indføre, føre ind, *produire*, frem-bringe, *réduire*, indskrænke, *séduire*, forføre, *traduire*, oversætte, — samt *construire*, bygge, *instruire*, belære, *détruire*, ødelægge, *nuire*, lyse, og *nuire*, skade. De to sidste skrives dog uden *t* i Part. passé (*lui, lyst, nui, skadet*).

confire, sylte, confisant, confit, je confis, je confis.

Prés. de l'Ind. *je confis, tu confis, il confit, nous confisons, vous confisez, ils confisent*.

Saaledes: **suffire**, strække til, som dog i Part. passé skrives *suffi*.

connaître, kende, connaissant, connu, je connais, je connus.

Prés. de l'Ind. *je connais, tu connais, il connaît, nous connaissons, vous connaissez, ils connaissent*. — Stammens *i* skrives med Circonflexe foran *t*.

Saaledes: **paraître**, synes, vise sig, samt **paître**, græsse, som dog kun bruges i enkelte Former.

coudre, sy, cousant, cousu, je couds, je cousis.

Prés. de l'Ind. *je couds, tu couds, il coud, nous cousons, vous cousez, ils cousent*.

craindre, frygte, craignant [krɛpɑ̃], craint, je crains, je craignis.

Prés. de l'Ind. *je crains, tu crains, il craint, nous craignons, vous craignez, ils craignent.*

Saaledes alle Verber paa **-aindre**, **-eindre**, **-oindre**: *contraindre*, tvinge, *plaindre*, beklage; *atteindre*, naa, *ceindre*, omgive, *éteindre*, slukke, *étreindre*, knuge, *feindre*, foregive, *peindre*, male, *teindre*, farve; *joindre*, forene.

croire, tro, *croyant, cru, je crois, je crus.*

Prés. de l'Ind. *je crois, tu crois, il croit, nous croyons, vous croyez, ils croient.* Prés. du Subj. *je croie, nous croyions.*

croître, vokse, *croissant, crû¹⁾, je crots, je crus.*

Prés. de l'Ind. *je crots, tu crots, il crott, nous croissons, vous croissez, ils croissent.* — Stammens *i* eller *u* skrives med Circonflexe undtagen foran *ss*.

dire, sige, *disant, dit, je dis, je dis.*

Prés. de l'Ind. *je dis, tu dis, il dit, nous disons, vous dites [dit]²⁾, ils disent.* Impér. *dis, disons, dites.*

écrire, skrive, *écrivant, écrit, j'écris, j'écris.*

Prés. de l'Ind. *j'écris, tu écris, il écrit, nous écrivons, vous écrivez, ils écrivent.*

Saaledes: **décrire**, beskrive, og Verberne paa **-scrire**: *prescrire*, foreskrive, *proscrire*, proskribere, *transcrire*, afskrive.

faire, gøre, lade, *faisant [fəzā], fait, je fais, je fis.*

Prés. de l'Ind. *je fais, tu fais, il fait, nous faisons [fəzō], vous faites [fet], ils font.* Fut. *je ferai [fre].* Prés. du Subj. *je fasse, tu fasses, il fasse, nous fassions, vous fassiez, ils fassent.* Impér. *fais, faisons, faites.*

¹⁾ Sammensætningerne *accroître*, forøge, tage til, og *décroître*, tage af, skrives i Part. passé uden Circonflexe: *accru, déçu.*

²⁾ Sammensætningerne (undtagen *redire*, gentage) har *-disez*, f. Eks. *vous contredisez.* — *Maudire*, forbande, højes ligesom *bénir*, velsigne (*nous maudissons, il maudissait* osv.), men skrives i Inf. og Part. passé *maudire* og *maudit*.

lire, læse, *lisant, lu, je lis, je lus.*

Prés. de l'Ind. *je lis, tu lis, il lit, nous lisons, vous lisez, ils lisent.*

mettre, sætte, lægge, *mettant, mis, je mets [mε], je mis.*

Prés. de l'Ind. *je mets, tu mets, il met, nous mettons, vous mettez, ils mettent.*

moudre, male (Korn), *moulant, moulu, je mouds, je moulus.*

Prés. de l'Ind. *je mouds, tu mouds, il moud, nous moulons, vous moulez, ils moulent.*

naitre, fødes, opstaa, *naissant, né, je nais, je naquis.*

Prés. de l'Ind. *il naît, ils naissent.* — Stammens *i* skrives med Circonflexe foran *t*.

plaire, behage, *plaisant, plu, je plais, je plus.*

Prés. de l'Ind. *je plais, tu plais, il plait, nous plaisons, vous plaisez, ils plaisent.*

Saaledes **taire**, fortie (se *taire*, tie); dog skrives *il tait* (uden Circonflexe).

prendre, tage, *prenant [prənā], pris, je prends [prā], je pris.*

Prés. de l'Ind. *je prends, tu prends, il prend, nous prenons [prənō], vous prenez, ils prennent [prən].* Prés. du Subj. *je prenne [prən], tu prennes, il prenne, nous prenions [prənjo], vous preniez, ils prennent.*

résoudre, beslutte, *résolvant, résolu, je résous, je résolus.*

Prés. de l'Ind. *je résous, tu résous, il résout, nous résolvons, vous résolvez, ils résolvent.*

Saaledes **absoudre**, frikende, og **dissoudre**, opløse, som dog i Part. passé har *absous* og *dissous* (Hunkøn *absoute* og *dissoute*).

rire, le, riante, *ri, je ris, je ris.*

Prés. de l'Ind. *je ris, tu ris, il rit, nous rions, vous riez, ils rient.*

suivre, følge, *suivant*, *suivi*, *je suis*, *je suivis*.

Prés. de l'Ind. *je suis*, *tu suis*, *il suit*, *nous suivons*, *vous suivez*, *ils suivent*.

vivre, leve, *vivant*, *vécu*, *je vis*, *je vécus*.

Prés. de l'Ind. *je vis*, *tu vis*, *il vit*, *nous vivons*, *vous vivez*, *ils vivent*.

§ 147. Verberne paa -oir.

s'asseoir [aswa:r], sætte sig, *s'asseyant*, *assis*¹⁾, *je m'assieds* [asje] eller *je m'assois*, *je m'assis*.

Prés. de l'Ind. *je m'assieds*, *tu t'assieds*, *il s'assied* eller *je m'assois*, *tu t'assois*, *il s'assoit*, *nous nous asseyons*, *vous vous asseyez*, *ils s'asseyent*. Fut. *je m'assiérai* [asjere] eller *je m'assoirai* (sjældnere *je m'asseyerai*).

Stam verbet *seoir* [swa:r] (lat. sedere), som ellers er gaaet af Brug, forekommer endnu af og til i Formen *il sied* [sje] med Betydningen klæde: *Cette couleur lui sied* (= *lui va bien*).

devoir, burde, skylde, *devant*, *dû*²⁾, *je dois*, *je dus*.

Prés. de l'Ind. *je dois*, *tu dois*, *il doit*, *nous devons*, *vous devez*, *ils doivent*. Fut. *je devrai*. Prés. du Subj. *je doive*, *tu doives*, *il doive*, *nous devions*, *vous deviez*, *ils doivent*.

falloir, være nødvendigt, *(fallant)*, *fallu*, *il faut*, *il fallut*.

Upersonligt Verbum; Part. prés. derfor ubrugeligt. Fut. *il faudra*. Prés. du Subj. *il faille*.

mouvoir, bevæge, *mouvant*, *mû*³⁾, *je meus*, *je mus*.

Prés. de l'Ind. *je meus*, *tu meus*, *il meut*, *nous mouvons*, *vous mouvez*, *ils meuvent*. Fut. *je mouvrai*. Prés.

¹⁾ Assis, siddende; *être assis*, sidde (ligesom *être couché*, ligge).

²⁾ Men i Hunkøn og Flertal *due*, *dus*, *dues* (uden Circonflexe).

³⁾ I Hunkøn og Flertal *mue*, *mus*, *mues*. Sammensætningen *émouvoir*, bevæge Sindet, skrives uden Circonflexe: *ému*.

du Subj. *je meuve*, *tu meuves*, *il meuve*, *nous mouvions*, *vous mouviez*, *ils meuvent*.

pleuvoir, regne, *(pleuvant)*, *plu*, *il pleut*, *il plut*.

Fut. *il pleuvra*.

pouvoir, kunne, *pouvant*, *pu*, *je peux*, *je pus*.

Prés. de l'Ind. *je peux*, *tu peux*, *il peut*, *nous pouvons*, *vous pouvez*, *ils peuvent*. 1. Pers. Ental har Biformen *je puis* (i Spørgeform altid *puis-je* [pɥi:ʒ]?) Fut. *je pourrai*. Prés. du Subj. *je puisse*, *tu puisses*, *il puisse*, *nous puissions*, *vous puissiez*, *ils puissent*.

recevoir, modtage, *faa*, *recevant*, *reçu*, *je reçois*, *je reçus*.

Prés. de l'Ind. *je reçois*, *tu reçois*, *il reçoit*, *nous recevons*, *vous recevez*, *ils reçoivent*. Fut. *je recevrai*. Prés. du Subj. *je reçoive*, *tu reçoives*, *il reçoive*, *nous recevions*, *vous receviez*, *ils reçoivent*.

Saaledes de andre Verber paa -cevoir (lat. -cipere): *apercevoir*, bemærke, *concevoir*, fatte, *décevoir*, skuffe.

savoir, vide, *sachant*, *su*, *je sais* [se]¹⁾, *je sus*.

Prés. de l'Ind. *je sais*, *tu sais*, *il sait*, *nous savons*, *vous savez*, *ils savent*. Impf. de l'Ind. *je savais*. Fut. *je saurai*. Prés. du Subj. *je sache*. Impér. *sache*, *sachez*.

valoir, gælde, *du*, *valant*, *valu*, *je vau*, *je valus*.

Prés. de l'Ind. *je vau*, *tu vau*, *il vaut*, *nous valons*, *vous valez*, *ils valent* [val]. Fut. *je vaudrai*. Prés. du Subj. *je vaille* [va:j], *tu vailles*, *il vaille*, *nous valions* [valjō], *vous valiez*, *ils valaient*.

voir, se, *voyant*, *vu*, *je vois*, *je vis*.

Prés. de l'Ind. *je vois*, *tu vois*, *il voit*, *nous voyons*, *vous voyez*, *ils voient*. Fut. *je verrai*²⁾. Prés. du Subj. *je voie*, *nous voyions*.

¹⁾ I Spørgeform (f. Eks. *que sais-je?*) er Udtalen [sɛ:ʒ].

²⁾ Sammensætningerne *prévoir*, forudse, og *pouvoir*, forsyne, har i Fut. *je prévoirai* og *je pourvoirai*.

vouloir, ville, voulant, voulu, je veux, je voulais.

Prés. de l'Ind. *je veux, tu veux, il veut, nous voulons, vous voulez, ils veulent* [vøɛl]. Fut. *je voudrai*. Prés. du Subj. *je veuille* [vøɛ:j], *tu veuilles, il veuille, nous voulions* [vuljɔ̃], *vous vouliez, ils veuillent*. Impér. *veuillez*, behag, vær saa god!¹⁾

§ 148. Sammenfattende Bemærkninger om de uregelmæssige Verber.

1) Stammen (sml. § 133) kan — undtagen i Verberne *avoir* (Stamme *av-*) og *savoir* (Stamme *sav-*), hvor Participiet har faaet en særegen Form — altid findes af *Part. présent* ved Bortkastelse af Endelsen *-ant*. I *dire* er Stammen *dis-*, i *écrire* *écrio-* osv.

2) I adskillige Stammer skifter Vokalen (§ 18); saaledes i *venir* (*je viens — nous venons*), i *pouvoir* (*je peux — nous pouvons*), i *devoir* (*je dois — nous devons*), i *prendre* (*nous prenons — ils prennent*).

3) Ender Stammen paa Konsonant, bortfalder denne i Reglen foran konsonantisk Endelse, d. v. s. foran Endelserne *s*, *t* i Ental af *Prés. de l'Ind.* og foran Infinitivsendelsen *re*: *je dors* (Stamme *dorm-*), *dire* (Stamme *dis-*) osv.²⁾

4) Et udlydende *l* i Stammen bliver foran Konsonant til *u* (§ 20): *il faut, il faudra* (St. *fal-*) og *mouilleres* foran det stumme *e* i *Prés. du Subj.*: *je veuille* (St. *voul-*)³⁾.

¹⁾ Talemaaden *en vouloir à*, være vred paa, har i Impératif *ne m'en veux* (el. *veuille*) *pas* og *ne m'en voulez* (el. *veuillez*) *pas*, vær ikke vred paa mig.

²⁾ En Rolle spiller i Infinitiv — saavel som i Futurumsdannelsen, f. Eks. *je vaudrai, je viendrai* — det *d*, der i visse Tilfælde har udviklet sig mellem et oprindeligt *l* eller *n* og *r* (§ 22): *moudre* (tidligere *moldre*), *craindre*. — Paa lignende Maade har der i Verber som *connaître* mellem *s*, da det endnu udtaltes, og *r* udviklet sig et *t* (tidl. *conoistre*).

³⁾ Her undtages *moudre* (*Prés. du Subj. je moule*).

5) En Del Verber har i *Passé défini* i Stedet for den almindelige Form, hvor den betonedede Bøjningsendelse er føjet til Stammen (f. Eks. *conduire* (St. *conduis-*) — *je conduisis*), en saakaldt stærk Form, med Tonen paa Stammen: *faire — je fis, venir — je vins* osv.

Ligeledes har mange Verber et stærkt *Part. passé*: *mort, craint, su* osv.

6) Korte Futurumsformer fremkommer i nogle Verber paa *-ir* og i Verberne paa *-oir* (undtagen *asseoir*) ved, at det ubetonede *i* eller *oi* bortfalder: *je courrai, je mourrai*. — Former med dobbelt *r* er: *j'acquerrai, je courrai, je mourrai, je pourrai, je verrai* og (under Indflydelse af dette sidste) *j'enverrai* (af *envoyer*).

7) 4 Verber har Endelsen *-tes* i *Prés. de l'Ind.*, 2. Pers. Flert., nemlig *être, dire, redire* og *faire*: *vous êtes, dites, redites, faites*.

8) 4 Verber har Endelsen *-ont* i *Prés. de l'Ind.*, 3. Pers. Flert., nemlig *avoir, être, aller* og *faire*: *ils ont, sont, vont, font*.

9) 4 Verber danner Imperativ af *Prés. du Subj.*, nemlig *avoir, être, savoir* og *vouloir*: *aie, sois, sache, veuille*.

II. Verbernes Art og Styrelse.

A. Transitive og intransitive Verber.

§ 149. Transitive Verber er saadanne, der kan forbindes med direkte Objekt, d. v. s. Styrelsen (Angivelsen af, paa hvem eller hvad Verbets Handling virker) knyttes direkte til Verbet uden Præposition: *Pierre frappe Paul*. Intransitive Verber kræver derimod Præposition foran Styrelsen, forsaavidt de overhovedet kan have Styrelse: *Pierre pense à Paul*.

Mange Verber kan bruges paa begge Maader. Saaledes f. Eks. *croire*: *croire qn.*, tro en; *croire qch.*, tro

noget — *croire à qch.* (f. Eks. *l'immortalité*), tro paa (Udødeligheden); *croire en Dieu*, tro paa Gud.

I nogle Verber ændres Betydningen stærkt, naar de gaar over fra den ene Funktion til den anden. Det er navnlig Tilfældet med følgende:

assister à qch. (f. Eks. *à une fête*), overvære — *assister qn.*, staa en bi.

manquer de qch., mangle, have Mangel paa: *il manque de tout*, han mangler alt; *manquer à* (f. Eks. *à son devoir*), svigte — *manquer qch.*, forfejle (f. Eks. *manquer son coup, le but*); *manquer qn.*, ikke træffe en.

prétendre qch., paastaa — *prétendre à qch.*, gøre Fordring paa. *répondre qch.*, svare — *répondre à qch.*, stemme med: *la fin répond au début*, Enden svarer til Begyndelsen; *répondre de qch.*, indestaa for: *je ne réponds de rien*, jeg svarer ikke for noget.

tenir qch., holde — *tenir à qch.*: 1) hænge ved noget¹⁾ (sætte Pris paa): *tenir à la vie, à l'argent; je tiens à vous dire cela*, jeg ønsker at sige Dem dette; 2) hænge sammen med (bero paa): *cela tient à votre état de santé*, det kommer af Deres Helbredstilstand.

user de qch., bruge (= *se servir de, employer*): *user de sa raison*, bruge sin Forstand; *user de ruse avec qn.*, bruge List overfor en — *user qch.*, opbruge, opslide: *user ses yeux*, slide sine Øjne op.

§ 150. Et oprindelig transitivt Verbum bliver navnlig intransitivt gennem absolut Anvendelse (d. v. s. gennem Underforstaaelse af et Objekt). Saaledes f. Eks. *tirer (un coup de fusil)* — *tirer sur qn.*, skyde paa en; *répondre (qch.)* — *répondre à une lettre*, svare paa et Brev; *décider (qch.)*, bestemme noget) — *décider d'une affaire*, afgøre en Sag.

En anden Maade, hvorpaa et transitivt Verbum tit bliver intransitivt, er gennem refleksiv Anvendelse med bortkastet *se*. Saaledes: *rompre* (egentlig *se rompre*), gaa i Stykker; *tourner*, dreje sig rundt (*la terre tourne sur son axe*); *tenir*, holde sig,

¹⁾ Sml. Udtryk som: *le fruit tient à la branche*, Frugten hænger fast ved Grenen; *sa vie ne tient qu'à un fil*, hans Liv hænger i en Traad.

holde ud (*je ne tiens plus sur mes jambes*, jeg kan ikke længer holde mig oprejst; *tenir contre l'ennemi*, holde Stand mod Fjenden).

§ 151. Et oprindelig intransitivt Verbum kan blive transitivt paa følgende Maader:

1) ved at anvendes faktitivt (d. v. s. saaledes at det i Stedet for at betyde «gøre det og det» gaar over til at betyde «lade gøre det og det»): *descendre (monter) qch.* (f. Eks. *une malle*), bringe noget (en Kuffert) ned (op); *passer qn. à l'autre bord*, færgе en over; *sortir une voiture de la remise*, trække en Vogn ud af Skuret.

2) derved, at Handlingens Aarsag opfattes som Objekt: *pleurer la mort de qn.*, græde over ens Død; *puer le tabac* [taba], stinke af Tobak.

3) ved Bevægelsesverber, ved at Stedet for Bevægelsen bliver Objekt: *descendre (monter) un escalier*, gaa ned (op) ad en Trappe; *passer une rivière*, sætte over en Flod; *sauter une barrière*, springe over en Skranke.

Desuden kan mærkes den transitive Brug af Verbet i Udtryk som: *sonner le domestique*, ringe paa Tjeneren; *gronder un enfant*, skælde paa et Barn; *siffler son chien*, fløjte ad sin Hund; *siffler une pièce*, pibe et Stykke ud; *monter un cheval*, ride paa en Hest; *monter un navire*, være ombord paa et Skib.

§ 152. I en Del Tilfælde er der Forskel mellem dansk og fransk Sprogbrug, saaledes at det danske Verbum er transitivt, medens det tilsvarende franske er intransitivt, eller omvendt.

1) Af Verber, som paa Dansk bruges transitivt (uden Præposition), men paa Fransk intransitivt, kan navnlig mærkes følgende, som forbindes med *de*: *manquer de*, mangle, *user de*, bruge (*abuser de*, misbruge), *changer de*, skifte, *hériter de*, arve, *jouir de*, nyde, *convenir de*, vedgaa, indrømme: *Changer de vêtements, de linge*, skifte Klæder, Linned. — *Il a hérité d'une maison*, han har arvet et Hus; *il a hérité de son oncle*, han har arvet sin Onkel (*il a hérité (d')une maison de son oncle*). — *L'estime dont il jouit*, den Agtelse, han nyder. — *Il faut en convenir*, det maa man indrømme.

2) Verber, som paa Dansk bruges intransitivt (med Præposition), men paa Fransk er transitive, er f. Eks. følgende: *appeler*, kalde paa, *attendre*, vente paa, *écouter*, høre paa, *demander qch.*, spørge (bede) om noget, *demander qn.*, spørge efter en (*demander qch. à qn.*, spørge, bede en om noget), *franchir*, sætte

over, *précéder*, gaa foran: *Qui m'appelle?* hvem kalder paa mig? — *Écoutez-moi!* hør paa mig! — *Le roi était précédé de ses gardes*, foran Kongen gik hans Livvagt. — *Franchir un fossé* [fose], springe over en Grøft.

B. Refleksive Verber.

§ 153. Ved egentlige Refleksiver forstaas saadanne refleksive Verber, ved hvilke se ikke har selvstændig Funktion som Objekt eller Hensynsbetegnelse, men kun er føjet til Verbet som en Slags Forstærkelse af Subjektet¹⁾: *s'échapper*, undslippe, *s'avancer*, rykke frem, *s'apercevoir*, bemærke (= *apercevoir*), *s'en aller*, gaa bort, *s'enfuir*, flygte bort osv.

Adskillige af denne Art Verber kan i moderne Sprog kun bruges refleksivt, idet Formen uden *se* er gaaet af Brug²⁾. Saaledes f. Eks. *s'écrier*, udbryde, *se souvenir*, huske, *se repentir*, fortryde, *se moquer*, spotte, *s'emparer*, bemægtige sig.

For de egentlige Refleksiver gælder den Regel, at de, saafremt de kan have Styrelse, forbindes med *de*: *Les ennemis se sont emparés de la ville*, Fjenderne har bemægtiget sig Byen. — *Une chose dont je me souviendrai longtemps*, en Ting, som jeg længe vil huske. — *Je m'en aperçois*, jeg ser det.

Anm. 1. Hvor Formen uden *se* og Formen med *se* bruges ved Siden af hinanden, har de i en Del Tilfælde faaet forskellig Betydning. Saaledes: *douter*, tvivle — *se douter de*, ane; *passer*, gaa forbi — *se passer*, foregaa, *se passer de*, undvære; *aviser*, faa Øje paa — *s'aviser de*, finde paa, driste sig til.

¹⁾ Ligesom paa Dansk i «han red sig under Ø» eller «se sig om».

²⁾ Forholdet var i det gamle Sprog det, at næsten alle Intransitiver (og i Analogi med dem en Del Transitiver) uden Forskel brugtes baade med og uden *se*. Man sagde f. Eks. baade *crier* og *se crier*, baade *dormir* og *se dormir* osv.

Undertiden svarer de to Former til hinanden som transitivt og intransitivt Udtryk: *arrêter qn.*, stanse en — *s'arrêter*, stanse; *éveiller*, vække — *s'éveiller*, vaagne; *taire qch.*, fortie — *se taire*, tie¹⁾.

Anm. 2. En refleksiv Infinitiv kan efter *faire* miste sit Pronomen²⁾. Dog er dette i moderne Sprog sjældent udenfor faste Udtryk som *faire taire*, *faire souvenir*, *faire repentir*, *faire asseoir qn.*: *Faites-le taire!* faa ham til at tie! — *Je l'en ferai repentir*, jeg skal faa ham til at fortryde det.

§ 154. Uegentlige Refleksiver fremkommer, naar det refleksive Pronomen staar ved Verbet som Objekt eller Hensynsbetegnelse. Saaledes er *se* Objekt i *se cacher*, skjule sig, *se laver*, vaske sig, *s'asseoir*, sætte sig; — Hensynsbetegnelse i *se rappeler qch.*, genkalde sig noget (= *se souvenir de qch.*), *se donner de la peine*, gøre sig Ulejlighed, *se couper le doigt*, skære sin Finger osv.

Anm. Refleksive Former af denne Slags har ofte **reciprok** Betydning (sml. § 128., Anm.): *Ils se sont écrit des lettres*, de har skrevet Breve til hinanden. — *Nous nous sommes parlé*, vi har talt med hinanden.

Gør Tydelighedshensyn det ønskeligt at fremhæve den reciproke Betydning, kan dette (foruden ved *l'un l'autre*, Dativ *l'un à l'autre*) ske ved Tilføjelse af *mutuellement* eller *réciroquement*: *Il faut s'aider mutuellement* (ogsaa *s'entr'aider*), man bør hjælpe hinanden (hverandre).

C. Upersonlige Verber.

§ 155. Upersonlige Verber og Verbaludtryk bruges med Intetkønsordet *il* som Subjekt (§ 107): *Il pleut*, det regner; *il neige*, det sner; *il fait froid*, det er koldt; *il est tard*, Klokken er mange; *il est quatre heures*, Kl. er fire osv.

¹⁾ I det gamle Sprog var baade *arrêter*, *éveiller* og *taire* intransitive og er først senere blevet transitive (efter § 151.).

²⁾ I Bogsproget kan ogsaa efter *laisser*, *entendre* og *voir* *se* findes udeladt.

Rent upersonlige er kun de Udtryk, som betegner Vejr- og Tidsforhold. I andre Tilfælde staar *il* som foreløbigt Subjekt, og efter Verbet kommer i Form af et Substantiv, en Infinitiv eller en hel Sætning et egentligt eller logisk Subjekt: *Il me faut beaucoup d'argent*, jeg behøver mange Penge. — *Il vaut mieux s'en aller*, det er bedre at gaa. — *Il parait que je me suis trompé*, det lader til, at jeg har taget fejl.

III. Brugen af Maaderne.

A. Indikativ og Konjunktiv.

§ 156. Den teoretiske Forskel mellem Indikativ og Konjunktiv er den, at i Indikativ fremsættes et Faktum, medens Konjunktiv er Udtryk for det uvisse eller blot mulige.

Men herved er at bemærke, at Indikativ i høj Grad har trængt sig ind i Konjunktivs Plads, og at Konjunktiv i det hele er bestemt til at forsvinde af Sproget. I det daglige Sprog bruges den udenfor staaende Vendinger saa godt som ikke; i det mere soignerede Talesprog bruges den vel til Dels, men i det hele er det væsentlig kun for det litterære Sprog, de nedenfor angivne Regler gælder.

§ 157. I Hovedsætninger bruges Konjunktiv navnlig for at udtrykke 1) Ønske og 2) Befaling (3. Persons Imperativ): *Que Dieu me pardonne!* Gud forlade mig! — *Que cela n'arrive plus!* lad det ikke ske mere (det maa ikke ske mere).

En Hovedsætningskonjunktiv bruges med et *que*¹⁾ (der indeholder det samme som dansk gid eller lad)

¹⁾ Dette *que* var ikke oprindeligt, men er kommet ind ved en Forestilling om Konjunktiven som styret af en underforstået Hovedsætning (*je souhaite que, je veux que, faites que* el. l.).

udenfor staaende Formler som f. Eks. *Vive la république!* Rep. level! *Soit* [swat]! lad gaa da! *Soit dit entre nous!* lad det være sagt mellem os! osv.

En i Skriftsproget almindelig Konjunktiv er ogsaa *Plus-que-parfait du Subjonctif*, brugt i hypotetiske Hovedsætninger i Stedet for *Conditionnel passé*: *Je l'eusse fait, si j'avais (j'eusse) pu*, jeg vilde have gjort det, hvis jeg havde kunnet (i Talesproget altid: *je l'aurais fait, si j'avais pu*). — Saaledes ogsaa: *On eût dit = on aurait dit (que . . .)*, man skulde have troet (, at . . .).

§ 158. I Genstandssætninger bruges Konjunktiv i følgende Tilfælde:

1) Efter Viljesverber (d. v. s. Udtryk for Befaling, Fordring, Ønske, Stræben, Tilladelse, Forbud): *Voulez-vous que je vous dise la vérité?* Vil De have, jeg skal sige Dem Sandheden? — *Je désire qu'ils soient heureux*, jeg ønsker, at de maa blive lykkelige. — *Faites que ce bruit finisse*, sørg for, at den Støj hører op. — *Je consens qu'il vienne*, jeg gaar ind paa, at han maa komme.

Anm. *Dire* kan være Viljesverbum: *Dites-lui que je suis là et qu'il vienne tout de suite!* Sig til ham, at jeg er her, og at han skal komme straks. — Ligeledes *entendre* med Betydningen forde, ville have: *J'entends qu'on m'obéisse* (= *j'entends être obéi*), jeg forlanger at blive adlydt.

2) Efter Udtryk for Nægtelse eller Tvivl: *Je nie (je doute) que cela soit*, jeg nægter (tvivler paa), at det er Tilfældet.

Saaledes især efter Menings- og Ytringsverber, som er brugt nægtende, spørgende eller betinget (forudsat at Bisætningsens Indhold fremstilles som uvist)¹⁾. Det hedder: *Je crois qu'il l'a fait*, jeg tror, at han har gjort det, men: *Je ne crois pas qu'il l'ait fait*. — *Croyez vous qu'il l'ait fait?* — *Si vous croyez qu'il l'ait fait, dites-le-moi* (saa sig mig det). Ligeledes: *Je ne dis pas que*

¹⁾ Derimod f. Eks. *Il ne sait pas que je suis son ami* (Bisætningsens Indhold fremsættes som et Faktum).

tu aies tort, jeg siger ikke, Du har Uret. — *Trouvez-vous que cela soit bien héroïque?* Synes De, at det er meget heltemodigt?

3) Efter Udtryk for Sindsstemning (Glæde, Sorg, Frygt, Forundring, Skam), ogsaa hvor der tales om noget faktisk foregaaet: *Je suis content (bien aise, heureux) que vous ayez réussi*, det glæder mig, at De har haft Held med Dem. — *N'ayez pas peur qu'il recommence!* Vær ikke bange for, at han skal gøre det igen. — *Je m'étonne qu'il fasse tant pour vous nuire*, det undrer mig, at han gør saa meget for at skade Dem. — *J'ai honte qu'il se soit conduit ainsi*, jeg skammer mig over, at han har opført sig saadan.

§ 159. I **Subjektssætninger**, α: Atsætninger, der staar som egentligt Subjekt efter upersonlige Udtryk, bruges Konjunktiv (naar ikke det upersonlige Udtryk betegner Vished eller Sandsynlighed): *Il faut qu'il meure*, han maa dø. — *Il vaut mieux qu'il s'en aille*, det er bedre, han gaar. — *Il est impossible qu'il n'en sache rien*, det er umuligt, at han ikke ved noget om det¹⁾.

§ 160. I **relative Sætninger**, der udtrykker Egenskab, bruges Indikativ for at betegne, at Egenskaben findes: *Voilà un homme qui pourra s'en charger*, dér er en Mand, som kan paatage sig det.

Derimod bruges der Konjunktiv: 1) enten for at betegne, at Egenskaben søges (ønskes), eller 2) for at benægte eller betvivle dens Tilstedeværelse (Relativsætningen er i dette Tilfælde Led af et nægtende, spørgende eller betinget Udtryk): *Trouvez-moi un homme qui puisse s'en charger*, skaf mig en Mand, som kan paatage sig

¹⁾ Derimod f. Eks.: *Il est (c'est) sûr qu'il l'a fait*, det er sikkert, at han har gjort det (men *il n'est pas sûr qu'il l'ait fait*). — *Il paraît que vous avez tort*, det ser ud til, at De har Uret.

det. — *Je ne connais personne qui puisse s'en charger*, jeg kender ingen, som kan paatage sig det. — *Connaissez-vous quelqu'un qui puisse s'en charger?* — *Si vous connaissez quelqu'un qui puisse s'en charger, veuillez me l'envoyer* (saa vær saa god at sende ham til mig). — *Il n'a rien dit qui m'ait surpris*, han har ikke sagt noget, der har overrasket mig.

I Skriftsproget bruges desuden i Reglen Konjunktiv i saadanne relative Sætninger, der hører til Forstaaelsen af Superlativer: *C'est le meilleur homme que je connaisse*, det er det bedste Menneske, jeg kender. — *C'est bien le moins que vous puissiez faire*, det er da det mindste, De kan gøre.

§ 161. I følgende Arter af **Konjunktionsbisætninger** bruges Konjunktiv:

1) I Hensigtssætninger: *Je vous dis cela pour que vous le sachiez*, jeg siger Dem det, for at De kan vide det. — *Afin que vous n'en doutiez pas*, for at De ikke skal tvivle derom.

Ligeledes i Følgesætninger, hvori der lægges en Bibetydning af Hensigt: *Faites en sorte que tout le monde soit content*, mag det saadan at (sørg for at) alle bliver tilfredse.

2) I Indrømmelsessætninger: *Bien que (gl.dags quoique) je sois pauvre, je suis honnête homme*, skønt jeg er fattig, er jeg dog en hæderlig Mand. — *Soit qu'il pleuve soit qu'il neige* (ogsaa: *qu'il pleuve ou neige*), hvad enten det regner eller sner.

Herhen hører Brugen af Konjunktiv efter ubestemt relative Udtryk, dels de ubestemt relative Pronominer (§ 129), dels det adverbielle Udtryk *si . . . que*, hvor . . . end (gl.dags ogsaa *quelque . . . que*): *Si malade qu'elle soit (quelque malade qu'elle soit)*, hvor syg hun end er.

3) I Betingelsessætninger undtagen i dem, der indledes med *si*: *Pourvu qu'il vienne*, naar blot (bare) han nu kommer. — *Il ne fera pas cela, à moins que*

vous lui parliez, han gør det ikke, med mindre De taler med ham. — *Au cas que le bureau soit fermé* (almindeligere: *dans le cas où le bureau serait fermé*), i Fald Kontoret er lukket.

Si har Indikativ. Dog bruger Skriftsproget (aldrig Talesproget) undertiden Konjunktiv, naar Verbet staar i *Plus que-parfait*: *Je l'aurais* (el. *je l'eusse*) *fait*, *si j'avais* (el. *j'eusse*) *pu* (sml. § 157, Anm.). — Skulde et *si* gentages efter *et* eller *ou*, kan det erstattes med *que*, og efter det bruges Konjunktiv: *S'il vient et qu'il vous reconnaisse* (= *et s'il vous reconnaît*).

4) I de Tidsbisætninger, der indledes med *avant que*, førend, og *jusqu'à ce que* [gyskask(ø)] (ogsaa *en attendant que*), indtil: *Avant que cela ce fasse, il passera bien de l'eau sous le pont*, førend det sker, vil der løbe meget Vand i Stranden. — *Restez jusqu'à ce qu'il fasse beau*, bliv, indtil det bliver godt Vejr.

5) Efter *sans que*, uden at: *Cela arrive sans qu'on s'en aperçoive*, saadan noget hænder, uden at man mærker det.

B. Infinitiv.

§ 162. Infinitiv fungerer i enkelte Tilfælde som Sætningsverbum, nemlig: 1) i Udraab: *Plutôt mourir!* hellere dø! *Et dire que . . .*, og saa tænke sig, at . . .¹⁾; og 2) i korte spørgende og relative Sætninger: *Que faire?* hvad skal jeg gøre? *Il ne savait que répondre*, han vidste ikke, hvad han skulde svare. *Il n'a pas de quoi vivre*, han har ikke noget at leve af.

Ellers er Infinitiv at opfatte som Verbets **substantiviske** Form, der i Sætningen optræder paa de samme Maader som Substantiverne, nemlig som Subjekt, Præ-

¹⁾ En lignende Infinitiv bruges undertiden med Betydning af Imperativ: *Voir* (= *voyez*) *page 5*. — *S'adresser au concierge*, man henvende sig til Portneren.

dikatsord, Objekt og styret af Præposition. I nogle af sine Funktioner staar Infinitiven **ren**, i andre bruges den derimod med Præpositionen **de** som Infinitivsmærke¹⁾.

§ 163. Som **Subjekt** bruges Infinitiven især efter Verbet (nemlig som egentligt Subjekt i upersonlige Sætninger) og staar da med **de**: *C'est un plaisir de vous voir si bien portant*, det er en Fornøjelse at se Dem saa rask. — *Il est temps de partir*, det er paa Tide at komme af Sted. — *Il me tarde de le revoir*, jeg længes efter (egl. det varer længe for mig) at se ham igen.

Er Infinitiven undtagelsesvis (mest i staaende Talemaader) brugt som Subjekt foran Verbet, staar den derimod **ren**: *Promettre et tenir sont deux*, at love og holde er to Ting. — *Vouloir, c'est pouvoir*, at ville er at kunne (man kan, hvad man vil).

Anm. Efter enkelte upersonlige Udtryk staar Infinitiven **ren**, især efter *il faut*, *il vaut mieux* og *il vaut autant*: *Il faut partir*, vi maa af Sted. — *Il vaut mieux* (ogsaa *mieux vaut*) *se taire*, det er bedre at tie²⁾.

§ 164. Som **Prædikatsord** staar Infinitiven altid **ren**: *Cela serait demander l'impossible*, det vilde være at forlange det umulige. — *Il semblait rêver*, han syntes at drømme. — *Voilà qui s'appelle parler*, det kan man kalde at tale.

Anm. Efter **c'est** med en Infinitiv som Prædikatsord plejer en Infinitiv, der er egentligt Subjekt, at faa tilføjet et **que**: *C'est se perdre que d'agir ainsi*, det er at ødelægge sig selv at handle saadan (sml. § 122, 1: *C'est une belle chose que la musique*).

§ 165. Som **Objekt** (o: styret af et transitivt Verbum) staar Infinitiven i Reglen med **de**: *J'ai résolu de*

¹⁾ Et *de*, som altsaa svarer til tysk *zu*, engelsk *to*, dansk *at*.

²⁾ *Il vaut mieux se taire que de dire des sottises*, det er bedre at tie end at sige Dumheder (en Infinitiv, der staar som andet Sammenligningsled, har i Reglen *de*).

partir, jeg har besluttet at rejse. — *Promettez-moi de venir*, lov mig at komme. — *Il craint d'échouer*, han frygter for at have Uheld med sig (at det ikke skal lykkes ham).

Herved er imidlertid at bemærke:

1) Nogle Verber bruger Infinitiven med *à* i Stedet for med *de*. Dette gælder navnlig Verberne *apprendre*, lære, *chercher*, søge, *avoir*, have, *commencer*, begynde, og *continuer*, vedblive: *Elle apprend à danser*, hun lærer at danse. — *Il m'a appris* (ogsaa *enseigné*) *à lire*, han har lært mig at læse. — *On cherche à me nuire*, man søger at skade mig. — *J'ai à travailler*, jeg skal arbejde. — *Vous n'avez qu'à choisir*, De behøver bare at vælge. — *La neige commence à tomber*, Sneen begynder at falde.

2) Ikke faa Verber styrer ren Infinitiv, nemlig: a) Modalverberne (*devoir*, *pouvoir*, *vouloir*, *oser*); b) de fleste Menings- og Ytringsverber; c) enkelte Viljesverber (især *aimer*, holde af, *désirer*, ønske, *entendre*, forlange, ville); d) Verberne *faire*, *laisser*, lade, *entendre*, høre, og *voir*, se: *Vous devez le faire*, De bør gøre det¹). — *Je crois vous comprendre*, jeg tror at forstaa Dem. — *Je pense partir demain*, jeg har i Sinde at rejse i Morgen. — *Il nie l'avoir fait*, han nægter at have gjort det. — *J'aime mieux travailler*, jeg vil hellere arbejde. — *J'entends être obéi*, jeg forlanger at blive adlydt (sml. § 158,1, Anm.). — *Je ferai venir le médecin*, jeg vil lade Lægen komme²).

¹) Men: *Vous lui devez de le faire*, De skylder ham at gøre det.

²) *Faire* staar saaledes, i Mods. til dansk Sprogbrug, altid umiddelbart ved sin Infinitiv. Ved *laisser*, *entendre* og *voir* kan siges baade f. Eks. *J'ai vu entrer le jeune homme* og *j'ai vu le jeune homme entrer*. — Mærk Forskellen i Betydningen mellem *faire*, lade, bevirke, og *laisser*, lade, finde sig i: *Je l'ai fait*

Hertil kommer, at ved Bevægelsesverber bruges som et Slags Objekt ofte ren Infinitiv for at udtrykke Bevægelsens Hensigt: *Je suis venu vous dire adieu*, jeg er kommen for at sige Dem Farvel¹). — *Allez (courez) le lui dire!* gaa (løb) hen og sig ham det. — *Envoyer chercher qch.*, sende Bud efter noget (egl. sende (en) af Sted for at hente noget).

Anm. 1. Nogle Verber vakler i Brugen. Saaledes har af de allerede nævnte *commencer* og *continuer* undertiden Infinitiv med *de*, *aimer* undertiden Inf. med *à*. Endvidere siges f. Eks. baade *manquer de tomber* og *manquer tomber*, være nær ved at falde²).

Anm. 2. Fransk foretrækker ofte den kortere Udtryksmaade med Infinitiv som Objekt, hvor vi paa Dansk bruger en Atsætning. Saaledes f. Eks.: *Il prétend le tenir d'une personne digne de foi*, han paastaar, at han har det fra en troværdig Person. — *Il se sentait mourir*, han følte, at han var ved at dø.

§ 166. Styret af Præposition bliver Infinitiven i de Tilfælde, hvor et Substantiv vilde blive det: *Je me souviens de l'avoir rencontré*, jeg husker at have truffet ham (*se souvenir de qch.*). — *Je pense à y aller*, jeg tænker paa at gaa derhen (*penser à qch.*). — *Il l'a fait sans hésiter*, han har gjort det uden at betænke sig (*sans hésitation*).

Imidlertid kan ikke alle Præpositioner bruges ved Infinitiv, men kun *à* og *de* (med Sammensætninger, f. Eks. *jusqu'à*, *près de*), *sans*, *après*, *pour* og *par*. — *Par* bruges

partir, jeg har sendt ham af Sted; *je l'ai laissé partir*, jeg har ikke sat mig imod, at han rejste.

¹) *Venir faire qch.*, komme for at — *venir de faire qch.*, nylig (§ 141, Anm. 2) — *venir à faire qch.*, tilfældigt: *S'il venait à passer*, hvis han skulde komme forbi.

², «Være nær ved» udtrykkes ogsaa undertiden ved *penser*: *J'ai pensé tomber*, jeg var nær ved at falde. — *Manquer* bruges ved Infinitiv ogsaa med Betydningen undlade: *Ne manquez pas de vous y trouver*, undlad ikke at komme til Stede.

endda kun efter Verberne *commencer* og *finir*, begynde (ende) med at (= først — tilsidst): *Il a fini par céder*, tilsidst gav han efter.

Anm. 1. I enkelte Tilfælde bruges en anden Præposition ved Infinitiv end ved Substantiver. Saaledes især efter Verberne *nøde*, *tvinge* (*forcer*, *contraindre*, *obliger*), som i Aktiv ofte og i Passiv næsten altid bruger *de* ved Infinitiver, medens de ved Substantiver kun har *à*: *Il a été forcé de signer*, han blev nødt til at skrive under.

Anm. 2. En fransk Infinitiv med Præposition erstatter ofte en dansk Konjunktionsbisetning, naar den har Subjekt fælles med Hovedsætningen. Saaledes: *Je déjeune avant de sortir*, jeg spiser Frokost, inden jeg gaar ud. — *Arrangez-vous de manière à être prêt*, indret Dem saadan, at De er parat¹⁾.

§ 167. En Forbindelse af Infinitiv med *à* bruges i nogle Tilfælde paa særlig Maade:

1) Med passivisk Betydning, enten henført til et Substantiv²⁾: *C'est un avis à suivre*, det er et Raad, som bør følges; *cette maison est à vendre*, dette Hus er til Salg (skal sælges); *je n'ai pas de temps à perdre*, jeg har ingen Tid at spille; — eller knyttet til et Adjektiv³⁾: *C'est un homme facile à tromper*, det er en Mand, som er let at narre; *ce livre est curieux à parcourir*, denne Bog er morsom at blade igennem.

2) Som Udtryk for Grad, Beskaffenhed (omtrent med Betydning af en Følgesætning): *Elle est laide à faire peur*, hun er gyselig grim (egl.: saa grim, at hun gør Folk bange). — *Son cœur battait à lui rompre la poitrine*, hans Hjerte bankede, saa at det var nær ved at sprænge hans Bryst. — *C'est à mourir de rire*, det er til at dø af Latter over.

¹⁾ Infinitiv med *avant de* svarer altsaa til en Bisætning med *avant que* (førend) og Inf. med *de manière à* til en Bis. med *de (telle) manière que* (saa at). Paa samme Maade svarer til Bisætninger med *à moins que* (med mindre) og *afin que* (for at) Inf. med *à moins de* og *afin de*.

²⁾ Med samme Betydning som latinsk Gerundiv.

³⁾ Som paa Latin andet Supinum.

3) I nogle Talemaader med Betydning af et Participium. hvis Subjekt er man: *A l'en croire*, skulde man tro, hvad han siger; *à vrai dire*, sandt at sige (hvis man taler sandt); *à partir de*, at regne fra (hvis man gaar ud fra) osv.

C. Participierne.

§ 168. Bogsproget (ikke Talesproget) bruger Participierne som en Art Sætningsverber i de saakaldte absolute Konstruktioner, der svarer til Tids- eller Aarsagsbisætninger paa Dansk: *Son père ayant servi dans la cavalerie, elle avait du mépris pour toute autre arme*, da hendes Fader havde tjent i Rytteriet, foragtede hun enhver anden Vaabenart.

Ellers er Participierne at opfatte som Verbets **adjektiviske** Former, der let gaar over til at blive rene Adjektiver og derigennem Substantiver: (*ignorer*, ikke vide) — *Pierre, ignorant cela*, P., som ikke vidste dette — *il est très ignorant*, han er meget uvidende — *un ignorant*, en uvidende Person.

Anm. Participierne bruges meget mere paa Fransk end paa Dansk og erstatter ofte danske Bisætninger (relative Sætninger, Tids- eller Aarsagsbisætninger). Saaledes f. Eks.: *Aussitôt (eller à peine) rentré, il a fait sa malle*, saa snart han var kommen hjem, pakkede han sin Kuffert.

Gaar et *Participe présent* paa Subjektet, ombyttes det oftest med *Gérondif* (§ 170): *Il a dit cela en me regardant d'un air grave*, han sagde dette, idet han betragtede mig med en alvorlig Mine.

§ 169. Om Participiernes **Bøjning** gælder følgende Regler:

1) *Participe présent* bøjes kun, naar det er et rent Adjektiv, **ikke**, naar det staar som Verbum: *On voyait quelques dômes étincelant au soleil*, man saa nogle Kupler, der funkede i Solen. — *Des gens mourant de faim*, Mennesker, som er ved at dø af Sult. (Deri-

mod: *des flèches étincelantes*, funklende Spir; *une femme mourante*, en døende Kvinde).

2) *Participe passé* med Hjælpeverbet *être* retter sig efter **Subjektet**: *Sa mère est morte hier*, hans Moder døde i Gaar. — *Les lettres ont été écrites*, Brevene er skrevne.

Denne Regel gælder ogsaa for *Part. passé* af de egentlige Refleksiver (§ 153): *Elle s'en est souvenue à temps*, hun huskede i Tide derpaa.

3) *Participe passé* med Hjælpeverbet *avoir* retter sig efter **Objektet**, hvis dette gaar foran Verbet, men er ellers uforanderligt: *J'ai écrit quelques lettres*, jeg har skrevet nogle Breve, men: *Les lettres que j'ai écrites*, de Breve, jeg har skrevet. — *Quelle faute ai-je commise?* hvilken Fejl har jeg begaaet?

Den samme Regel gælder for *Part. passé* af de uegentlige Refleksiver (§ 154): *Elle s'est coupée au doigt*, hun har skaaret sig i Fingren (Objektet er *se*). — *Elle s'est coupé le doigt*, hun har skaaret sin Finger (Obj. er *le doigt*). — *Ils se sont écrit des lettres*, de har skrevet Breve til hinanden. — *Les lettres qu'ils se sont écrites*, de Breve, de har skrevet til hinanden.

§ 170. *Gérondif* har Form fælles med *Participe présent*, men er efter sin Oprindelse forskelligt derfra¹⁾. Det bruges i moderne Sprog kun med Præpositionen *en* og er altid ubøjeligt: *Nous nous promenons en chantant*, vi vander af Sted under Sang.

Mellem *Gérondif* og *Part. présent* kan følgende Forskelle i Brugen mærkes:

1) *Gérondif* kan i Modsætning til *Participiet* kun

¹⁾ Det kommer af latinsk Gerundium, der er en substantivisk Form med samme Betydning som Infinitiv; *en chantant* af latinsk in cantando.

gaa paa **Subjektet**. *Je l'ai vu en descendant l'escalier* betyder altsaa: jeg saa ham, da jeg gik ned ad Trappen.

2) Til at udtrykke Middel (dansk ved at . . .) bruges *Gérondif* og ikke *Participe*; omvendt bruges som Udtryk for Aarsag *Participe* og ikke *Gérondif*: *C'est en travaillant durement qu'il a réussi*, han er naaet frem ved at arbejde haardt. — *Ne pouvant pas dormir, je me suis levé*, da jeg ikke kunde sove, stod jeg op.

Anm. Som Udtryk for Samtidighed forstærkes *Gérondif* ofte med *tout*: *Tout en le trompant il le flattait*, samtidigt med at han bedrog ham, smigrede han ham.

IV. Brugen af Tiderne.

§ 171. Fransk *Présent* bruges i Hovedsagen som dansk Nutid. Dog mærkes følgende Forskelle:

1) Fransk bruger *Présent*, medens Dansk bruger Førnutid, om det, der har været i nogen Tid og endnu finder Sted: *Il habite cette maison depuis trois ans* (ogsaa: *Il y a trois ans qu'il habite cette maison*), han har boet i dette Hus i 3 Aar. — *Voilà plusieurs jours que je l'observe*, jeg har nu iagttaget ham i flere Dage.

Anm. Hertil svarer i Fortiden om det, der havde været i nogen Tid og endnu paa et vist Tidspunkt fandt Sted, paa Fransk *Imparfait*, medens Dansk bruger Førdatid: *Il était là depuis midi*, han havde været der siden Middag. — *Il habitait cette maison depuis trois ans* el. *il y avait (voilà) trois ans qu'il habitait cette maison*.

2) Fransk bruger ikke, som Dansk saa tit gør det, Præsens til Udtryk for Fremtid. Til dansk «han kommer paa Tirsdag» svarer paa Fransk: *il viendra* (el. *va venir*) *mardi*.

Anm. Dette faar navnlig Gyldighed for **Bisætninger**, der hører til Hovedsætninger i Fremtid. Medens Dansk i dem bruger Nutid eller Førnutid, bruger Fransk *Futur* eller *Futur*

passé, eftersom Handlingen betegnes som samtidig med eller gaaende forud for Hovedsætningens Handling: *Je vous payerai quand je pourrai*, jeg skal betale Dem, naar jeg kan. — *Vous ferez comme vous voudrez*, De kan gøre, som De vil. — *Je vous enverrai le livre quand je l'aurai lu*, jeg skal sende Dem Bogen, naar jeg har læst den.

Paa samme Maade bruges i Bisætninger, der hører til en *Conditionnel*, ikke som paa Dansk Datid eller Førdatid, men *Conditionnel* eller *Conditionnel passé*: *Je savais qu'il me payerait quand il pourrait*, jeg vidste, at han vilde betale mig, naar han kunde. — *Il avait promis de m'envoyer le livre quand il l'aurait lu* (naar han havde læst den).

Fra disse Regler danner dog Betingelsessætninger med *si* Undtagelse; i dem bruges de samme Tider som paa Dansk: *S'il vient mardi*. — *Je savais qu'il me payerait s'il pouvait*.

§ 172. Datid udtrykkes forskelligt paa Fransk efter dens forskellige Betydning:

1) En Datid, som betegner enten a) det, der **var** i **Færd med** at foregaa (Tilstand) eller b) det, der **plejede** at ske (Sædvane), udtrykkes ved *Imparfait*: a) *Je lisais lorsqu'il est entré*, jeg sad og læste, da han traadte ind. — *Pendant qu'elle écrivait, l'enfant jouait autour d'elle*, medens hun skrev, legede Barnet omkring hende. — b) *Pierre se levait tous les jours à cinq heures*, P. stod op hver Dag Kl. 5. — *Quand il parlait, tout le monde écoutait avec respect* [respe], naar han talte, lyttede alle ærbødigt.

2) Som Udtryk for det, der **indtraf**, bruges derimod i Bogsproget *Passé défini*, i Talesproget *Passé indéfini* (sml. §§ 130 og 140): *Après avoir séjourné quelques jours à Bruxelles, nous partîmes* (eller *nous sommes partis*) *pour Paris*, efter at have opholdt os nogle Dage i B., rejste vi til P.

I sammenhængende Fortælling bruger Bogsproget *Passé défini* og *Imparfait* efter følgende Regler:

a) Med *Passé défini* udtrykkes Fortællingens **Handling** i dens

Indtræden og dens Skridt fremad¹⁾: *C'était à l'extrémité (Udkanten) du village: une fenêtre s'ouvrit, et un homme y parut, armé d'un couteau. Il sauta à terre et se mit à courir à travers champs* (tværs over Markerne).

b) Med *Imparfait* udtrykkes **Indledning** til Handlingen eller **Pavser** deri. Saadanne Pavser fremkommer, hvor man i Fortællingen stopper op for at angive Baggrund for det fortalte, nærmere Omstændighed derved, Aarsag dertil el. lign. Eks.:

Après la bataille d'Arcole, Bonaparte parcourait (gennemvandrede) *la nuit le camp. Il aperçut une sentinelle endormie* (*Impf* udtrykker Indledning til Handlingen).

L'arrêt de mort (Dødsdommen) *fut lu par le président. Dans l'auditoire* (mellem Tilhørerne), *pas un bruit ne se faisait entendre* (*Impf*. betegner Situation, Baggrund).

Nous arrivâmes en ville par trois endroits (paa tre Steder), *en chassant les ennemis devant nous. Le maréchal et les généraux couraient* après nous (*Impf*. bet. nærmere Omstændighed).

Ce fut en vain qu'ils essayèrent de la consoler, elle refusait (afviste) *toute consolation* (*Impf*. angiver Grunden til det udsagte).

§ 173. *Passé indéfini* har altsaa Funktion ikke alene som Førnutid, men ogsaa som fortællende Datid. *J'ai mangé la pomme* betyder baade «jeg har spist Æblet» og «jeg spiste (o: gav mig til at spise) Æblet».

Om to Tilfælde, hvor dansk Førnutid ikke kan udtrykkes ved *Passé indéfini*, se § 171.

§ 174. *Plus-que-parfait* er det sædvanlige Udtryk for Førdatid: *J'avais diné quand il est venu*, jeg havde spist, da han kom.

Efter Tidskonjunktionerne da (*quand, lorsque*), efter at (*après que*) og saa snart som (*aussitôt que, dès que, une fois que*) erstattes *Plus-que-parfait* med *Passé antérieur*: *Quand la guerre eut été déclarée*, da Krigen

¹⁾ Undertiden bruges dog paa en særegen dvælende og sammenfattende Maade *Imparfait* for at angive et Resultat (en afsluttende Tilstand): *Le lendemain, la marquise montait sur l'échafaud*, den næste Dag besteg Markisen Skafottet.

var blevet erklæret. — *Aussitôt qu'il fut rentré*, saa snart han var kommen hjem¹⁾.

Om to Tilfælde, hvor dansk Førdatid ikke kan udtrykkes ved *Plus-que-parfait*, se § 171.

§ 175. *Futur* og *Futur passé* er Fremtid og Førfremtid: *J'irai vous voir demain*, jeg skal besøge Dem i Morgen. — *J'aurai fini dans un moment*, jeg vil være færdig om et Øjeblik.

De svarer tit til dansk Nutid og Førnutid; se § 171, 1.

Anm. *Futur* kan bruges med Betydning af en Imperativ: *Vous apporterez le café quand je sonnerai*, vil De bringe Kaffen, naar jeg ringer.

Futur passé bruges undertiden som Udtryk for en Formodning: *Vous verrez qu'il aura manqué le train*, De skal se, han er nok kommen for sent til Toget.

§ 176. *Conditionnel* bruges paa to Maader:

1) I Genstandssætninger som Udtryk for **Førtidens Fremtid**: *Je savais qu'il le ferait*, jeg vidste, at han vilde gøre det (sml. i Nutid: *je sais qu'il le fera*, jeg ved, at han vil gøre det).

Anm. Om *Conditionnel* og *Cond. passé* som Udtryk for det, der er samtidigt med eller gaar forud for en *Conditionnel*, se § 171, 1, Anm.

Herhen hører Brugen af *Conditionnel* til at udtrykke Indrømmelsen «selv om», dels efter *quand même* (*quand bien même, lors même que*): *Quand même tu m'offrirais ton aide* (= *même si tu m'offrais ton aide*), *je ne l'accepterais pas*, selv om Du tilbød mig din Hjælp, vilde jeg ikke tage imod den; — dels hvor Begrebet «selv om» er udtrykt ved to sidestillede Sætninger i *Conditionnel*: *Tu m'offrirais ton aide, (et) je ne l'accepterais pas*²⁾.

¹⁾ Talesproget undgaar *Passé antérieur*, der ligesom *Passé défini* forekommer for bogret. Det udtrykker sig paa anden Maade og siger f. Eks.: *Aussitôt (à peine, une fois) rentré* el. *après être rentré*, da han var kommen hjem; *aussitôt le malheur connu*, saa snart Ulykken var blevet bekendt.

²⁾ Den sidste af disse to Sætninger kan indledes med et *que*: *Tu m'offrirais ton aide, que je ne l'accepterais pas* (§ 193, 5).

2) I de saakaldte hypotetiske Hovedsætninger som Udtryk for den **betingede Fremtid**: *Je le ferais, si je pouvais*, jeg vilde gøre det, hvis jeg kunde (*je l'aurais fait, si j'avais pu*, jeg vilde have gjort det, hvis jeg havde kunnet). — *Que deviendrais-je sans vous?* Hvad skulde jeg blive til uden Dem?

Anm. Denne *Conditionnel* gaar i visse Tilfælde over til væsentlig blot at blive et Udtryk for Usikkerhed. Saaledes især for at betegne noget som ønskeligt: *Vous devriez faire cela*, De burde gøre det; *je voudrais*, jeg kunde have Lyst til, jeg vilde ønske; *j'aurais voulu*, jeg kunde have haft Lyst til; — og i forundrede Spørgsmaal og Udraab: *Serait-ce [sre:s] vrai?* Skulde det være sandt? *Vous refuseriez?* Siger De virkelig nej?

§ 177. Af **Konjunktivs Tider** svarer *Présent* ikke blot til Indikativens Nutid, men ogsaa til dens Fremtid. Sml. f. Eks.: *Je crois qu'il le fera* og: *Je ne crois pas qu'il le fasse*.

Konjunktivens *Imparfait* svarer paa samme Maade teoretisk talt baade til Indikativs Datid og til *Conditionnel*. Men *Imparfait du Subjonctif* er fuldstændigt gaaet ud af Talesproget, og ogsaa i Skriftsproget indskrænkes dens Anvendelse mere og mere. Den erstattes med *Présent du Subjonctif* eller med *Conditionnel*: *Je voudrais que vous me présentiez*, jeg vilde gerne have, De vilde præsentere mig. — *Si j'avais un ami qui m'aimerait*, hvis jeg havde en Ven, der holdt af mig (§ 160,2).

V. Verbets Person og Tal.

§ 178. Verbets Person og Tal bestemmes af **Subjektet**: *Mon frère est malade*. — *Mon frère et ma sœur sont malades*. — Herved er at bemærke:

1) Er Subjektet et relativt Pronomen, retter Verbet sig efter det Ord, det relative Pronomen gaar tilbage paa: *C'est moi qui l'ai fait*, det er mig, der har gjort det.

— *C'est vous-même qui l'avez voulu*, det er Dem selv, der har villet det.

2) Er Subjektet et Kollektiv med en partitiv Styrelse i Flertal, bliver Verbet Flertal: *Une foule de gens vous le diront*, en Masse Mennesker vil sige Dem det.

Anm. *La plupart*, Størstedelen, har, ogsaa naar det staar alene, Verbet i Flertal: *La plupart y sont restés*, de fleste blev der.

3) Er der flere Subjekter af forskellig Person, sammenfattes de til et *nous* eller *vous*, hvorefter Verbet retter sig: *Mes frères et moi, nous partirons demain*, mine Brødre og jeg rejser i Morgen.

OTTENDE KAPITEL.

Ubøjelige Ord.

§ 179. De ubøjelige Ord er Adverbier (Biord), Præpositioner (Forholdsord) og Konjunktioner (Bindeord).

Mellem disse Ordklasser er der lige saa lidt paa Fransk som paa Dansk nogen skarp Grænse. Nogle Ord kan bruges baade som Præpositioner og Adverbier (sml. *depuis ce jour*, siden den Dag — *je ne l'ai pas revu depuis*, jeg har ikke set ham siden), andre baade som Konjunktioner og Adverbier (sml. *quand il parlait*, naar han talte — *quand viendra-t-il?* naar kommer han?). Desuden er adskillige saakaldte Præpositioner ikke andet end Adverbier med *de* (f. Eks. *autour de*, omkring, *au dehors de*, udenfor) og adskillige Konjunktioner ikke andet end Adverbier eller Præpositioner med tilføjet *que* (lors-

que, da, aussitôt *que*, saa snart som; *avant que*, førend, *pendant que*, medens, osv.)¹⁾.

I. Adverbier.

A. Former.

§ 180. Adverbier dannes af Adjektiver med Endelsen **-ment**, føjet til Adjektivets **Hunkønsform**²⁾: *heureusement*, lykkeligvis (af *heureux*), *follement*, taabeligt (af *fou*), *lentement*, langsomt (af *lent*), *sèchement*, tørt (af *sec*). — Efter Vokal bortkastes Hunkøns-e'et: *poliment*, høfligt (af *poli*), *véritablement*, sandelig (af *vrai*).

Ved denne Regel er følgende at bemærke:

1) Af Adjektiver paa **-ant** og **-ent** [ã] dannes Adverbier paa **-amment** og **-emment** [amã]³⁾: *constant* — *constamment*, stadigt; *prudent* — *prudemment* [prydamã], forsigtigt.

2) Til en Del Adjektiver, som ikke ender paa *é*, svarer Adverbier paa **-ément**⁴⁾. Saaledes f. Eks. *conformément* (à), overensstemmende med (svarer til Adj. *conforme*), *expressément*, udtrykkeligt (Adj. *exprès*), *impunément*, ustraffet (Adj. *impuni*),

¹⁾ Hvor Konjunktionen er dannet af en Præposition med *que*, styrede Præpositionen oprindelig altid et *ce*, som er faldet bort undtagen i *parce que*, fordi, og *jusqu'à ce que*, indtil.

²⁾ Dette *ment* kommer af lat. *mente* (Ablativ af *mens*, Sind, som er Hunkøn). Det betød altsaa egentlig «med det og det Sind», dernæst «paa den og den Maade».

³⁾ Og altsaa ikke *-atement* (*-entement*). Der foreligger her en Rest af det Forhold i det gamle Sprog, at adskillige Adjektiver (ligesom de tilsvarende latinske, f. Eks. *fortis*, *prudens*) var ens i Hankøn og Hunkøn.

⁴⁾ Af disse Adverbier paa *-ément* synes nogle at være dannet af Participier paa *-é* (saaledes *aveuglément*, blindt, af *aveuglé*, blændet), andre at være dannet efter dem som Mønster (*conformément* — *énormément*), atter andre at knytte sig til latinske Adverbier paa *e* (*impunément* af *impune*).

précisément, nøjagtigt (Adj. *précis*), *profondément*, dybt (Adj. *profond*) o. a.

§ 181. Foruden Adverbierne paa *-ment* har Fransk Adverbier, som stammer direkte fra Latin (*en, y, où, bien, mal* osv.), eller som indenfor Fransk er opstaaet ved Sammensætning (f. Eks. *toujours*, altid, *peut-être*, maaske).

Desuden bruges nogle Adjektiver uforandret som Adverbier. Saaledes: *vite*, hurtigt¹⁾, *exprès*, med Forsæt, specielt²⁾, *fort*, meget, *soudain*, pludseligt. Mest dog kun i bestemte faste Talemaader som f. Eks.: *parler bas*, *parler haut*, tale sagte (højt); *sentir bon*, *sentir mauvais*, lugte godt (daarligt); *vendre (acheter) cher*, faa (give) mange Penge for, *coûter cher*, være dyr; *s'arrêter court*, stanse med ét; *marcher droit*, gaa lige ud; *chanter faux*, syng falsk; *crier fort*, raabe stærkt; *deviner juste*, gætte rigtigt; *refuser net* [net], afslaa rent ud o. a.

Hertil kommer, at i visse sammensatte Adjektiver, dannet af et Adjektiv og et Participium, har Adjektivet Værdi af et Adverbium. Saaledes: *Une femme court-vêtue* (kortskørtet), *un enfant nouveau-né* (nyfødt)³⁾.

Tout bruges som Adverbium med Betydningen ganske, helt, men bøjes i denne Anvendelse, dog kun foran Hunkønsadjektiver, der begynder med Konsonant: *Les femmes étaient toutes pâles*, Kvinderne var helt blege; *la vérité toute pure*, den rene Sandhed. (Derimod: *les hommes étaient tout pâles*; *elle a été tout étonnée*).

¹⁾ *Vite* er gaaet af Brug som Adjektiv og bruges i moderne Sprog kun som Adverbium.

²⁾ F. Eks. *Je ne l'ai pas fait exprès*, jeg har ikke gjort det med Vilje; *ce meuble a été fait exprès pour lui*, dette Møbel er lavet specielt til ham.

³⁾ I nogle Sammensætninger af denne Art bøjes dog (som en Rest af gammel Sprogbrug) Adjektivet, f. Eks. *des fenêtres grandes ouvertes* (vidt aabne Vinduer); *des fleurs fraîches cueillies* (frisk plukkede Blomster); *les nouveaux mariés*, de Nygifte. — Sml. Forholdet ved *tout*, som i ældre Sprog altid bøjedes.

Anm. Til et dansk Adverbium svarer undertiden paa Fransk et Adjektiv: *Venir le premier, le dernier*, komme først, sidst; *à 8 heures précises*, præcis Kl. 8; *en pleine rue*, midt paa Gaden osv.

§ 182. Adverbier **kompareres** ligesom Adjektiver ved Hjælp af **plus**: *souvent*, ofte — *plus souvent*, oftere — *le plus souvent*, (som) oftest.

Enkelte Adverbier har dog særlige Komparationsformer, nemlig:

bien, godt — *mieux*, bedre — *le mieux*, bedst
mal, daarligt¹⁾ — *pis*, værre — *le pis*, værst
peu, lidet — *moins*, mindre — *le moins*, mindst
beaucoup, meget — *plus*, mere — *le plus*, mest.

Anm. Ved *plus* og *moins* mærkes Anvendelsen af *de* i Stedet for *que* (end) foran Talord: *Je l'ai dit plus de vingt fois*, jeg har sagt det mere end (o: over) 20 Gange. — *Elle a moins de trente ans*, hun er mindre end (o: under) 30 Aar.

B. Brug.

§ 183. Adverbiets Plads.

Hører et Adverbium til et Adjektiv, staar det som paa Dansk foran: *très grand*; *complètement faux* (fuldstændig forkert). Hører det til et **Verbum**, staar det **bagefter**, og her bliver der i visse Bisætninger Forskel mellem Dansk og Fransk: *Un homme qui rit souvent*, en Mand, som ofte ler. — *S'il était vraiment un homme supérieur*, hvis han virkelig var en overlegen Personlighed.

Anm. Hvis Verbet staar i sammensat Tid, anbringes i Modsætning til dansk Sprogbrug **Mængdesadverbierne** samt *bien* og *mal* mellem Hjelpeverbet og Participiet: *Il a beaucoup lu*, han har læst meget. — *Vous avez bien fait de venir*, De har gjort vel i at komme. — *Cela lui a mal réussi*, det er lykkedes daarligt for ham²⁾.

¹⁾ *Mal* kompareres ogsaa med *plus*.

²⁾ De samme Adverbier (dog sjældnere *mal*) kan anbringes foran Infinitiver. *Trop parler nuit*, at tale for meget skader. — *Pour bien comprendre la chose*, for at forstaa Sagen vel.

§ 184. Nægtelsesadverbierne.

Et «ikke» udtrykkes paa Fransk paa følgende Maader:

1) Hører det til et **Verbum**, udtrykkes det ved **ne**, **forstærket med pas**: *Je ne suis pas riche*, jeg er ikke rig. — *Il n'a pas fait cela*, han har ikke gjort det.

2) Hører det til et underforstaaet **Verbum**, bortfalder **ne**, og **pas** bruges alene: *Est-il revenu?* er han kommen tilbage? **Pas encore**, endnu ikke. — *Pourquoi pas?* hvorfor ikke?

3) Gaar det paa et andet Sætningsled end Verbet, bruges **non**: *Il est riche, mais non heureux*, han er rig, men ikke lykkelig. — **Non** kan forstærkes med **pas** (*il est riche, mais non pas heureux*); det kan ogsaa erstattes med **pas** (*il est riche, mais pas heureux*).

Anm. **Ne** og **pas**, som ellers skilles ad af Verbet (i sammensat Tid af Hjælpeverbet) staar i Reglen sammen foran Infinitiver: *Il se couvrait la figure avec les mains pour ne pas voir*, han holdt sit Ansigt dækket med Hænderne for ikke at se.

§ 185. Oprindelig hed Nægtelsen **ne** eller **non**, eftersom den var tonløs eller betonet¹⁾. Men ved **ne** blev det efterhaanden Skik at tilføje et Fyldeord, og i moderne Sprog er **pas** et nødvendigt Supplement til **ne**²⁾. I daglig Tale bruges **pas** endogsaa tit alene (*je peux pas*, jeg kan ikke).

Imidlertid bruges ogsaa i moderne Sprog **ne uden pas** i følgende Tilfælde:

1) I Forbindelse med nogle Pronominer og Adverbier (*personne, rien, aucun, nulle part, jamais, plus*,

¹⁾ Baade **ne** og **non** kommer af latinsk **non**.

²⁾ **Ne** ... **pas** egl. ikke et Skridt (sml. dansk «ikke Spor»). I Skriftsproget bruges ogsaa **point** (egl. Punkt) som Fyldeord, og det gamle Sprog brugte endnu flere Udtryk for meget smaa Ting (f. Eks. *goutte*, Draabe). — En Nægtelse kan forstærkes med **du tout**: *Je n'ai pas faim du tout*, jeg er slet ikke sulten.

guère), som er groet sammen med **ne** til faste Udtryk for Nægtelser af forskellig Art (sml. §§ 126, 3 og 127, 1): *On ne l'a jamais revu*, man har aldrig set ham siden. — *Il n'est plus malade*, han er ikke længere syg. — *Cela ne durera guère*, det vil ikke vare ret meget (ret længe).

Anm. Om disse Ord gælder den samme Regel som om **pas**, nemlig at de, naar der mangler **Verbum**, bruges **alene** med den nægtende Betydning¹⁾: *Qu'avez-vous à me dire?* **Rien!** intet! — *Avez-vous été à Rome?* (har De været i Rom?) **Jamais!** aldrig! — **Plus de doute!** (nu var der ingen Tvivl længer).

2) I Forbindelsen **ne** ... **que**, kun²⁾: *Je n'ai que deux frères*, jeg har kun to Brødre. — *Je ne lui ai dit que la vérité*, jeg har kun sagt ham Sandheden. — *Il ne viendra que mardi*, han kommer først paa Tirsdag.

Anm. Hvis et saadant **ne** ... **que** skulde gaa paa Sætningsverbet, omskrives med **faire**: *Il ne fera qu'en rire*, han vil kun le deraf. — *Je ne fais que commencer*, jeg begynder først (har først lige begyndt).

Mangler Verbet, erstattes **ne** ... **que** med **seulement**: *Vous êtes depuis longtemps à Paris?* (har De været længe her i P.). *Depuis quelques mois seulement*, kun i nogle Maanedere.

3) I Udtryk for hverken ... eller: *Il ne sait ni lire ni écrire*, han kan hverken læse eller skrive. — *Ni menaces ni prières n'ont pu le fléchir* (§ 65, 5). — *Je ne veux ni ne peux le faire*, jeg hverken vil eller kan gøre det (de benægtede Led er her to Sætningsverber).

4) I nogle Talemaader, der staar som Rester af den gamle Sprogbrug, f. Eks.: (*cela*) *n'importe*, det gør ikke noget; *je ne sais quoi*, noget vist (*il a je ne sais quoi de singulier*, der er noget besynderligt ved ham) o. a.

I Bøger forekommer adskilligt flere af denne Art Udtryk end i Talesproget, f. Eks.: *je ne puis, je ne saurais* (= *je ne peux*

¹⁾ *Guère* bruges dog kun i Folkesproget alene, men erstattes ellers med **pas beaucoup** eller **pas trop**.

²⁾ Egl. ikke (andet) end, ikke ... uden.

pas); *je n'ai garde de (vous contredire)*, det falder mig ikke ind (at sige Dem imod); *si ce n'est*, undtagen; *à Dieu ne plaise*, Gud forbyde osv.

Bogsproget bruger desuden *ne* uden *pas* i nogle Tilfælde, som ikke anerkendes af Talesproget, og i hvilke det ogsaa i Bøger begynder at blive almindeligt at tilføje Fyldeord, navnlig: 1) i visse Arter af Bisætninger, som hører til nægtende Hovedsætninger (f. Eks. *Il n'y a personne qui ne le fasse*, der er ingen, som ikke gør det), og 2) i Sætninger som: *Il y a quelques jours que je ne l'ai vu*, det er nogle Dage siden jeg saa ham sidst (egl. der er nogle Dage, hvori jeg ikke har set ham).

Anm. Forskelligt fra det omtalte fuldt nægtende *ne* er det saakaldte ekspletive (udfyldende) *ne*, som Bogsproget (ikke Talesproget) endnu temmelig regelmæssigt har i nogle Tilfælde, hvor Dansk ingen Nægtelse har, men som dog er ved at gaa af Brug. Hyppigst forekommer dette *ne* i Genstandssætninger efter Frygtsverber: *Je crains qu'il ne le fasse*, jeg frygter for, at han skal gøre det.

§ 186. Adverbiet som Adjektiv.

Nogle Adverbier kan bruges adjektivisk, især som Prædikatsord: *Cette jeune fille est bien* (køn); *elle n'est pas mal* (ikke ilde); *elle est mieux* (kønnere) *que sa sœur*. — *Je suis bien, mal* (har det godt, daarligh); *le malade est mieux aujourd'hui* (den syge er bedre i Dag). — *C'est bien à vous*, det er pænt af Dem, *c'est mal à vous*, det er stygt af Dem; *ce devoir* (Stil) *est bien*. — *Il est déjà loin*, han er allerede langt borte. — *C'est tout près*, det er ganske tæt ved.

Ogsaa undertiden som vedføjet Adjektiv: *Un monsieur (une dame) très bien*, en pæn Herre (Dame). — *A la presque totalité des voix*, næsten enstemmigt.

II. Præpositioner.

A. Almindelige Bemærkninger om deres Brug.

§ 187. I nogle Tilfælde udtrykker Fransk sig i Mod-sætning til Dansk uden Præposition:

1) I absolute Udtryk, der (svarende til et dansk Forholdsled med med) føjes til en Sætning for at be-

tegne et Forhold ved Subjektet: *François écoutait, les sourcils [sursi] froncés*, F. hørte efter med rynkede Bryn.

2) I visse Tidsbestemmelser, navnlig svarende til danske Udtryk med om: *C'était le soir*, det var om Aftenen; *il dîne chez nous le dimanche*, han spiser hos os om Søndagen¹⁾. — Endvidere i Udtryk som: *Il viendra dimanche*, han kommer her paa S.; *il est venu dimanche*, han var her i Søndags; *ce soir*, i Aften; *ce matin*, i Morges.

3) Ved Adresseangivelser o. l. (sml. § 65, 3): *Demeurer rue d'Alsace*. — *Un accident* (Ulykkestilfælde) *s'est produit boulevard de Strasbourg*.

4) Ofte ved Prisangivelser: *Louer un appartement mille francs*, leje en Lejlighed for 1000 Fr. — *J'ai payé ce cheval quinze cents francs*, jeg har givet 1500 Fr. for denne Hest.

Hertil kommer, at visse Verber, som paa Dansk har Præposition, paa Fransk faar Prædikatsord: *On l'a fait chevalier de la Légion d'honneur*, han er bleven gjort til Ridder af Æreslegionen²⁾. — *Je le crois honnête homme*, jeg anser ham for en hæderlig Mand. — *Être nommé ministre, élu député*, blive udnævnt til M., valgt til D.

§ 188. En Præposition kan ikke paa Fransk som paa Dansk styre en Atsætning. I Reglen bortfalder den: *Se souvenir de qch.*, men: *Il se souvient qu'il est Français*, han husker paa, at han er Franskmand. I andre Tilfælde indskydes foran Atsætningen et *ce*: *Son inquiétude venait de ce qu'on avait signalé l'arrivée des*

¹⁾ Men: *dans quinze jours*, om 14 Dage; *à dix heures du soir*, Kl. 10 om Aftenen.

²⁾ Ved *faire* bruges hyppigt en Konstruktion med *de*: *Faire de son fils un médecin*, gøre sin Søn til Læge (egl. gøre en Læge af sin Søn).

Prussiens, hans Ængstelse kom af, at Prøjsernes Ankomst var blevet meldt.

Omvendt kan paa Fransk modsat af dansk Sprogbrug en Præposition styre Steds- og Tidsadverbier (*par où*, ad hvilken Vej; *de près*, *de loin*, paa nært, fjærnt Hold; *depuis quand*, hvor længe osv.) — og endogsaa Forholdsled: *Venir de chez qn.*, komme fra en (efter at have besøgt ham i hans Hjem); *sortir de derrière le rempart*, komme frem fra Volden (som man har staaet bagved); *dès avant le combat*, allerede før Kampen¹⁾.

§ 189. En fransk Præposition staar altid **foran** sin Styrelse, altsaa: *Je n'ai jamais parlé à cet homme*, den Mand har jeg aldrig talt med. — *De quoi parlez-vous?* hvad taler De om? osv.

§ 190. Visse Præpositioner **gentages** ved hver Styrelse, nemlig **à**, **de** og **en**: *Durant mon séjour à Rome et à Naples*, under mit Ophold i Rom og Neapel. — *Il a fait preuve de courage et d'intelligence*, han har aflagt Bevis paa Mod og Forstand. — *J'ai voyagé en Allemagne et en Russie*, jeg har rejst i Tyskland og Rusland.

B. Kasusudtrykkene.

§ 191. **Dativ** udtrykkes udenfor de personlige Pronominer (§ 106, Anm.) med **à**.

Dativ bruges paa Fransk ikke blot som Hensynsbetegnelse²⁾, men ogsaa:

1) Ved en Del intransitive Verber, som styrer Dativ, især: *profiter*, gavne, *nuire*, skade, *plaire* (*déplaire*),

¹⁾ *Dès* kommer af latinsk *de ex* og betyder fra . . . af.

²⁾ Blandt Verber med Hensynsbetegnelse kan mærkes: *dé- mander qch. à qn.*, bede (spørge) en om noget; *prendre* og *voler qch. à qn.*, tage (stjæle) noget fra en; *emprunter qch. à qn.*, laane noget af en.

behage (*mishage*), *obéir*, adlyde, *appartenir*, tilhøre, *par-donner*, tilgive, *ressembler*, ligne, *aller*, klæde, *parler*, tale (med en): *Le fils ressemble au père*, Sønnen ligner Faderen (*il lui ressemble*). — *Il faut pardonner à ses ennemis*, man bør tilgive sine Fjender. — *Le navire n'obéit plus au gouvernail*, Skibet lyster ikke Roret længere. — *Il faut lui parler*, De maa tale med ham.

2) Ved nogle Adjektiver, f. Eks.: *Je lui suis bien obligé*, jeg er ham meget forbunden. — *Rester fidèle au roi*, forblive tro mod Kongen; *hostile au gouvernement*, fjendtlighedsindet mod Regeringen.

3) Som Objekt for **faire** (lade), naar den af **faire** styrede Infinitiv har Objekt: *Je le ferai avouer*, jeg skal faa ham til at tilstaa, men: *Je lui ferai avouer son crime*, jeg skal faa ham til at tilstaa sin Forbrydelse (*je ferai avouer son crime au voleur*). — *Faites prendre ce remède au malade*, lad den syge tage dette Lægemiddel.

Anm. Denne Regel kan ogsaa gælde for Verberne *laisser*, *entendre* og *voir*. Hyppigere end Dativ bruges dog ved disse Akkusativ¹⁾, med mindre saavel Hovedverbets som Infinitivens Objekt er personlige Pronominer: *Je le lui ai entendu dire*, jeg har hørt ham sige det; *je le leur ai vu faire*, jeg har set dem gøre det (sml. § 108, Anm.).

4) Undertiden er en Dativ knyttet til den hele Sætning, uden at være styret af noget enkelt Ord: *Une mère ne vous meurt pas deux fois*, en Moder dør ikke to Gange for en. — Navnlig bruges tit Dativ af et personligt Pronomen i Stedet for det tilsvarende Ejestedord, naar Talen er om Legemsdele: *La jambe me fait mal*, det gør ondt i mit Ben. — *Je lui ai serré la main*, jeg trykkede hans Haand.

§ 192. De forskellige Arter af **Genitiv** udtrykkes med **de**, som saaledes bruges:

1) possessivt: *Le livre de Pierre*, Peters Bog.

¹⁾ *Laissez le malade prendre quelques instants de repos* eller: *Laissez prendre au malade quelques instants de repos*.

2) attributivt o: som Udtryk for Samhørighed, svarende til en Sammensætning eller en speciellere Præposition paa Dansk: *Les médecins de Copenhague* [køpenag], Lægerne i K.; *la bataille de Sedan*, Slaget ved S.; *le chemin de la ville*, Vejen til Byen; *l'heure du dîner*, Middagstiden.

3) beskrivende o: som Udtryk for Beskaffenhed: *Un écrivain de talent*, en talentfuld Forfatter; *une armée de cent mille hommes*, en Hær paa 100000 Mand; *un adverbe de lieu*, et Stedsadverbium; *une robe de bal*, en Balkjole.

4) definitivt o: bestemmende et Substantiv med et andet, hvis Betydning er speciellere: *La somme de deux mille francs*, den Sum 2000 Fr.; *le titre de duc*, Titlen Hertug; *le jour de demain*, Dagen imorgen. — Saaledes mellem Fællesnavn og Egennavn¹⁾: *Le mois de janvier*, Januar Maaned; *la ville de Paris*, Byen P.; *le royaume de Danemark*, Kongeriget D.

5) partitivt: *Deux des soldats*, to af Soldaterne; *une troupe de soldats*, en Trop Soldater (sml. § 63, 3). — Saaledes mellem substantivisk Pronomen og Adjektiv (eller Participium): *Quoi de nouveau?* hvad nyt? *Quelque chose de singulier*, noget besynderligt; *il n'y a eu personne de tué*, der blev ingen dræbt. Ogsaa ofte mellem Talord og Adjektiv: *J'en ai quatre, mais seulement trois (de) bons*, jeg har 4, men kun 3 gode.

6) objektivt o: udtrykkende Genstanden for den i et Substantiv eller Adjektiv liggende Handling: *L'amour de la patrie*, Kærlighed til Fædrelandet; *la soif de l'or*, Tørst efter Guld; — *être avide de* (begærlig efter), *capable de* (i Stand til), *amoureux de*, forelsket i, *jaloux de*, skinsyg paa osv.

¹⁾ Dog ikke ved Personnavne, naar der tales om Ting, som er kaldt op efter Personer: *la brigade Margueritte*; *l'affaire Dreyfus*; *la rue Jean-Jacques Rousseau*. — Heller ikke ved Skibes Navne (*la goëlette* [gvalst] *l'Espérance*, Skonnerten «Haabet») eller ved Avisers Navne (*le journal le Matin*).

7) i Maalsangivelser som f. Eks.: *long de trois mètres*, 3 M. lang; *âgé de trente ans*, 30 Aar gammel; *plus jeune de deux ans*, 2 Aar yngre; *reculer de quelques pas*, gaa nogle Skridt tilbage.

III. Konjunktioner.

§ 193. Blandt Konjunktionerne mærkes navnlig *que*¹⁾, som bruges paa følgende Maader:

1) Det indleder Atsætninger (Genstands- og Subjektssætninger)²⁾: *Je crois qu'il le fera*. — *Il paratt* (det ser ud til) *que vous avez tort*. — Sml. §§ 158—59.

Anm. Det er dette *que*, som elliptisk (o: med Underforstaaelse af en Hovedsætning) bruges ved konjunktiviske Udtryk (§ 157), især for at udtrykke Ønske eller Befaling, men ogsaa undertiden i andre Tilfælde, f. Eks.: *Qu'il se soit oublié à ce point!* At han har glemt sig selv i den Grad! — *Que ce soit vous!* at det virkelig er Dem!

2) Det indleder Følgesætninger efter *si*, *tant*, *tellement*: *Il est si faible qu'on est obligé de le porter*. Heraf Forbindelser som *de telle façon* (sorte) *que, si bien que*, der svarer til dansk saa at.

3) Det udtrykker Aarsag i Forbindelserne *c'est que*, det er fordi, Sagen er, at, og (i Bogsproget) *non que*, ikke fordi: *Si j'agis de cette manière, c'est que j'ai de bonnes raisons pour cela*, naar jeg handler saadan, er det fordi jeg har gode Grunde dertil.

¹⁾ *Que* kan ogsaa være Adverbium: *Que je suis malheureux!* (*que = comme*). — *Que d'efforts perdus!* (*que de = combien de*). — *Que ne suis-je mort!* (*que = pourquoi*, gl.dags). — Om *que* som relativt Adverbium se § 123, 3.

²⁾ Den styrende Hovedsætning kan repræsenteres af et Adverbium: *Heureusement qu'il ne m'a pas vu*. Bisætningen kan sammenfattes i et *oui* eller *non*: *Je crois que oui*. — *Il me semble que non*.

4) Det kan efter *et* eller *ou* bruges i Stedet for en Konjunktion, der skulde gentages: *Comme il était tard, et qu'on craignait la tombée de la nuit*, da det var sent og (da) man var bange for, at Mørket skulde falde paa. Se ogsaa § 161, 4, Anm.

5) Det kan paa en særegen eftertrykkelig Maade sideordne to Hovedsætninger: *Le jour était déjà levé depuis longtemps, qu'il était encore là*, Dagen havde allerede været oppe længe, og han stod der endnu. — *Tu m'offrirais ton aide, que je ne l'accepterais pas* (§ 176, 1, Anm). — Et saadant *que* bruges, svarende til dansk førend, efter *à peine*, næppe, og *ne pas . . . plus tôt*, ikke saa snart: *A peine avions-nous fini, qu'il est venu*, vi var næppe blevet færdige, før han kom.

TREDJE AFSNIT.

Sprogbygningen.

NIENDE KAPITEL.

Sætningen.

I. Den normale Sætningsform.

§ 194. Paa Fransk som paa andre moderne Sprog ophæves Manglen paa Kasus ved de faste Regler for Ordstillingen. I Sætningerne *Paul cherche Pierre* — *Pierre cherche Paul* fremgaar det tydeligt af Ordstillingen og kun af denne, hvad der er Subjekt og hvad Objekt: Subjektet staar nemlig foran Verbet, Objektet efter Verbet.

Prædikatssubjektet har samme Plads som Objektet: *Paul est mon frère*.

Anm. Ordene *tout*, alt, og *rien*, intet, anbringes, naar de staar som Objekt for en Infinitiv, i Reglen foran denne: *Il pouvait tout se permettre*, han kunde tillade sig alt. — *Il ne peut rien apprendre*, han kan intet lære. — Ligeledes anbringes de, naar Verbet staar i sammensat Tid, foran *Participe passé*: *Il a tout lu et n'a rien compris*, han har læst alt, men har intet forstået. Sml. Reglen om Mængdesadverbierne, § 183, Anm.

§ 195. Det angivne Skema af en Sætning (Subjekt — Verbum — Objekt) udfyldes med de andre Sætningsdele efter følgende Regler:

1) Hensynsbetegnelsen sættes i Almindelighed efter Objektet: *Il donne un ordre à son valet de chambre*, han giver sin Kammertjener en Befaling. — Men er Objektet ved en Tilføjelse blevet væsentlig vægtigere end Hensynsbetegnelsen, sættes denne foran Objektet: *Il donne à son valet de chambre l'ordre de boucler les malles*, han giver sin K. Bef. til at spænde Kufferterne.

2) Samme Regel gælder for Prædikatsobjektet: *J'appelle cela une lâcheté — j'appelle lâcheté la conduite qu'il tient dans cette affaire*, jeg kalder den Opførsel, han viser i denne Sag, for en Fejhed.

3) Samme Regel gælder i Almindelighed ogsaa for de adverbialle Bestemmelser (o: Forholdsled, der hører til den hele Sætning, absolute Udtryk, Tids- og Stedsbestemmelser). De sættes altsaa efter Verbet (i sammensat Tid efter Participiet) og i Reglen ogsaa efter Objektet, med mindre dette er væsentlig vægtigere: *Il a fait sa fortune en peu de temps* (han har skabt sig sin Formue i Løbet af kort Tid) — *il a fait en peu de temps une fortune de quelques millions*.

Imidlertid sættes denne Art Udtryk (navnlig Tidsbestemmelser) ogsaa tit i Spidsen af Sætningen: *En peu de temps il a fait une grande fortune*.

4) Et Forholdsled sættes efter det Ord, det hører til: *Une montre d'or*, et Guldur; *une montre garnie de diamants*, et med Diamanter besat Ur.

§ 196. En særegen Rolle spiller paa Fransk de tonløse (proklitiske) Ord, som kun bruges i Forbindelse med et Verbum og aldrig staar alene. Disse Ord er: de tonløse personlige Pronominer, Adverbierne *en* og *y*, det spørgende *que*, Pronominet *on* og Nægtelsen *ne*. Fra-regnet de Tilfælde, hvor Subjektet omstilles, staar de umiddelbart foran Verbet og kan kun skilles fra dette ved et andet tonløst Ord.

II. Afvigende Sætningsformer.

A. Eftertryksform.

§ 197. For Eftertryks Skyld trækkes undertiden Objektet frem i Spidsen af Sætningen, men maa i saa Tilfælde gentages ved Verbet med det tilsvarende personlige Pronomen: *Ces choses, je les ai vues*, disse Ting har jeg set. — *Cela, je le sais*, det ved jeg.

§ 198. I øvrigt fremhæves et Sætningsled mest ved Omskrivning med *c'est*: *C'est ce que* [seske] *nous allons voir*, det skal vi faa at se. — *C'est une belle chose que la musique* (§ 122, 1). — *C'est sur lui que retombe toute la responsabilité*, paa ham falder hele Ansaret.

B. Spørgeform.

§ 199. Spørgsmaal udtrykkes tit — hyppigere end paa Dansk — ved blot spørgende Betoning med Bi-beholdelse af den normale Ordstilling: *Monsieur est là?* er Hr. N. N. til Stede? — *Vous êtes depuis longtemps à Paris?* har De været længe i Paris?

Ellers er Omskrivning med *est-ce que* den almindeligste Form for Spørgsmaal: *Est-ce qu'il ne viendra pas?* kommer han ikke? — *Est-ce que Pierre est venu?* er P. kommen? — *Est-ce que quelqu'un a pris ma canne?* har nogen taget min Stok?

Dog bruges ogsaa tit som paa Dansk Inversion o: Omstilling af Subjektet, men paa den Maade, at kun et personligt Pronomen, *ce* og *on* stilles efter Verbet, medens et betonet Subjekt bliver staaende foran Verbet, men gentages efter dette ved det tilsvarende personlige Pronomen: *Ne viendra-t-il pas?* — *Pierre est-il venu?* — *Quelqu'un a-t-il pris ma canne?*

Anm. Indledes Sætningen med et spørgende Ord, kan dog tit ogsaa den ligefremme Omstilling bruges: *Quand votre frère*

partira-t-il? eller *Quand partira votre frère?* (naar rejser Deres Broder?). Dog aldrig ved *pourquoi*: *Pourquoi votre main tremble-t-elle?* hvorfor ryster Deres Haand?

C. Omstilling af Subjektet.

§ 200. I Indskudssætninger — o: Sætninger, som afbryder en direkte Tale for at angive, hvis Ord det er, der anføres — stilles som paa Dansk Subjektet efter Verbet: *C'est bien malheureux, m'a-t-il répondu* (*m'a répondu le jeune homme*), det er meget uheldigt, svarede han mig (svarede den unge Mand mig). — *C'est tout? me direz-vous*, er det det hele, vil De sige.

§ 201. I relative Sætninger og afhængige Spørgesætninger stilles Subjektet, naar det er et Substantiv, ofte sidst i Sætningen: *Les évanouissements que lui causait sa maladie*, de Besvimelsesanfald, som hans Sygdom forvoldte ham.

Saaledes altid, naar enten en Form af *être* vilde komme sidst: *Savez-vous quel est son nom?* ved De, hvad hans Navn er? — eller der til Subjektet i Relativsætningen er føjet en anden Relativsætning: *Il a fait tout ce que peut faire un homme qui se respecte*, han har gjort alt, hvad en Mand, der respekterer sig selv, kan gøre.

Anm. Ogsaa i visse Konjunktionsbisætninger stilles undertiden Subjektet sidst. Saaledes f. Eks.: *C'est samedi que doit arriver mon frère* (= *que mon frère doit arriver*), det er paa Lørdag, min Broder skal komme.

§ 202. Den samme Inversion som i Spørgesætninger (et pers. Pronomen, *ce* og *on* efter Verbet; et Substantiv derimod foran Verbet, men gentaget efter dette med det pers. Pronomen) bruges ofte i Sætninger, som indledes med *à peine*, næppe, *aussi*, derfor, eller *peut-être*, maaske: *À peine est-il (à peine mon frère est-il) hors de son lit, qu'il se met à travailler*, næppe er han (næppe er min Broder) ude af Sengen, førend han giver sig til at arbejde. — *Il est bon; aussi tout le monde l'aime(-t-il)*, han er god, derfor holder alle af ham.

Ligeledes, naar — hvad der ikke sjældent finder Sted i Bogsproget — et *si*, hvis, eller et *quand même*, selv om, er udeladt: *Un pauvre vous demande-t-il une aumône, ne la lui refusez pas*, beder en Fattig Dem om en Almissee, saa sig ikke nej. — *Aurait-il¹⁾ tous les torts, il n'en conviendrait pas*, selv om han havde al mulig Uret, vilde han ikke indrømme det.

TIENDE KAPITEL (TILLÆG).

Orddannelsen.

§ 203. Et Sprog er en levende Organisme, som er i bestandig Udvikling. Nye Ord optages eller dannes bestandig, medens andre gaar af Brug og dør.

Indenfor det enkelte Ord finder en lignende Udvikling Sted. Et Ord beholder hverken sin Form eller sin Betydning uforandret. Dets Form ændres efterhaanden, og af dets Betydninger kan visse Sider udvikle sig og frembringe nye Betydninger, medens andre Sider kan visne hen og dø. Dette Forhold behandles ikke i nærværende Bog²⁾.

§ 204. Fransk er et romansk Sprog o: opstaaet af Latin. Det er det folkelige latinske Talesprog (vidt forskelligt fra det skrevne klassiske Latin), som ved Cæsars Erobring blev indført i Gallien og næsten fuldstændigt fortrængte Landets Sprog (Keltisk), der gennem stadige Ændringer ned gennem Tiderne er blevet til Fransk.

Men af det store Ordforraad, det moderne Sprog raader over (mere end 200,000 Ord), stammer kun ca. 4000 direkte ned fra Latin. Adskillige Ord er altsaa under Sprogets Udvikling døde og en Masse nye opstaaet,

¹⁾ Eller *eût-il*; ved Udeladelsen af *quand même* bruges tit Konjunktiv. Sml. iøvrigt § 176, 1, Anm.

²⁾ Se herom Kr. Nyrop: Ordenes Liv.

enten laant fra fremmede Sprog¹⁾ eller efter bestemte Metoder dannet af allerede eksisterende Ord.

§ 205. Orddannelsen foregaar paa to Maader, dels ved Sammensætning og dels ved Afledning. Et Eksempel paa det første er *arrière-boutique* (Værelse bag B.), et Eks. paa det sidste *boutiquier* (Kræmmer).

Tit dannes et Ord ikke ved Sammensætning eller Afledning alene, men ved begge Dele paa én Gang. Saaledes *embarquer* (indskibe), dannet af *barque* ved Sms. med *en* og med Afledningsendelsen *er*.

I. Sammensætning.

§ 206. Sammensætning bestaar mest i Forbindelse af en Stamme (Substantiv, Adjektiv eller Verbum) med en Partikel, anbragt foran Ordet. Partikler, der bruges saaledes (Præfikser), er dels visse Adverbier og Præpositioner²⁾, dels ogsaa bestemte Forstavelser, der kun eksisterer i Sammensætninger.

Af Præfikserne kan følgende mærkes:

dé (foran Konsonant), *dés* (foran Vokal)³⁾ giver i Reglen Stamordet modsat Betydning: *déboutonner*, knappe op, *déshonneur*, Vanære, *désagréable*, ubehagelig. — I Verber af Typen *embarquer* staar det i Bet. «ud af»: *débarquer*, udskibe, *dégainer*, trække blank (af *gaine*, Skede).

¹⁾ Laaneord er af to Slags: dels saadanne, som er indført fra Lande, med hvilke Frankrig til forskellige Tider har staaet i nærmere Forbindelse (især Spanien, Italien og England), dels saadanne, som kunstigt er dannet af Lærde og Videnskabsmænd efter latinske og græske Mønstre (saakaldte lærde Ord).

²⁾ Præpositioner kan i Sammensætninger staa baade i Egenskab af virkelige Præpositioner og i Egenskab af Adverbier. I *avant-port*, Forhavn, f. Eks. er *avant* Præposition (*ce qui est avant le port*), i *avant-garde*, Fortrop, derimod Adverbium (*garde qui est avant*).

³⁾ Af det latinske *dis*, som ogsaa bruges til at danne nye Ord: *disconvenir*, fragaa, *disparaître*, forsvinde.

*é*¹⁾ danner kun Verber: *échanger*, udveksle, *émouvoir*, opskræmme, *effeuiller*, afblade. — Det betyder «ud af, bort fra»; i en Del Ord af nyere Dannelse er dog dets Betydning mere vag.

en (foran *b*, *p*, og *m* *em*) kan være baade Præpositionen og Adverbiet *en*. Præp. *en* (i) bruges ved Substantiver og Verber: *enjeu*, Indsats i Spil; *enfermer*, indelukke; Adv. *en* (derfra) ved Verber: *emporter*, bære bort, *s'en aller*, gaa bort.

entre betyder i Smsætninger ikke blot «imellem» (*entr'acte*, Mellemakt, *entre-mêler*, blande ind imellem), men ogsaa «halvt» (*entr'ouvrir*, aabne paa Klem, *entrevoir*, skimte) — og danner desuden reciproke Verber (*s'entr'aider*, hjælpe hinanden, *s'entre-tuer*, dræbe hinanden).

*in*²⁾ bruges ved Adjektiver for at betegne Ophævelse af Stamordets Betydning: *injuste*, uretfærdig, *inutile* [inytil], unyttig. — Ved Assimilation: *illogique*, ulogisk, *immangeable*, uspiselig osv.

mé (foran Kons.), *més* (foran Vokal)³⁾ har ophævende eller pejorativ Betydning: *mécontent*, misfornøjet, *mésaventure*, Uheld, *médire de qn.*, tale ondt om en.

re (foran Vokal *r*)⁴⁾ betyder i Sms. med Verber og enkelte Substantiver «tilbage» eller «igen»: *retourner*, vende tilbage, *racheter*, købe tilbage, *redire*, gentage, *reflux*, Ebbe. — Ofte har det dog kun forstærkende Betydning og undertiden ikke en Gang det: *reluire*, lyse (stærkt), *ressentir* [ræs-], føle (stærkt), *remplir*, fylde.

¹⁾ Opr. *es*. Det kommer af lat. *ex*, der ligesom *dis* er optaget i Fransk: *expatriier*, forvise, *ex-ministre*, forhv. Minister.

²⁾ Laant fra Latin.

³⁾ Af det latinske minus.

⁴⁾ Under Indflydelse fra Latin bruges i en Del Ord *ré* i Stedet for *re*, f. Eks. *réformer*, forbedre. Nogle Ord har ogsaa *ra*: *ra-fraichir*, forfriske.

§ 207. Foruden ved Sammensætning med Partikler kan sammensatte **Substantiver** dannes paa følgende Maader:

1) Af to Substantiver, af hvilke det ene staar i Ap-
position til det andet¹⁾: *chou-fleur*, Blomkaal (*chou qui
est fleur*), *porte-fenêtre*, Glasdør.

2) Af to Substantiver, forbundne ved Præposition:
arc-en-ciel, Regnbue, *sergent de ville*, Politibetjent.

3) Af et Substantiv med vedføjet Adjektiv: *coffre-fort*,
Pengeskrin, *vinaigre*, Eddike; *grand-père*, Bedstefader.

4) Af et Verbum med sit Objekt, med et Forholds-
led eller med et Adverbium: *un porte-plume*, Penneskraft,
un touche-à-tout, Pilsfinger, *un passe-partout*, Hovednøgle²⁾.

Anm. Et sammensat Adjektiv kan dannes af to Adjektiver,
enten saaledes at de sideordnes med underforstaaet *et* (*sourd-muet*,
døvstum) eller saaledes at det første har Værdi af et Adverbium
(*nouveau-né*, nyfødt).

Et sms. Verbum dannes undertiden ved Sammensætning med
et Substantiv: *colporter* (egl. bære paa sin Nakke).

II. Afledning.

A. Uegentlig Afledning.

§ 208. Ved uegentlig Afledning dannes et nyt
Ord uden Afledningsendelse af et andet Stamme,
eller blot ved at et andet skifter Funktion uden at for-
andre Form.

¹⁾ Derimod har Fransk meget faa af de Sammensætninger,
som de germanske Sprog er saa rige paa, hvor to Substantiver er
forbundne ved en Art Genitivforhold (Byfoged, Bordskuffe). Et al-
mindeligt Ord af denne Slags er dog *timbre-poste*, Frimærke (ved
poste kan underforstaas *de*).

²⁾ Verbet var i denne Art Dannelser oprindelig Imperativ,
hvad der i en Del Ord kommer tydeligt frem (f. Eks. *marchepied*,
Vogntrin, egl. gaa, Fod!). Men i mange andre Ord maa Verbet op-
fattes som Præsens Indikativ; sml. § 76.

Ved uegentlig Afledning bliver f. Eks. Adjektiver til
Substantiver og Substantiver til Adjektiver (§ 154); lige-
ledes Adjektiver til Adverbier (§ 181), Participier til Adjek-
tiver osv.

§ 209. Af Verber kan ved uegentlig Afledning Substan-
tiver dannes paa følgende Maader:

1) Participierne kan blive Substantiver, der betegner Per-
soner eller Ting (§§ 66 og 168): *un conquérant*, Erobrer, *une flan-
cée*, Forlovet, *un stimulant*, stimulerende Middel, *un écrit*, Skrift

2) Af *Participe passé* dannes abstrakte Substantiver, især af
Hunkøn, der udtrykker den i Verbet liggende Handling: *des allées
et venues*, Gaaen og Kommen, *la prise (d'une ville)*, Indtagelse,
le prononcé (d'un jugement), Afsigelse.

3) Af Præsens Indikativ dannes baade konkrete og ab-
strakte Substantiver, saavel af Hankøn som af Hunkøn (i første
Tilfælde ofte med forstummet Konsonant): *j'aide* — *une aide*,
Hjælp, *j'emprunte* — *un emprunt*, Laan, *je soutiens* — *un sou-
tien*, Støtte.

4) Infinitiver kan blive Substantiver: *un souvenir*, Erin-
dring, *un devoir*, Pligt, *un être*, Væsen.

B. Afledning ved Suffikser.

§ 210. Den egentlige Afledning foregaar ved Til-
føjelse af visse Afledningsendelser (Suffikser): *boutique*
— *boutiquier*.

Herved indtræder der undertiden Vokalskifte (§ 18):
douleur — *douloureux*.

Anm. Undertiden indskydes mellem Stamme og Suffiks et
andet Suffiks: *cedre*, Aske — *cedr-ill-on*, Askepot. I andre
Tilfælde indskydes et Bogstav: *t* (*bijou*, Juvel — *bijoutier*, Juvelér),
e (*obscur*, mørk — *obscurcir*, formørke) eller *r* (*fourbe*, Bedrager
— *fourberie*, Bedrageri).

§ 211. Suffikser, der danner **Substantiver af Sub-
stantiver**:

aie betegner en Samling af Træer: *chêne*, Eg — *chênaie*,
Egeskov.

aille og *ille* danner (ogsaa af Verbalstammer) Ord med
kollektiv Betydning: *mur* — *muraille* (Murværk), *orme*

(Elm) — *ormille* (Elmeplantning), *limer* (file) — *limaille* (Filspaan). — *aille* har i moderne Sprog tit pejorativ Betydning: *valetaille* (Tjenerpak), *prêtraille* (Præsteslæng).

ais og *ois* betegner Afstamningen: *Marseillais*, *Bavarois* (Bajrer).

ard danner (ogsaa af Adjektiver og Verber) Benævnelser for Personer (oftest med nedsættende Betydning) eller Ting: *campagne* — *campagnard* (Landboer), *riche* — *richard* (rig Knark), *fuir* — *fuyard* (Flygtning), *bille* (Kugle) — *billard*.

asse giver kollektiv eller pejorativ Betydning: *terre* — *terrasse*, *papier* — *paperasse*.

eau, *elle* er Diminutivendelser: *pigeon* (Due) — *pigeonneau*, *rue* (Gade) — *ruelle* (Stræde).

et, *ette* og *ot*, *otte* er ligeledes Diminutivendelser, baade for Substantiver og Adjektiver: *garçonnet*, *fillette*, *jeunet*, *ilot* (lille Ø). — Undertiden giver de let nedsættende Betydning: *pâlot* (blegnæbbet), *vieillot* (gammelagtig).

ée betegner især Fylde, Indhold: *bouchée* (Mundfuld), *poignée* (Haandfuld).

erie har fortrængt det oprindelige *ie*, som ikke mere danner nye Ord. Begge Endelser betegner Egenskab, Maade at være paa (*fou* — *folie*), dernæst den Handling, som fremgaar deraf (*faire des folies*), endelig Bestilling, Forretning (*boucher*, Slagter — *boucherie*, Slakteri).

ien danner Betegnelser for Personer: *grammaire* — *grammairien* (Grammatiker).

ier, *ière* (efter *g* og *ch* blot *er*) danner: 1) Betegnelser for Personer: *barbier*, *fermier*; 2) Navne paa Træer (af Hankøn): *pommier*, *cerisier*; 3) Betegnelser for Beholdere (i Reglen Hunkøn): *soupière*, *tabatière*, *encrier*; 4) Adjektiver: *princier* (fyrstelig), *printanier* (foraarsagtig).

on danner nye Ord af Substantiver (*jupe*, Nederdel — *jupon*, Skørt) eller Verber (*jurer*, sværge — *juron*, Ed).

Ved de Ord, der er dannet af Substantiver, har det i Reglen diminutiv Værdi: *anon* (Æselføl), *chaton* (Katte-killling).

§ 212. Substantiver af Adjektiver:

esse, *ise*: *faiblesse* (Svagthed), *sottise* (Dumhed);

eur: *pâleur* (Blegthed);

té: *dureté* (Haardhed);

erie (se ovenfor) — danner alle abstrakte Substantiver, der udtrykker Egenskab eller Tilstand.

§ 213. Substantiver af Verber:

Foruden de allerede nævnte Suffikser *aille*, *ard* og *on* kan mærkes:

age danner Substantiver, der udtrykker den i Verbet liggende Handling (eller Resultatet deraf): *blanchir* — *blanchissage* (Vask). — Tidligere føjedes *age* til Substantiver for at danne Kollektiver (f. Eks. *feuillage*, Løvværk).

ance sættes i Stedet for Participiumsendelsen *ant* for at danne abstrakte Substantiver: *obéissance* (Lydighed).

ation danner abstrakte Subst.: *formation* (Dannelse).

ement betegner Tilstand eller Handling (og Resultatet deraf): *abattement* (Modløshed), *département* (af *départir*, fordele).

eur, *euse* danner Substantiver, der betegner den Person, som udfører Verbets Handling (se § 82). — I det nyeste Sprog betegner Endelsen *eur*, *euse* ofte Instrumenter eller Maskiner: *condenseur* (Kondensator), *balayeuse* (Fejemaskine). *is*, *isse* betegner Resultatet af en Virksomhed: *hachis* (Hakkemad), *bâtisse* (Bygning).

ison danner abstrakte Substantiver af Verber paa *ir*: *guérison* (Helbredelse). — Det gamle Suffiks *aïson* (f. Eks. *floraison*, Blomstringstid) er derimod blevet fortrængt af *ation*.

oir, *oire* betegner enten det Sted, hvor Verbets Handling foregaar, eller det Redskab, hvormed den udføres: *abattoir* (Slagtested), *arrosoir* (Vandkande).

ure danner abstrakte Substantiver, der let gaar over til at blive konkrete: *blessure* (Saar), *coiffure* (Frisyre). — *ure* danner ogsaa undertiden Substantiver af Adjektiver (*verdure*) eller Substantiver (*chevelure*).

§ 214. Adjektivdannende Suffikser:

ier (se ovenfor), **al** (*fin* — *final*), **el** (*personne* — *personnel*), **in** (*enfant* — *enfantin*, barnlig), **é** (*âge* — *âgé*, aldrende), **eux** (*poussière*, Støv — *poussiéreux*, støvet) og **u** (*barbe* — *barbu*, skægget) — danner Adjektiver af Substantiver.

asse og **aud** (med pejorativ Betydning: *bonasse*, skikkelig, *rougeaud*, rødblisset) samt **âtre** (ved Farveadjektiver: *blanchâtre*, hvidlig) — danner Adjektiver af Adjektiver.

able (*vendable*, sælgelig, *croyable*, trolig) og **if** (*pensif*, tankefuld) danner Adjektiver af Verber.

§ 215. **Verber** dannes af Substantiver i Reglen med Endelsen **er** (*mur* — *murer*) og af Adjektiver med Endelsen **ir** (*pâle* — *pâlier*, blegne).

Af Verber kan andre Verber dannes ved Indskydelse af et Suffiks foran Endelsen: *rimer* — *rimailler* (skrive slette Vers), *chanter* — *chantonner* (nynne).

